

Fredagen den 11 november

Kl. 13.00

Fredagen den
11 november 1977

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

*Meddelande om
ändring i den
preliminära
tidsplanen***§ 1 Meddelande om ändring i den preliminära tidsplanen***Meddelande om
interpellationssvar*

ANDRE VICE TALMANNEN:

Med ändring av den preliminära tidsplanen blir kammarens sammanträde torsdagen den 17 november ett bordläggningssplenium. Vid detta sammanträde som börjar kl. 14.00 besvaras ett antal frågor och interpellationer.

*Om förbud mot
kapitalexport till
Sydafrika***§ 2 Meddelande om interpellationssvar***1977/78:46 om Interamerikanska utvecklingsbankens (IDB) utlåningspolitik*

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Angående interpellationen 1977/78:46, framställd den 13 oktober av herr Gahrton om IDB:s utlåningspolitik, ber jag att få meddela att jag och herr Gahrton på grund av sjukdomsfall i dennes familj kommit överens om att jag besvarar interpellationen först den 21 november.

§ 3 Om förbud mot kapitalexport till Sydafrika

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER erhöll ordet för att besvara *Carl Lidboms* (s) den 4 oktober anmälda fråga, 1977/78:7, och anförde:

Herr talman! Carl Lidbom har frågat mig när de överläggningar skall inledas som riksdagen uppdragit åt regeringen att ombesörja med närmast berörda företag i syfte att åstadkomma en begränsning av dessas verksamhet i Sydafrika och på vilket sätt regeringen själv kommer att engagera sig i dem.

Riksdagen begärde i juni i år att regeringen skulle tillsätta en utredning om förbud mot kapitalexport till Sydafrika och Namibia i samband med företagsinvesteringar där. Regeringen utsåg i juli en parlamentariskt tillsatt kommitté för detta utredningsarbete och utfärdade direktiv för denna. Kommitténs arbete påbörjades i september.

I sitt beslut uttalade riksdagen även att den förutsatte att regeringen

*Om förbud mot
kapitalexport till
Sydafrika*

låter ombesörja överläggningar med närmast berörda företag i syfte att åstadkomma en begränsning av dessas verksamhet i Sydafrika, och i förekommande fall Namibia, till vad som under rådande omständigheter synes lämpligt.

F. d. landshövdingen Valter Åman kommer att som särskilt tillkallad utredare på regeringens uppdrag leda dessa överläggningar. Arbetet härmed kommer självfallet att bedrivas i överensstämmelse med riksdagens hemställan. Utredaren kommer att till regeringen rapportera om resultatet av dessa överläggningar. Denna rapportering kommer att utgöra underlag för regeringens beslut om eventuella ytterligare åtgärder.

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret.

Jag ställde två frågor till handelsministern. Den ena löd: När skall överläggningarna med de svenska företag som har investeringar i Sydafrika börja, och den andra: På vilket sätt tänker regeringen själv engagera sig i dem?

Den första frågan har kommit i ett något annat läge, eftersom regeringen sedan jag ställde den uppdragit åt Valter Åman att uppta överläggningar. Jag utgår ifrån att han gör det utan dröjsmål.

Den andra frågan blir då den som vi har att intressera oss för i dag, dvs. på vilket sätt regeringen själv tänker engagera sig i överläggningarna. Härvidlag vet vi egentligen inte mer än en sak, nämligen att regeringen har gett besked om att den själv inte tänker ha överläggningar med företagen. Det blir alltså inte handelsministern eller något annat statsråd utan en särskild utredningsman, Valter Åman, som skall förhandla.

Jag tror att det är rätt angeläget att regeringen satsar sin kraft och sin auktoritet på att nå resultat vid dessa överläggningar. Visserligen är det mycket viktigt att understryka att riksdagen snarast möjligt bör få det begärda förslaget om en lag som förbjuder kapitalexport till Sydafrika, men det är icke mindre viktigt att överläggningarna med företagen verkligen leder till resultat. Det förhåller sig i mycket hög grad så, att lagen kan bli ett slag i luften, om man inte lyckas utverka åtaganden från företagens sida att frivilligt dra ned sin verksamhet i Sydafrika på det sätt som riksdagen har beställt. En lag kan ju inte hindra, i varje fall är det mycket svårt, att företagen finansierar sin verksamhet i Sydafrika genom vinster som intjänats där, genom lån utomlands eller genom överföringar från ett tredje land. Meningen med överläggningarna är att förhindra den utvecklingen och förverkliga det som riksdagen avsåg, nämligen en effektiv minskning av de svenska engagemangen i Sydafrika.

Jag vill även fråga handelsministern om han är beredd att åtminstone här i dag stödja Åman genom att klart och entydigt deklarerat att han för sin del och regeringen tänker sätta in all sin kraft på att verkligen åstadkomma utfästelser från företagen, som garanterar att det blir en faktisk minskning av deras verksamhet i Sydafrika.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! I det betänkande från utrikesutskottet som låg till grund för riksdagens beslut i denna fråga förutsattes att regeringen skulle låta ombesörja en utredning och en förhandlingsomgång med företagen, och regeringen låter också f. n. ombesörja detta. Efter det att resultaten härav redovisats finns det anledning att på sakliga grunder avgöra vad som ytterligare kan och bör göras. Det är uppenbart ett intresse att ta steg i en riktning som tillfredsställer olika i utrikesutskottets betänkande uppsatta mål.

Dock är det naturligtvis inte alldeles komplikationsfritt. Låt mig t. ex. peka på att om man tvingar företag att i mycket snabb takt avveckla sina engagemang, måste det kanske ske till priset av mycket stora kapitalförluster. Dessutom kanske man inte får tillstånd av myndigheterna att återföra kapital utan i stället blir tvungen att ha pengarna på bank i Sydafrika.

Det finns komplikationer av det slaget, och det är väl bakgrunden till att herr Lidbom själv i debatten den 4 juni faktiskt pekade på ett antal sådana problem. Jag citerar ur herr Lidboms anförande:

”Ett förbud mot kapitalexport bör därför om möjligt kompletteras med frivilliga åtaganden från berörda företag om successiv avveckling eller nedtrappning av deras sydafrikanska aktiviteter. Avvecklingen bör naturligtvis genomföras i en sådan takt och på ett sådant sätt att det inte uppstår några orimliga kapitalförluster.”

Mot bakgrund av att det – tyvärr – finns problem av detta slag är det rimligt att avvakta vilka resultat den ytterst kompetente utredningsmannen når, innan man bestämmer vilka ytterligare steg som skall tas. För att han skall ha möjlighet att bedriva ett meningsfullt arbete har man gjort mycket klara meningsyttringar i utrikesutskottets betänkande, och det är uttalanden som regeringen självfallet står bakom.

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att jag är medveten om att det finns komplikationer. Jag har sagt att man naturligtvis får bedriva detta arbete med omdöme, så att man inte i onödan vållar stora kapitalförluster och stor kapitalförstöring för svenska företag. Men det hindrar inte att man samtidigt måste bedriva det med en viss målmedvetenhet. Satsar inte regeringen sin auktoritet på att det skall bli resultat, tror jag inte att Valter Åman på egen hand kan lyckas. Det hela hänger betydligt mindre på hans förhandlingsskicklighet än på att företagen när de förhandlar med honom verkligen vet att han har regeringens auktoritet bakom sig när han kräver att de skall minska sina engagemang i Sydafrika. Jag har någon erfarenhet redan från arbetet med Sydafrikautredningen av att viljan hos företagen att gå riksdagen till mötes inte är överdrivet stor. Det framgår också av en intervju nyligen i Dagens Industri med ett par företags representanter, SKF och Fagersta, att man ingalunda är inställd på att avveckla eller trappa ner sina engagemang.

Fredagen den
11 november 1977

*Om förbud mot
kapitalexport till
Sydafrika*

Det vore av värde, om handelsministern åtminstone kunde säga att han klart och helhjärtat stöder Valter Åmans ansträngningar att minska företagens verksamhet i Sydafrika. Utrikesutskottets betänkande, som handelsministern hänvisar till, är bra i och för sig, men låt oss göra det fullständigt entydigt klart, att meningen är att de svenska företagens verksamhet i Sydafrika skall minskas!

Säger handelsministern det, har han redan lämnat ett litet bidrag till att hjälpa Valter Åman på traven.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Jag är förvånad över att höra Carl Lidboms karakteristisk av utrikesutskottets betänkande – som är antaget av en enhällig riksdag och som har legat till grund för de direktiv som regeringen har givit dels till den parlamentariska utredning som granskar dessa frågor, dels till Valter Åman – nämligen att betänkandet visserligen är bra i och för sig. Det tycker jag är att skifta position litet för ofta, t. o. m. för att vara Carl Lidbom.

Jag uttalar med all önskvärd klarhet att Valter Åman har utrikesutskottets betänkande och regeringens parallella uppfattning därtill i ryggen såsom auktoritetsgivande i sina diskussioner med företagen.

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Jag har inte på något sätt gjort invändningar emot utrikesutskottets betänkande. Men vad jag hela tiden får ett obehagligt intryck av är att handelsministern flyr undan. Det som är eller borde vara helt klart vill handelsministern inte ha utklarat, därför att han egentligen inte vill ta i det här ämnet med tång.

Det borde ändå vara ganska enkelt att tala om att det är fullständigt uppenbart att vad som står i utrikesutskottets betänkande innebär att företagen skall minska sin verksamhet i Sydafrika.

Med en sådan enkel tolkningsförklaring – som bekräftar att handelsministern delar denna uppfattning, som säkert 99 % av riksdagens ledamöter har – skulle saken vara klar här i dag.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! En som har en imponerande förmåga att fly undan är herr Lidbom, i sina ständiga ansträngningar att fly undan sig själv.

F. n. försöker herr Lidbom undfly det betänkande som riksdagen har antagit enhälligt och som även herr Lidbom har underskrivit.

Det måste väl ändå vara tillräckligt att jag säger att som grund för herr Åmans ansträngningar finns utrikesutskottets enhälliga betänkande.

Som jag nyss sade, den som verkligen flyr undan sina positioner hela tiden, det är herr Lidbom. Det har jag många gånger märkt, inte minst när han nu inte ens vill erkänna det uttalande som han själv gjorde i riksdagsdebatten den 4 juni, nämligen att här finns – enligt herr Lidboms sätt att se – en hel del komplikationer.

Skall man då inte längre ta hänsyn till vad herr Lidbom själv tyckte den 4 juni?

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Det är en egendomlig typ av debatt som herr Burenstam Linder för i detta sammanhang. Jag har alldeles nyss sagt att jag hela tiden varit medveten om vissa komplikationer. Jag har hela tiden sagt att jag till fullo står bakom utrikesutskottets betänkande.

Men möjligen finns här en oroväckande tolkningsskillnad när det gäller utrikesutskottets betänkande. Herr Burenstam Linder citerade själv att uppgiften är att se till att investeringarna i Sydafrika och de svenska företagens verksamhet där skall begränsas till vad som under rådande omständigheter synes lämpligt.

För mig – och även för majoriteten av riksdagens ledamöter, det är jag övertygad om – betyder detta i klarspråk att de svenska företagens verksamhet i Sydafrika skall minska. Och jag frågar i all enkelhet:

Delar handelsministern denna tolkning?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om åtgärder mot kapitalexport och industriutflyttning

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN erhöll ordet för att besvara *Carl-Henrik Hermanssons* (vpk) den 13 oktober anmälda interpellation, 1977/78:36, och anförde:

Herr talman! Herr Hermansson har ställt tre frågor till mig i en interpellation om de svenska företagens direkta investeringar i utlandet. Frågorna är:

1. Har tillstånden till direkta svenska investeringar i utlandet ökat även under 1977, och till vilken totalsumma kan de beräknas uppgå?

2. Har minskningen av sysselsättningen i industri i Sverige och ökningen av sysselsättningen i svenskägda företag utomlands fortsatt även under 1977, och vilka kan totalsummorna beräknas bli?

3. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att stoppa industriutflyttningen och kapitalexporten?

Jag skall besvara frågorna i samma ordning.

De svenska företagens investeringar utomlands har ökat starkt sedan mitten av 1960-talet, om man endast ser till de nominella beloppen, såsom herr Hermansson gör. Om inflationen, vilken som bekant varit särskilt snabb under 1970-talet, räknas bort får man en mer rättvisande bild av utvecklingen. En sådan beräkning visar att utlandsinvesteringarna 1975 i volym låg endast ca 5 % högre än medeltalet för hela perioden 1970 till 1975.

Under 1976 steg tillståndsgivningen visserligen relativt kraftigt till såväl belopp som volym. Och som svar på den första frågan kan jag nämna

Nr 25

Fredagen den
11 november 1977

*Om åtgärder mot
kapitalexport och
industriutflyttning*

*Om åtgärder mot
kapitalexport och
industriutflytning*

att tillstånden hittills i år, dvs. för januari t. o. m. oktober 1977, har uppgått till 3 250 milj. kr. Någon säker bedömning av vad slutsumman kan bli för hela 1977 kan inte göras. Det finns emellertid ingen anledning att anta att siffran kommer att överstiga fjolårrets, nämligen 3 480 milj. kr.

Men ökningen under 1976 och 1977 förklaras till avsevärd del av alldeles speciella omständigheter. Bl. a. har svenska varv under de två senaste åren tvingats att gå in med deläggande i utländska rederier för att skydda sina fordringar i samband med fartygsleveranser till utländska rederier, vilkas soliditet undergrävs av den internationella sjöfartskrisen. Detta deläggande i utländska rederier, som uppgått till ca 500 milj. kr. 1976 och till 600 milj. kr. i år, har varit nödvändigt för att inte förvärpa en redan förut besvärlig situation för de svenska varven.

En närmare granskning visar sålunda att de svenska investeringarna i tillverkningsindustrin utomlands 1976–1977 är betydligt lägre än de totala tillstånden. Volymmässigt torde utlandsinvesteringarna bli icke oväsentligt lägre 1977 än 1976. Man kan också konstatera att de svenska investeringarna utomlands exkl. varven inte har ökat nämnvärt snabbare än industrins investeringar i Sverige. Utlandsinvesteringarna uppgick sålunda i årsmedeltal till drygt 13 % av industriinvesteringarna i Sverige under perioderna 1965–1970 och 1970–1975. Under 1976 och 1977 ligger andelen endast drygt en procentenhet högre.

I fråga om finansieringen av utlandsinvesteringarna har politiken sedan slutet av 1960-talet med ett kort avbrott varit att förena tillstånden till investeringar i främst tillverkningsbolag med krav på att företagen lånar upp en större del av det erforderliga kapitalet utomlands. Den andel av investeringarna som finansieras med betalning från Sverige har successivt sjunkit mycket starkt – från drygt 50 % i genomsnitt 1965–1970 till 33 % 1970–1975. För 1976–1977 uppgår betalningarna från Sverige till endast ca 13 % av investeringsbeloppen, dvs. mindre än 500 milj. kr. per år. Tvärtemot vad herr Hermansson gör gällande är det alltså en allt mindre del av utlandsinvesteringarna som finansieras med kapitalexport från Sverige.

När det sedan gäller sysselsättningen i industrin i Sverige vill jag först korrigera herr Hermanssons siffror. Så till exempel är det rätta talet en minskning med 5 900 personer från 1970 till 1975 och inte 15 800 personer som herr Hermansson uppgav. Även siffran för sysselsättningsminskningen från 1975 till 1976 understiger herr Hermanssons med några tusental personer. Jag har därvid använt den officiella sysselsättningsstatistiken i statistiska centralbyråns nationalräkenskaper.

Under 1977 har sysselsättningen i industrin fortsatt att sjunka. Nedgången från 1976 till 1977 kan beräknas bli inemot 40 000 personer. Av intresse är emellertid att de svenska företag som etablerat sig utomlands fram till 1975, dvs. så långt statistiken når, ökat antalet anställda såväl här hemma som utomlands. Enligt undersökningar som gjorts av statistiska centralbyrån och Industriens utredningsinstitut har de utlands-

*Om åtgärder mot
kapitalexport och
industriutflyttning*

investerande industriföretagen ökat antalet anställda i Sverige med inte mindre än 25 000 personer från 1973 till 1975. En stark utlandsverksamhet har hjälpt många svenska koncerner att upprätthålla en ofta rent förlustbringande produktion i Sverige.

Vad sedan angår herr Hermanssons tredje fråga må erinras om att kontrollen av de in- och utgående direktinvesteringarna sker inom ramen för den svenska valutalagstiftningen. Ansökningarna om utlandsinvesteringarna prövas av riksbankens valutastyrelse. Sedan 1969 beviljas tillstånd endast om investeringen främjar den svenska exporten eller på annat sätt är gynnsam för betalningsbalansen. Som jag nyss nämnde krävs också att investeringarna i stor utsträckning finansieras utomlands. Därutöver har från den 1 juli 1974 genom en ändring i valutalagen den penning- och valutapolitiska bedömningen kompletterats med en prövning utifrån industri- och sysselsättningspolitiska synpunkter. Från nämnda år har företrädare för TCO och LO såsom medlemmar av valutastyrelsen deltagit i prövningen av utlandsinvesteringarna.

Jag vill tillägga att frågan om utlandsinvesteringarna har berörts av ett flertal utredningar. Även de fackliga organisationerna har bedrivit ett omfattande utredningsarbete. Vissa delfrågor kommer dessutom att bli ytterligare belysta i en nära framtid. Utredningen rörande översyn av konkurrensbegränsningslagen har bl. a. till uppgift att studera de speciella problem som det internationella företagandet kan ge upphov till på konkurrensområdet. I december 1976 fick statens industriverk i uppdrag att utreda de multinationella företagens betydelse för svensk industriell teknisk utveckling.

Jag har nyligen på regeringens uppdrag utfärdat direktiv för en kommitté som skall se över valutaregleringen. Kommittén skall bl. a. särskilt studera direktinvesteringarnas effekter på den allmänna ekonomiska utvecklingen på kort och lång sikt, däribland konsekvenserna för utrikeshandel, internationell konkurrenskraft och bytesbalans. Samtidigt har regeringen på industriministerns initiativ utfärdat direktiv för en utredning om de internationella investeringarnas näringspolitiska verkningar.

Med beaktande av tidigare utredningsarbete kan de två sistnämnda utredningarna, som självfallet har att samråda med varandra, förväntas ge ett underlag för omfattande och allsidiga överväganden om de svenska direktinvesteringarna.

I avvaktan på utredningsresultaten föreligger f. n. inom regeringen inga planer på åtgärder mot utlandsinvesteringarna i det av herr Hermansson angivna syftet.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! På samma gång som jag tackar ekonomiministern för svaret på interpellationen vill jag sammanfattningsvis konstatera att herr Bohman i sak tvingas medge, att tillstånden till direkta svenska investeringar i utlandet med största sannolikhet kommer att öka även under 1977 och att minskningen av sysselsättningen i industrin i Sverige sam-

*Om åtgärder mot
kapitalexport och
industriutflyttning*

tidigt fortsätter. Regeringen vill emellertid inte vidta några åtgärder för att stoppa industriutflyttningen och kapitalexporten.

Utöver denna sammanfattning i sak av ekonomiministerns svar vill jag säga att jag anser det otillständigt att så som sker i svaret försöka dölja en del av dessa fakta genom att ofullständigt redovisa siffermaterial som står till ekonomiministerns förfogande. Han kan möjligen invända att även siffermaterialet i min interpellation är ofullständigt. Ja, det är ju därför jag har ställt frågor om dessa problem. Men på ett interpellationssvar måste man kunna ställa anspråket att det skall ge en fullständig redovisning av alla fakta.

Jag går igenom svaret punkt för punkt. Gösta Bohman försöker hävda att det egentligen inte har skett någon större ökning av utlandsinvesteringarna. En sådan större ökning får man fram, menar han, endast om man begränsar sig till de nominella värdena och inte tar hänsyn till inflationen. Men ett faktum är ju att de direkta investeringarna i utlandet sedan början på 1960-talet har mer än tjugodubblats. En så stark inflation att den skulle uppväga denna nominella mångdubbling har inte ens herr Bohman lyckats åstadkomma.

Vad sedan gäller utvecklingen mellan 1976 och 1977 så söker industriministern hävda att det inte finns någon anledning att anta att årets siffra skulle komma att överstiga fjolårets, som var 3 480 milj. kr. På tio månader av 1977 har emellertid tillstånd till direkta investeringar i utlandet lämnats för 3 250 milj. kr. eller i genomsnitt 325 milj. kr. per månad. Vad finns det för skäl bakom det självsäkra påståendet att tillståndsgivningen inte kommer att fortsätta i samma tempo? Slutsumman skulle då bli 3 900 milj. kr., alltså en väsentlig ökning jämfört med 1976 och en mångdubbling jämfört både med 1960-talet och med de första åren av 1970-talet. Herr Bohman styrker inte på något sätt sitt påstående att utlandsinvesteringarna inte kommer att överstiga fjolårets. Han kan f. ö. inte göra det – av två skäl: dels är året inte slut än, dels vet ingen i vilken utsträckning beviljade tillstånd utnyttjas.

Den obestridliga starka ökningen under 1976 och 1977 – en ökning som herr Bohman på andra ställen i svaret närmast anser negligibel – vill han förklara med att svenska varv under de två senaste åren tvingats gå in med delägande i utländska rederier. Det kallar han "alldeles speciella omständigheter". Detta ändrar ju inte det förhållandet att det skett en stark ökning av kapitalexporten under dessa år. Siffran för varven berör dessutom en mindre del av ökningen. Många företag skyller på "speciella omständigheter" när de skall försvara sina stora utlandsinvesteringar. Kapitalexporten har hur som helst skett, det är det avgörande.

Dessa utlandsinvesteringar vill emellertid herr Bohman i fortsättningen räkna bort, när han skall ge en siffra för utlandsinvesteringarnas relativa andel av industriinvesteringarna inom Sverige. Den borträkningen kan inte anses tillåten. Även med detta otillbörliga räknesätt tvingas ekonomiministern medge att utlandsinvesteringarna 1977 skulle vara ca 14 % av de totala industriinvesteringarna i landet. Det är ungefär samma siffra

*Om åtgärder mot
kapitalexport och
industriutflyttning*

som industriinvesteringarna inom Sverige beräknas minska med i år. Om jämförelsen inte säger ekonomiministern något, så är den desto mera talande för de många som redan är arbetslösa och de många som kommer att slås ut ur industrijobb under det närmaste året.

Ett av regeringens avgörande argument när det gäller att försvara de stora utlandsinvesteringarna är att en stor del av det erforderliga kapitalet lånas upp utomlands. Men vad ändrar det i huvudfrågan? Lån skall ju betalas tillbaka och dessutom med höga räntor. Man flyttar belastningen några år framåt i tiden, men problemet kvarstår. Möjligen kan herr Bohman säga att detta får den nya regering klara som kommer senast efter valet 1979, men i verkligheten är det ju svenska folket som får svida.

De allra största företagen i Sverige, som också är de största utlandsinvesteringarna, har ökat sin sysselsättning både i utlandet och i Sverige. Det är framför allt ett uttryck för den starka koncentration av sysselsättningen, produktionen och kapitalet som skedde under den socialdemokratiska regeringen och som fortsätter i starkt tempo också under den borgerliga regeringen. Herr Bohman anför bara siffran för sysselsättningsökningen i Sverige, ungefär 25 000. Det hade varit hederligare och gett en mera rättvisande bild om han också anför siffran för samma företags ökning av sysselsättningen i utlandet under samma tid, nämligen över 31 000 personer. Ökningen i utlandet av sysselsättningen var 12,9 % under dessa två år mot 9,7 % i Sverige, alltså väsentligt starkare i utlandet. Dessa stora företags sysselsättning har mer och mer flyttats från Sverige till utlandet. Den utvecklingen har fortsatt också under 1976 att döma av de siffror för de största utlandsinvesteringarna som redovisats av tidskriften Veckans Affärer.

Man kan naturligtvis diskutera enskilda siffror som bevisar den här processen, men jag kan inte förstå varför herr Bohman intar den attityden att här egentligen inte existerar några som helst problem. Visst gör det väl det! Visst är denna tendens med en utflyttning av svensk industri från Sverige till utlandet med den starka ökningen av utlandsinvesteringarna ett problem särskilt under nuvarande ekonomiska kris, men också om man ser frågan mera långsiktigt.

Slutligen: Herr Bohman hänvisar till tillsatta utredningar som ett av skälen till att regeringen inte vill vidta några åtgärder för att stoppa industriutflyttningen och kapitalexporten. Ja, det är det regeringar brukar göra när de inte vill företa något. Under tiden utredningarna sitter fortsätter kapitalexporten, fortsätter industriutflyttningen, fortsätter industrijobben i Sverige att minska och arbetslösheten att öka. Det är en politik som inte kan godkännas.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Herr Hermansson gjorde gällande att jag inte skulle se några problem i att svensk industri satsar pengar och kunnande utomlands. Det är klart att det i vissa lägen kan finnas problem i den här processen. Det är av den anledningen som vi har en skärpt prövning

Fredagen den
11 november 1977

*Om åtgärder mot
kapitalexport och
industriutflyttning*

av utlandsinvesteringarna sedan 1969, då Sverige begagnade möjligheten att avvika från de kapitalliberaliseringsregler som vi åtagit oss att följa gentemot OECD – kapitalliberaliseringsregler som generellt sett är till fördel för det internationella varuutbytet, som Sverige i så hög grad är beroende av.

Vad som gör det svårt att föra en meningsfull debatt med herr Hermansson i sakfrågan – om vi bortser från siffrorna, som jag återkommer till – är naturligtvis det förhållandet att vi har olika utgångspunkter för vår bedömning. Jag är anhängare av ett fritt handelsutbyte. Jag tror på möjligheten att öka välståndet i länderna genom att kunnande, varor och även kapital kan röra sig över gränserna. Det är till gagn för alla de länder som deltar i det här fria handelsutbytet. Inte minst Sverige är i allra högsta grad beroende av detta, vilket det krisläge som vi befinner oss i i dag bekräftar. Herr Hermansson däremot är anhängare av sluten planhushållningsekonomi, där man inte skapar välstånd på det här sättet utan i andra former. – Detta gör att det naturligtvis är mycket svårt för oss att mötas när vi diskuterar sådana här problem. Och därför skall jag inte föra debatten vidare.

Jag skall däremot gå in på den sifferexercis som herr Hermansson ägnade sig åt när han kritiserade mitt svar. Han gjorde gällande att det inte var en fullständig redovisning som jag har lagt fram och att kapitalutförelsen från Sverige i själva verket är av helt andra dimensioner och kan få helt andra konsekvenser än jag har angivit. Om man – vilket herr Hermansson tydligen inte vill göra – reviderar siffrorna när det gäller det kapital som går ut från Sverige med hänsyn till konverteringen av fordringar för levererade fartyg och för fordringar på dotterbolag blir siffrorna helt annorlunda än dem som herr Hermansson anförde.

Om jag tar sifferserien med frånräkning av konverteringsposterna – jag skall komma tillbaka till dem senare – blir den, från 1972 och fram till dags dato 1977, följande: 1 900 miljoner 1972, 1 500 miljoner 1973, 2 400 miljoner 1974, 2 300 miljoner 1975, nära 3 000 miljoner 1976 och 2 200 miljoner 1977. Varför skall man då dra ifrån konverteringarna av fordringar på grund av svenska leveranser som jag menar att man måste göra vid bedömningen av våra utlandsinvesteringar? Kapitlexport som kapitalexport, menar herr Hermansson. Jo, om man inte konverterar, herr Hermansson, innebär det att direkta förluster drabbar berörda företag och hela folkhushållet. Sådana förluster medför en större påfrestning på vår kapitalbalans än den utflyttning av kapital som det här är fråga om. Genom att föra ut kapital i detta syfte har vi i alla fall pengarna kvar. Om vi skulle skriva av fordringarna direkt skulle det innebära klara förluster för hela det svenska folkhushållet. Därför är det riktigt att man gör en sådan här revidering när man redovisar den *egentliga* kapitalöverföringen för utlandsinvesteringar.

Även herr Hermansson borde kunna kosta på sig att medge att det är riktigt – om man skall titta på vad som skett under den här perioden – att ta hänsyn till inflationen, dvs. göra en bedömning av volymerna

av våra investeringar. Gör man en sådan bedömning blir siffserien följande – jag går också den här gången tillbaka till 1972: 1 900 miljoner 1972, 1 400 miljoner 1973, 1 900 miljoner 1974, 1 600 miljoner 1975, 1 900 miljoner 1976 och i år hittills 1 300. Jag vågar kategoriskt påstå att beloppet i år kommer att underskrida beloppet från förra året.

Det borde väl ändå säga herr Hermansson en del – han viftade bara bort det med hänvisningar till företagskoncentrationer och annat – att de utomlands investerade svenska företagen går avsevärt bättre än andra svenska företag. De ger ökad sysselsättning här hemma också, och de har bättre lönsamhet, vilket vi alla borde ha intresse av att sträva efter i dag, då lönsamheten generellt sett är utomordentligt låg. Lönsamheten i det svenska näringslivet har aldrig tidigare varit så låg som den är i dag, vilket har tvingat regeringen att göra brandkårsutryckningar som kostar skattebetalarna mycket pengar.

Jag kan nämna några siffror beträffande sysselsättningen utomlands som gäller de 20 största svenska företagen. 1973–1974 ökade antalet anställda med 16 500 i Sverige och i utlandet med 21 000, en ökning med 6,4 % å ena sidan och 8,9 % å den andra, alltså en något högre ökning utomlands. Mellan 1974 och 1975 var ökningen 8 300 i Sverige och 9 800 utomlands, 2 % i det första fallet, 3,7 % i det andra fallet – en något större ökning utomlands än i Sverige alltså.

Herr Hermansson gjorde gällande att den omständigheten att större delen av de pengar det här är fråga om lånas upp utomlands inte spelar någon roll. Pengar som pengar, menar han. Låt mig först nämna några siffror. Det kapital som gick från Sverige, som alltså inte lånades upp utomlands, uppgick år 1972 till 659 miljoner, 1973 till 923 miljoner, 1974 till 651 miljoner, 1975 till 402 miljoner, 1976 till 491 miljoner och 1977 till 401 miljoner. Då har jag ändå icke gjort någon revidering med hänsyn till penningvärdets fall.

Jag återkommer till frågan om det inte skulle spela någon roll att pengarna lånas upp utomlands. Herr Hermansson gjorde gällande att det ur svensk intressesynvinkel och med hänsyn till den svenska kapitalstocken var sak samma om pengarna lånades utomlands och inte överfördes från Sverige till investeringsländerna. Lånen måste ändå återbetalas med svenska pengar och med räntor härifrån, sade herr Hermansson. I själva verket rör det sig här om produktiva investeringar, och lånen betalas med det kapital och de räntor som genom produktionen skapas i dessa länder. De belastar icke den svenska kapitalbalansen på det sätt som herr Hermansson antydde.

Jag skall inte gå in på själva materien – jag har redan förklarat att herr Hermansson och jag icke kan mötas, eftersom vi har helt olika utgångspunkter och lägger helt olika värderingar till grund för vår bedömning av Sveriges behov av det internationella varuutbytet.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det är bra att ekonomiministern nu medger att vissa

Fredagen den
11 november 1977

*Om åtgärder mot
kapitalexport och
industriutflyttning*

problem är förknippade med kapitalexport till utlandet, med minskningen av sysselsättningen i svensk industri osv. Det är just de problemen som jag anser det viktigt att diskutera.

Men då menar herr Bohman att det skulle vara meningslöst att föra en sådan diskussion eftersom vi har så olika utgångspunkter. Hans beskrivning av min utgångspunkt är emellertid missvisande. Jag är visserligen, det är riktigt, anhängare av en planhushållningsekonomi, men jag är inte anhängare av att den är sluten i den meningen att den inte bedriver någon som helst handel med utlandet – det har jag aldrig givit uttryck för. Jag tror att Sverige, oavsett ekonomiskt system, måste ha ett relativt omfattande varuutbyte med andra länder. Visserligen anser jag att utrikeshandeln f. n. torde spela en alltför stor roll, att man har satsat för mycket på exportindustrin, vilket har bidragit till att skapa en del av de nuvarande problemen. Men att Sverige för all framtid måste ha en relativt omfattande utrikeshandel råder det ingen som helst tvekan om enligt mina värderingar.

Herr Bohman menar att han å andra sidan är anhängare av ett fritt handelsutbyte till gagn för alla, och därför blir hans inställning en annan till kapitalexporten och utflyttningen av industri från Sverige.

Det skulle kanske föra alltför långt att ta upp en utförlig diskussion om olika teorier som finns om utrikeshandeln och dess betydelse. Jag vill bara påpeka att den utrikeshandelsdoktrin som utformades under 1920- och 1930-talen knappast torde vara giltig f. n., bl. a. på grund av att de stora multinationella företagen eller internationella koncernerna i dag spelar en väsentligt större roll i utrikeshandeln än vad de gjorde så sent som på 1930-talet. Man kan sätta ett mycket stort frågetecken för påståendet att vi över huvud taget skulle ha ett fritt handelsutbyte till gagn för alla. Däremot är det riktigt att vi har ett rätt omfattande handelsutbyte som bestäms och domineras av de stora internationella koncernerna, av vilka som bekant flera också har sin bas i svenskt näringsliv.

Man måste alltså göra en stark revision av själva teorin för utrikeshandeln, föra in en rad nya moment, om man skall komma fram till en riktig värdering av de krafter som där gör sig gällande och i vilken mån denna utrikeshandel verkligen är till gagn för alla människor i Sverige. En del av den är det på det sättet att vi får tillgång till vissa produkter, men mycket av den utrikeshandel som bedrivs bestäms också av de internationella koncernernas intressen, och de bygger inte på maximen att tillfredsställa människornas behov utan att säkra så stora profiter som möjligt.

Detta sagt som kommentar till första delen av herr Bohmans anförande.

Sedan till det han kallar sifferexercisen, där han nu anför nya sifferserier som inte redovisades i interpellationssvaret. Jag skall studera dem, och finner jag anledning att återkomma skall jag göra det. Men jag vill naturligtvis ta del av hela grundmaterialet innan jag i en diskussion uttalar ett färdigt omdöme om de siffror som herr Bohman har presenterat.

Jag skall emellertid ta upp några av de frågor som herr Bohman berörde. Han menar att jag inte tar hänsyn till inflationens utveckling – det är ett av hans avgörande argument.

Nu är frågan vilken tid vi begränsar oss till vid jämförelsen. Utgår man från 1960-talets början är det väl ingen tvekan om att vi har haft en utomordentligt stark ökning av utlandsinvesteringarna som ingalunda kan förklaras enbart med försämringen av den svenska kronan, det tror jag att herr Bohman är villig medge, även om det var en annan finans- och ekonomiminister som satt på den tiden. Det är alltså helt otvetydigt att det har skett en stark ökning av utlandsinvesteringarna, sett på något längre sikt.

Sedan anför herr Bohman det argumentet att de företag som har stora utlandsinvesteringar skulle gå bättre än andra företag på grund av utlandsinvesteringarna. Man bör hellre vända på förklaringsgrunden och säga att de företag som går mycket bra i Sverige och därför växer i storlek också kan göra stora utlandsinvesteringar. Ser man till det historiska förloppet är den förklaringen sannolikare och innehåller mer av riktighet än det sätt att se på saken som herr Bohman redovisade.

Jag finner att jag överskridit min repliktid och ber att få återkomma efter herr Bohmans nästa anförande.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Eftersom herr Hermansson så gärna ville fortsätta debatten, skall jag ge honom möjlighet härtill genom att gå upp och säga ytterligare några få saker, ehuru debatten egentligen borde vara avslutad.

Jag vill haka fast vid vad herr Hermansson sade om att vi hade satsat för mycket på exportindustrin. Om jag inte minns alldeles fel brukar just det parti som herr Hermansson tillhör i alla sammanhang kräva mycket stora satsningar på svensk basindustri. Om det skall vara någon mening med dessa stora satsningar i svensk stålindustri och i svensk basindustri över huvud taget, måste deras produkter säljas någonstans. Och var skall de säljas om inte i omvärlden? Om herr Hermansson accepterar den internationella handeln, vilket herr Hermansson sade att han gjorde, måste han också acceptera att vi driver marknadsföring och har försäljningsbolag utomlands. I de siffror för kapitalutförseln som jag redovisade var de investeringar som gjorts i marknadsföring och handelsbolag inräknade. Om vi räknar bort dessa investeringar blir siffrorna för de direkta investeringarna utomlands gynnsammare ur min synvinkel.

I själva sakfrågan vidhåller jag alldeles bestämt att det inte är *två* alternativ som står emot varandra, vilket herr Hermansson vill göra gällande: *antingen* ökade investeringar och ökad sysselsättning här hemma *eller* ökade investeringar och ökad sysselsättning utomlands. Det är tvärtom i de allra flesta fall på det sättet att investeringar utomlands och ökad sysselsättning utomlands också ger ökade möjligheter att sysselsätta människor här hemma och att skapa lönsamma företag som ger tryggare och bättre jobb för vårt folk. Investeringar utomlands är alltså ofta ett

villkor för att svenska företag skall leva vidare.

Vad slutligen gäller herr Hermanssons reflexion om orsakssammanhangen tror jag att all historisk erfarenhet visar att de världskända svenska företagen i mycket stor utsträckning har byggt upp sin styrka och sitt välstånd just genom att de kunnat gå utomlands och komplettera sin verksamhet här hemma med insatser runt om i världen. Vid en jämförelse med andra företag kan man konstatera att de som gjort detta och byggt ut sin verksamhet också går bättre än de företag som inte kunnat göra detta.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag återkommer först till några punkter i Gösta Bohmans förra anförande, som jag inte hann kommentera. Han medgav nu att de 20 största företagen, beträffande vilka statistiska centralbyrån utfört en viss undersökning, har ökat sin sysselsättning mera utomlands än i Sverige. Det var vad jag sade i min första replik, och det var det materialet jag efterlyste i interpellationen. I interpellationssvaret fanns bara siffran för sysselsättningsökningen i Sverige men inte den större siffran för ökningen av sysselsättningen utomlands. Det är också ett faktum som framgår av statistiska centralbyråns undersökning att den del av sysselsättningen som ligger i Sverige minskat under de här åren. En mindre och mindre del av hela sysselsättningen i de här stora koncernerna ligger i Sverige, och ett faktum är att en rad av de allra största svenska företagen har fler anställda utomlands än de har i Sverige. Det är alltså en kraftig tendens som fortsätter.

I fråga om betalningen av upplåningen utomlands hävdar herr Bohman att den inte kommer att belasta Sverige och den svenska betalningsbalansen på något sätt. De lånen och räntorna, säger han, kommer att betalas ur de vinster som dessa svenskägda företag gör utomlands. Men det vet vi inte så mycket om. Det är ju inte alls säkert att lånen och räntorna kommer att betalas på det sättet. Kan ekonomiministern utfärda en garanti för att i varje fall den nuvarande regeringens handläggning av frågorna kommer att bli sådan, så tycker jag att det är intressant. Men någon säkerhet kan vi inte få på den punkten.

F. ö. är Sveriges och svenska företags relationer till långivande institutioner utomlands inte två olika saker, utan det är saker som hänger ihop. Man kan alltså inte räkna på det viset att det inte spelar någon roll med de stora investeringarna utomlands bara pengarna lånas upp av utländska långivare; det har naturligtvis ändå sin betydelse för den svenska ekonomin. Jag tror alltså att man skall fundera över den frågan ännu en gång och icke vara så självsäker som ekonomiministern var på den punkten.

Det är riktigt att det parti jag företräder har krävt en ökad utveckling av svensk basindustri. Men ekonomiministern har råkat ut för ett litet missförstånd som är vanligt, nämligen att vi därmed bara skulle avse industrier som producerar halvfabrikat o. d. Vad vi menar med begreppet

basindustri är någonting mycket vidare: industrier som blir en verklig bas för en allmän expansiv utveckling i de områden där de ligger. Det är alltså icke begränsat till produktion av råvaror och halvfabrikat, utan vad vi har tryckt på är att Sverige behöver utveckla sin förädlingsindustri, att vi skall sälja mindre av råvaror och halvfabrikat i utlandet och i stället fortsätta förädlingen.

Man kan säga: Ja, men det måste också säljas någonstans. Ja, det är givet. Här finns emellertid också svenska behov som skall täckas: behovet av färdigvaror av olika slag. Jag tror att det är helt avgörande för utvecklingen under de närmaste åren att vi får en ändrad balans i svensk ekonomi – dels en relativ minskning av exportandelen, dels en ökning av förädlingsindustrins andel inom landet – om vi skall kunna klara de stora sysselsättningsproblemen.

Ekonomiministern kom i slutet av sitt anförande fram till huvudfrågan, där våra bedömningar är helt olika. Jag hävdar för min del att man i dag måste framställa saken så här: vi ökar investeringarna antingen här hemma eller utomlands. Herr Bohman och regeringen vill i stället framställa det så, att stora investeringar utomlands hjälper den svenska ekonomin och att det därför inte finns någon valsituation, inte några sådana alternativ som jag menar är väsentliga i nuvarande läge.

Det här är den springande punkten i hela diskussionen. Herr Bohman hävdar att de stora svenska företagen går bra därför att de gör stora investeringar utomlands, medan jag hävdar att det skadar den svenska ekonomin och sysselsättningen här hemma att dessa stora kapitalinvesteringar utomlands tillåts och att man tillåter utflyttning av svensk industri.

Ja, här står verkligen två betraktelsesätt mot varandra, och det är inte så enkelt att man kan reducera dem bara till motsättningen mellan anhängare av kapitalistisk frihandel och anhängare av en planerad ekonomi. Det är huvudfrågan, och jag tror att det är en fråga som kommer att spela ökad roll i svenskt näringsliv under de kommande åren.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Jag skall begränsa mig till att säga att när herr Hermansson ställer plus- och minusposter i fråga om sysselsättningen emot varandra, då bortser han ifrån att den minskning av sysselsättningen som ägt rum i Sverige har skett i sådana företag som *inte* har investerat utomlands.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Men, herr Bohman, det bevisar inte på något sätt regeringens och ekonomiministern tes, utan här beror det ju på hur vi ser orsakssammanhangen. Jag menar att expansionen inom de stora svenska företag som har kunnat öka sin sysselsättning både här hemma och i utlandet, men som har ökat den mera i utlandet, är en frukt av den koncentrations- och centralisationsprocess som pågår i den svenska kapitalismen. Det bevisar å andra sidan inte att det i och för sig skulle

vara nyttigt för den svenska ekonomin med stora utlandsinvesteringar. Det bevisar möjligen att det är vinstgivande för vissa kapitalgrupper med stora utlandsinvesteringar, men det är någonting annat än vad som ligger i de svenska industriarbetarnas och hela det svenska folkets intresse.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om regeringens syn på sydafrikanskt övertagande av svenska företag

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Olle Wästbergs* i Stockholm (fp) den 20 oktober anmälda fråga, 1977/78:87, dels *Gustav Lorentzons* (vpk) den 20 oktober anmälda fråga, 1977/78:91, till statsministern, och anförde:

Herr talman! Olle Wästberg i Stockholm har frågat om jag anser att det står i överensstämmelse med tankegångarna bakom vårriksdagens beslut om stopp för svenska nyinvesteringar i Sydafrika att sydafrikanska intressen övertar svenska företag.

Gustav Lorentzon har frågat statsministern om regeringen anser att överlåtande av aktiemajoriteten i svenska företag till av Sydafrika beroende kapital står i överensstämmelse med den deklarerade linjen att bekämpa apartheidpolitiken. Frågan har överlämnats till mig för att jag skall besvara den.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Även om det inte framgår av Olle Wästbergs fråga utgår jag från att även han avser den affär där det engelska företaget Cape Industries övertar aktiemajoriteten i Svenska Bromsbandsfabriken AB i Långsele.

Statsministern har i brev den 19 oktober 1977 till fackklubben vid Bromsbandsfabriken i Långsele redogjort för regeringens syn på överlåtelsen av aktiemajoriteten i företaget till Cape Industries. Av brevet framgår att ett avtal föreligger, godkänt av den gamla regeringen, som ger Cape Industries rätten att utvidga sitt aktieengagemang i Bromsbandsfabriken. Ej heller står detta i strid med det beslut av vårriksdagen som Olle Wästberg åberopar och som avsåg frågan om förbudsåtgärder från svensk sida med avseende på nyinvesteringar i Sydafrika.

OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag vill tacka industriministern för svaret, som främst innebär att han hänvisar till statsministerns brev till fackklubben vid Svenska Bromsbandsfabriken i Långsele. I det brevet hävdar statsministern att Cape Industries, som fått överta aktiemajoriteten i Bromsbandsfabriken, inte är sydafrikanskt. Han säger att Cape Industries endast har "ett begränsat sydafrikanskt kapital ett par led bakåt".

Att hävda detta är tyvärr både felaktigt och okunnigt. Cape Industries ägs till 66 % av företaget Charter Consolidated. Övriga 34 % ägs främst

av andra sydafrikanska intressen.

I Ruth Firsts standardverk *The South of African Connection* beskrivs Charter Consolidated som "vägröjaren och symbolen för det sydafrikanska kapitalets expansion". I Sven-Ivan Sundqvists bok *Sydafrikas guldålder* betecknas Charter Consolidated som en av "hörnpelarna" i det sydafrikanska Oppenheimerimperiet.

Vad som mot den bakgrunden är speciellt allvarligt är att regeringen har beviljat Svenska Bromsbandsfabriken 6 milj. kr. i lån och bidrag för att det sydafrikanska företaget skall kunna ta över. På så sätt används svenska skattebetalares pengar till att främja sydafrikanskt näringslivs intressen i Sverige. Det kan inte stå i överensstämmelse med andan bakom vårriksdagens beslut om de ekonomiska förbindelserna mellan Sverige och Sydafrika.

Jag är också orolig för att ett övertagande kan försvaga trovärdigheten i regeringens förhandlingsposition när man nu skall överlägga med svenska företag om en neddragning av deras verksamhet i Sydafrika. Å ena sidan säger regeringen att svenska företag inte skall få investera i Sydafrika och att deras nuvarande verksamhet bör dras ned. Å andra sidan beviljar man lokaliseringlån och annat stöd till ett sydafrikanskt företag i Sverige.

Jag vill inte främst lasta industriministern och den nuvarande regeringen för det som hänt när det gäller Svenska Bromsbandsfabriken. Regeringen har helt enkelt fullföljt ett konsortialavtal som ingicks under den socialdemokratiska regeringens tid.

Men jag vill fråga industriministern en sak: Är det så att regeringen i det här fallet varit bunden av den tidigare regeringens handlande och inte kunnat frångå ingångna avtal – dvs. är fallet Cape Industries ett extremt undantagsfall? Eller avser regeringen att behandla sydafrikanska investeringar i svenska industrier på samma sätt som den behandlar andra utländska investeringar? Det är nödvändigt att få ett klargörande på den punkten.

GUSTAV LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på frågan.

Svaret är litet underligt lika väl som det brev som statsministern skickade till arbetarna vid Svenska Bromsbandsfabriken i Långsele. Kontentan av industriministerns svar är egentligen: Ja, vi har ju inte ansvaret för det här – det är den gamla regeringen som har godkänt det hela.

Och i brevet till arbetarna vid Svenska Bromsbandsfabriken – det brev som industriministern hänvisar till – säger statsministern "att det finns ett begränsat sydafrikanskt kapital ett par led bakåt i Capes ägarkedja", varför försäljningen av det statsägda svenska företaget i Långsele inte sägs strida mot den svenska synen på sydafrikansk apartheidpolitik.

Jag menar att riksdagens beslut om att inte ge något stöd åt den sydafrikanska politiken borde gälla principer. Enligt regeringens uppfattning är beslutet kautschukartat och kan tänjas hur som helst.

Nr 25

Fredagen den
11 november 1977

*Om regeringens syn
på sydafrikanskt
övertagande av
svenska företag*

Fredagen den
11 november 1977

*Om regeringens syn
på sydafrikanskt
övertagande av
svenska företag*

Min fråga till industriministern är därför: Hur mycket sydafrikanskt kapital skall det finnas bakom ett utländskt företag för att riksdagens beslut skall gälla? Enligt statministern gällde det ju i fallet Bromsbandsfabriken ett begränsat kapital. Vidare: Hur många dotterföretag kan Sydafrikas Wallenberg, Harry Oppenheimer, arbeta med för att den nu sittande regeringen skall anse att det står i överensstämmelse med riksdagens beslut om svensk Sydafrikapolitik att göra affärer med företaget? Det är ett par frågor jag gärna skulle vilja att industriministern ger svar på, eftersom regeringen tydligen tolkar riksdagsbeslutet på sitt speciella sätt.

Min bestämda uppfattning är den att överlåtandet av aktiemajoriteten i svenska företag till av Sydafrika beroende kapital inte kan stå i överensstämmelse med den av riksdagen deklarerade linjen att bekämpa apartheidpolitiken. F. ö.: Vad är det för logik i dylika beslut om man sedan låter de intressen man säger sig bekämpa överta svenska företag i Sverige? Dessa utländska företag arbetar ju efter metoden att göra största möjliga vinst och att sedan överföra dessa vinster – och i så fall går de till Sydafrika. Vad är det för mening med att fatta beslut i riksdagen när man arbetar på det sättet?

Sedan är det en annan sak i statsministerns brev som industriministern hänvisar till. Enligt statsministern är försäljningen av Bromsbandsfabriken till en sydafrikansk kapitalägare väl motiverad ur regional sysselsättningssynpunkt – har man hört på maken! Vidare sägs att arbetarstyrkan successivt skall öka med 40 personer till 140.

Min fråga till industriministern är: Kan det tänkas att regeringen har planer på att försälja fler svenska företag till sydafrikanskt kapital för att på det sättet upprätthålla sysselsättningen i Sverige?

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Det har ställts ett antal frågor till mig. Jag tror att det väsentliga ändå är att jag påminner herrarna om att vägledande för regeringens handlande är den omständigheten att det förelegat ett avtal, godkänt av den gamla regeringen, som gett Cape Industries rätten att utvidga sitt aktieengagemang i Bromsbandsfabriken.

När det gäller sydafrikanska investeringar i Sverige kommer Sydafrikautredningen i en beskrivande del av sin rapport också att beröra dessa. Det kommer alltså en redovisning.

Den centrala frågan är dock, vilket Olle Wästberg i Stockholm tar upp, om detta på något sätt har försvagat trovärdigheten i vår Sydafrikapolitik. Det är en allvarlig fråga, och jag vill därför något beröra just den.

Sydafrikafrågan har under en följd av år haft en central plats på FN:s dagordning och i hög grad engagerat den internationella opinionen. Olle Wästberg känner väl till den svenska regeringens inställning i denna fråga, och den torde vara väl känd även för en internationell opinion mot bakgrund av våra engagemang i FN. Det föreligger också stor enighet

mellan de politiska partierna i Sverige om Sydafrikapolitiken. Det finns ingenting i agerandet omkring affären Bromsbandsfabriken i Långele som på något sätt svär mot den konsekventa linje vi har haft och har när det gäller Sydafrikapolitiken. Jag ber framför allt i det här sammanhanget att få hänvisa till utrikesministerns anförande inför FN:s generalförsamling i höst, som fastlägger och beskriver vår linje när det gäller Sydafrikapolitiken.

OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Charter Consolidated, som är huvudägare till Cape Industries, brukar betraktas som arvtagaren till det av Cecil Rhodes grundade British South Africa Company, vilket bl. a. koloniserade och administrerade Nordrhodesia. Ungefär 50 % av Charters verksamhet bedrivs i Sydafrika. Genom ett komplicerat s. k. ask-i-ask-ägande har den sydafrikanske finansmannen Harry Oppenheimer kontroll över Charter Consolidated. Det verkar nu som om vi är ganska överens om att Cape Industries är ett i huvudsak sydafrikanskt företag, och att eventuella vinster i hög grad skulle komma sydafrikanerna till del. Det behöver naturligtvis inte försvaga den svenska Sydafrikahållningen, men dock kräver det ett klart svar från industriministern på min fråga, nämligen om fallet Cape Industries är ett extremt undantag eller om regeringen avser att behandla sydafrikanska investeringar i svenska industrier på samma sätt som man behandlar andra utländska investeringar.

Redan i början av 1975 tog förre Fpu-ordföranden Johan Schück upp frågan om samarbetet mellan SVETAB och sydafrikanska intressen. Den socialdemokratiska regeringen visste vad som var på gång, men man ingrep inte, och på så sätt band man den nuvarande regeringen.

Cape Industries äger Cape Asbestos South Africa United. Det är ett företag som har ungefär 9 000 arbetare anställda i tre stora asbestgruvor. Arbetsförhållandena vid gruvorna har länge beskrivits som olidliga. Nu är det inte den asbesten som används vid Bromsbandsfabriken – den importerar från Canada – men vad finns det för garantier att det inte i framtiden kommer att användas råvaror från Sydafrika? Själva syftet med den typ av imperiebyggande som Cape Industries ägnar sig åt är att man skall få kontroll över hela kedjan, från råvara till färdig produkt. Genom att släppa in Cape Industries som helägare i Svenska Bromsbandsfabriken AB finns det en risk att man har berett vägen för en omfattande asbestimport från Sydafrika till Sverige.

GUSTAV LORENTZON (vpk):

Herr talman! Det är kanske meningslöst att ställa fler frågor till industriministern; han är ju inte benägen att svara på dem. Jag ställde i mitt tidigare anförande tre frågor, som industriministern helt nonchalerade.

Däremot var industriministern mera intresserad av att åter angripa den gamla regeringen, såsom ansvarig för den politik som tidigare förts.

Fredagen den
11 november 1977

*Om regeringens syn
på sydafrikanskt
övertagande av
svenska företag*

Men det är knappast någon logik i den nuvarande regeringens handlande. I ena fallet ger man sydafrikanska kapitalintressen fritt spelrum i Sverige, trots riksdagens klart uttalade mening om den sydafrikanska apartheidpolitiken. Motiveringen härför är – och nu citerar jag direkt ur statsministerns brev till de anställda vid Bromsbandsfabriken i Långsele: "Projektet är sålunda väl motiverat ur regional- och sysselsättningspolitisk synvinkel." Å andra sidan håller samma regering nu på att helt slå sönder den svenska tekoindustrin, med omfattande avskedanden som följd, genom importen från det fascistiska Sydkorea. Säg, herr industriminister, var finns logiken i ett dylikt handlande – annat än att det är två fascistiska staters multinationella företag som är mest gynnad part?

Det är mycket intressant att ta upp statsminister Fälldins brev också i andra sammanhang. Det talas ju om att det skulle bli nya maskininvesteringar. Och regeringen har nyligen beviljat lokaliseringsstöd och lovat en successiv utveckling vad gäller den anställda personalen. Men nu skriver en industriministern mycket närstående tidning – visserligen en högertidning, nämligen Västernorrlands Allehanda i Härnösand – att de uppgifter som herr Fälldin har lämnat i sitt brev inte alls stämmer. De stämmer inte därför att – och nu citerar jag Patrik Parks, medlem av direktionen och direktör för Cape Industries i London: "Jag kan inte garantera att företaget finns kvar om fem år." Man kan sålunda inte heller garantera att det blir något av med de 40 nya jobben i Långsele. Det är ett direkt besked från ledningen i London! Men i herr Fälldins brev sägs något helt annat.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Får jag först säga till Gustav Lorentzon, att när jag inte svarade på hans frågor så berodde det på att han formulerade frågorna som någon form av politiska statements, inte som egentliga frågor som rör vad vi nu diskuterar.

Vidare vill jag säga till Gustav Lorentzon att jag angriper inte den gamla regeringen, utan jag konstaterar bara att som grund för handlandet ligger ett tidigare ingånget avtal, godkänt av den gamla regeringen. Det gäller just Bromsbandsfabriken i Långsele.

Sedan försökte Olle Wästberg i Stockholm tolka in vårt ställningstagande till hela Sydafrikafrågan, men det är ju orimligt. Beträffande regeringens principiella ställningstagande i Sydafrikapolitiken ber jag att få hänvisa exempelvis till utrikesministerns tal i FN i höst.

OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Till Gustav Lorentzon vill jag säga att jag aldrig har blivit särskilt övertygad när de talar om fascism som var aktiva kommunister när det svenska kommunistiska partiet på sin tid hyllade pakten mellan Stalin och Hitler.

Min fråga grundas på oro över att man ger svenska skattebetalares pengar i form av bidrag och lokaliseringsslån för att ett sydafrikanskt

företag skall kunna överta ett svenskt. Det är ett faktum som kan försvaga intrycket av och styrkan i den svenska mycket fina hållningen i Syd-afrikafrågan. Och enda sättet att undvika detta är att vi får ett klart besked om att Cape Industries är ett undantag. Nu vill inte industriministern ge ett sådant klart besked, och det tycker jag är beklagligt. Här räcker det inte med att hänvisa till utredningar. Det är inte jag som vill tolka in ett stort principiellt beslut i denna fråga. Jag vill att avgörandet beträffande Cape Industries *inte* skall anses vara ett principiellt beslut. Det är detta jag vill ha besked om.

GUSTAV LORENTZON (vpk):

Herr talman! Industriministern menar att mina frågor inte är adekvata i det här sammanhanget och att han därför inte kan besvara dem. Men jag ställde ju frågorna i direkt anslutning till det brev som statsministern sände till arbetarna i Svenska Bromsbandsfabriken AB i Långsele. Jag citerade ju frågorna. Eftersom industriministern i svaret hänvisar till statsministerns brev till arbetarna vid Bromsbandsfabriken, måste väl mina frågor höra hemma i det här sammanhanget. I brevet talas om begränsat sydafrikanskt kapital – det betyder alltså ingenting att det utländska företaget vinner fotfäste här i landet. Då ställde jag frågan: Var går gränsen, herr industriminister? Det har Ni inte svarat på.

Vidare frågade jag hur många dotterbolag det får finnas i sådana här sammanhang. Det sägs ju att det bara gäller några led bakåt. Inte heller den frågan fick jag något svar på. Visst hör de här spörsmålen hemma i det här sammanhanget. Ni hänvisar ju till statsministerns brev!

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om svenska tolkningsuttalanden i OECD:s kommitté för internationella investeringar och multinationella företag

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *Carl Lidboms* (s) den 4 oktober anmälda fråga, 1977/78:31, och anförde:

Herr talman! Carl Lidbom har frågat mig om jag är beredd att ge Sveriges företrädare i OECD:s kommitté för internationella investeringar och multinationella företag instruktioner att verka för att kommittén skall diskutera även enskilda fall och med ledning av bl. a. dem göra tolkningsuttalanden, som klarlägger innebörden av bestämmelserna i OECD:s uppförandekod för multinationella företag.

Inom kommittén för internationella investeringar och multinationella företag har upprättats en arbetsgrupp, som har till uppgift att diskutera de enskilda fall som presenterats för kommittén. Ett första möte med arbetsgruppen ägde rum den 13 och 14 oktober i år. Den svenska delegationen hade därvid instruktion att verka för att kommittén skall diskutera enskilda fall såsom utgångspunkt för tolkning av de principiella

Nr 25

Fredagen den
11 november 1977

*Om svenska
tolkningsuttalanden
i OECD:s kommitté
för internationella
investeringar och
multinationella
företag*

*Om svenska
tolkningsuttalanden
i OECD:s kommitté
för internationella
investeringar och
multinationella
företag*

frågor som berörda fall illustrerar. Däremot har Sverige redan under kommitténs förhandlingar om uppförandekoden understrukit att något domstolsförfarande ej bör komma i fråga. Den svenska delegationen instruerades vidare att framhålla det angelägna i att kommitténs ansvar för tolkningsfrågorna vidmakthålls och vidareutvecklas i syfte att förtydliga oklara punkter i koden. Regeringen kommer att fortsätta sitt aktiva engagemang i OECD:s kommitté för internationella investeringar och multinationella företag.

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret.

Låt mig först klara ut en sak. När den här koden manglades fram – det var hårda internationella överläggningar – hade vi i och för sig föredragit att det hade varit möjligt att skapa en konvention med juridiskt bindande bestämmelser. Nu fick man nöja sig med en konvention där bestämmelserna hade karaktären av rekommendationer till företagen om hur de bör uppträda i olika hänseenden, så att de inte kommer i konflikt med internationella intressen.

På slutvarvet var det en mycket besvärlig fråga. Skulle man bara ha de här rekommendationerna, eller skulle man införa något slags övervakningssystem, dvs. öppna någon möjlighet att följa kodens tillämpning i verkligheten och att kunna ingripa på något sätt i enskilda fall?

Vår inställning var den – och på den tiden hade ju jag ansvaret för de här frågorna i regeringen – att ju större möjligheter det fanns att ta upp enskilda fall till bedömning, desto bättre var det. Det hade varit utmärkt om den kommitté inom OECD som handlägger de här frågorna hade inte bara kunnat höra ett företag som misskött sig om vad som förekommit, utan också kunnat anmoda företaget att rätta till vad som brustit, t. ex. betala skadestånd. Den synpunkten fick vi inte gehör för, utan resultatet blev till sist en kompromiss, där det etablerades att kommittén inte skulle dra konkreta slutsatser i enskilda fall.

Det fick vi böja oss för. Men vi fick ändå en möjlighet att i denna kommitté diskutera enskilda fall och tolkningsfrågor. Det ingick även att dessa i princip skulle kunna bli föremål för offentliga uttalanden av kommittén.

Vi menar att detta förhandlingsresultat bör försvaras med all kraft. Det attackerar f. n. mycket hårt i OECD bl. a. av USA:s representant som helst vill sopa hela problemet om tillämpningen under bordet, förbjuda kommittén att göra några som helst uttalanden i tolkningsfrågor och se till att det inte blir någonting av att kalla in företrädare för enskilda företag för att få uppgifter om olika förhållanden.

Jag har ställt min fråga därför att det är av vikt att Sverige även i fortsättningen försvarar det lilla som vi vann i denna kompromiss i avbidan på att vi när koden revideras om ett par år kan återkomma med våra krav och se till att den blir effektivare.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag vill än en gång bekräfta för min företrädare som ansvarig inom regeringen i frågor som gäller multinationella företag att vi med samma ambitioner som den tidigare regeringen tänker försvara den terrängvinst man gjorde i de berörda förhandlingarna. Men som jag har påmint om i mitt svar gäller det då att ta upp enskilda fall till bedömning som stöd för principiella krav, närmast som en illustration till vad som rör sig på detta område. Vi kan naturligtvis inte använda något domstolsförfarande, men jag vill understryka att våra ambitioner här är identiska med den gamla regeringens.

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Jag har fört denna diskussion lugnt, mildt och saktmodigt, eftersom jag inte tror att det behöver vara någon saklig konflikt mellan oss. Men för tydlighetens skull måste jag ändå påpeka att uttalandet i det lämnade svaret på min fråga att "Sverige redan under kommitténs förhandlingar om uppförandekoden understrukt att något domstolsförfarande ej bör komma i fråga" är ganska missvisande.

Vi försökte få till stånd en övervakning från OECD-kommittén som skulle likna ett domstolsförfarande så mycket som möjligt, men vi misslyckades på den punkten. Vi får acceptera den kompromiss som man kom fram till, som ändå fortfarande ger oss vissa möjligheter att diskutera enskilda fall. Den ger kommittén möjlighet att uttala sig i tolkningsfrågor och därigenom föra rekommendationer vidare och skapa något slags sedvana på detta område som kan komplettera själva koden.

Det är detta som jag hoppas att industriministern vill försvara – liksom även att Sverige under den nuvarande regeringen med kraft skall motsätta sig de amerikanska attackerna mot de svaga tillämpningsbestämmelser som blev resultatet av kompromissen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om behovet av kontroll över internationella investeringar

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *Carl Lidboms* (s) den 17 oktober anmälda interpellation, 1977/78:47, och anförde:

Herr talman! Carl Lidbom har hemställt om en redogörelse för regeringens syn på behovet av kontroll över internationella investeringar och multinationella företag samt frågat när regeringen tänker lägga fram förslag om koncessionslagstiftning beträffande utländska företag och deras verksamhet i Sverige.

Jag vill inledningsvis understryka att interpellationens framställning principiellt överensstämmer med den nuvarande regeringens syn på behovet av kontroll över de internationella investeringarna och de multinationella företagens verksamhet. Det föreligger också en betydande

Fredagen den
11 november 1977

*Om behovet av
kontroll över
internationella
investeringar*

överensstämmelse i bevekelsegrunderna för denna politik.

Således är interpellanten och jag överens om att företagandets internationalisering har både fördelar och nackdelar. De internationella investeringarna har medfört konkurrensfördelar och de bidrar till ett rationellt utnyttjande av kapital och tekniskt kunnande. Det hindrar emellertid inte att nationella regeringar ofta kan ställas inför svårigheter till följd av att företagandet internationaliseras. Fackliga organisationer möter också särskilda problem när det gäller internationella koncerners verksamhet.

Det kan således konstateras att samtidigt som produktionsfaktorernas ökade rörlighet över gränserna gett upphov till ett mer rationellt utnyttjande av tillgängliga resurser har de multinationella företagens expansion ställt regeringar och fackliga organisationer inför svåra och delvis nya problem. Dessa löses inte genom ensidiga protektionistiska åtgärder och här ber jag att få citera Carl Lidbom som i interpellationen framhåller: "En återgång till äldre tiders protektionism och isolering är inte i Sveriges intresse." Denna uppfattning delar jag helt och fullt. Jag är också överens med Carl Lidbom om att åtgärder behövs på såväl ett nationellt som ett internationellt plan för att komma till rätta med de problem som företagandets internationalisering kan ge upphov till.

Det aktiva svenska engagemanget i FN och OECD fortsätter. Vi fäster största vikt vid att uppförandekod i fråga om multinationella företag utarbetas inom FN:s ram. Det kan nämnas att Sverige har ordförandeskapet i den arbetsgrupp som fått till uppgift att utarbeta ett kodförslag. Informationsfrågornas och det tekniska biståndsprogrammets betydelse har vidare understrukits från svensk sida. Regeringen lämnade nyligen ett frivilligt bidrag om 1,5 milj. kr. till det tekniska biståndsprogrammet inom FN:s informations- och forskningscenter för transnationella företag för att på ett konkret sätt stödja FN:s utbildnings- och rådgivande verksamhet till förmån för u-länderna på detta område.

I OECD pågår f. n. uppföljningen av de riktlinjer för multinationella företag som antogs av OECD:s ministerråd den 21 juni 1976. Enskilda multinationella företags agerande tjänar som utgångspunkt för tolkning av de principiella frågor som berörda fall illustrerar. Redan under förhandlingarna om koden underströks från svensk sida att något domstolsförfarande ej borde förekomma vid diskussionen av enskilda fall. Regeringen fäster den största vikt vid att tolkningsdiskussionerna i OECD vidareutvecklas och blir meningsfulla.

Den statssekreterargrupp som tillsattes i mars 1973 och som har till uppgift att följa frågor rörande multinationella företag har med oförändrat mandat fortsatt sitt arbete under mitt ordförandeskap. Kontakter med den referensgrupp som är knuten till statssekreterargruppen har vidareutvecklats. Bl. a. deltar numera också representanter för LRF och KF i diskussionerna.

Bland de åtgärder som vidtagits på det nationella planet sedan regeringsskiftet förra hösten kan inledningsvis nämnas att statens industri-

*Om behovet av
kontroll över
internationella
investeringar*

verk i december 1976 fick i uppdrag att utreda de multinationella företagens betydelse för svensk industriell teknisk utveckling. Det är enligt min mening väsentligt att få klarhet i vilka effekter företagandets ökade internationalisering haft på fördelningen av utvecklingsresurser mellan Sverige och utlandet, hur utländska övertaganden av svenska företag påverkat dessa företags tekniska utveckling etc.

Mot bakgrund av de direkta investeringarnas växande betydelse och behovet av ett bättre underlag för en bedömning av konsekvenserna av denna utveckling tillsattes inom industridepartementet i slutet av juni i år en utredning om de internationella investeringarnas näringspolitiska effekter. Utredningsuppdraget omfattar effekterna i Sverige av såväl svenska investeringar utomlands som utländska investeringar i Sverige. Utredningen har inte endast i uppgift att belysa betydelsen av de internationella investeringarnas expansion för den svenska industristrukturen i det förflutna utan den skall också söka bedöma effekterna på den nationella industriella utvecklingen på sikt.

Vid samma tidpunkt, månadsskiftet juni-juli i år, tillsattes ytterligare två utredningar som berör de internationella investeringarna.

Chefen för ekonomidepartementet tillsatte en utredning för översyn av den svenska valutaregleringen. Översynen motiverades bl. a. av det faktum att den svenska valutaregleringen tillkom redan under andra världskriget som ett led i beredskapslagstiftningen. Riksbanken inledde f. ö. 1975 en intern översyn av valutaregleringens tillämpning och betalningsbalansstatistiken. Ekonomidepartementets utredning kommer att omfatta tre konkreta problemområden, nämligen svenska företags direktinvesteringar i utlandet, värdepappershandel och övriga finansiella transaktioner samt slutligen den författningsmässiga utformningen av valutaregleringen, inbegripet frågan om förebyggande och beivrande av överträdelse och kringgående av valutaregleringen. Vad gäller direktinvesteringarna kommer utredningen att söka bilda sig en uppfattning om effekterna på den allmänna ekonomiska utvecklingen på kort och på lång sikt. Hit hör också frågorna om konsekvenserna för utrikeshandel, internationell konkurrenskraft och bytesbalans.

Så långt det bedöms möjligt kommer en samordning att ske av fak-tainsamlings- och analysarbete mellan de båda utredningar som jag just redovisat.

Tillsättandet av dessa utredningar skall också ses som ett uttryck för regeringens vilja att i enlighet med sina prioriteringar tillmötesgå från valutastyrelsen och LO framförda önskemål.

Chefen för handelsdepartementet har på riksdagens enhälliga hem-ställan tillsatt en utredning om förbudsåtgärder från svensk sida mot kapitalexport till Sydafrika och Namibia i samband med svenska invester-ingar där. De senaste dagarnas händelser har åter visat hur den syd-afrikanska rasåtskillnadspolitikern kränkt de mänskliga rättigheterna i lan-det.

Den av handelsministern tillsatta utredningen kommer i enlighet med

Fredagen den
11 november 1977

*Om behovet av
kontroll över
internationella
investeringar*

riksdagens intentioner att bedriva sitt arbete skyndsamt i syfte att framlägga förslag om ett ensidigt svenskt förbud mot kapitalexport till Sydafrika för att öka trycket på denna regim.

De tre utredningar som jag nu redovisat ger uttryck för det intresse som regeringen fäster vid frågan om internationella investeringar. Dessutom bedriver regeringen ett kontinuerligt arbete för att bl. a. förbättra informationsunderlaget om de multinationella företagens verksamhet. Inom industriverket bedrivs flera studier rörande dessa företag. Statistiska centralbyråns material om internationellt verksamma företag är föremål för fortlöpande vidareutveckling. F. n. diskuteras exempelvis en uppföljning av 1973 års undersökning beträffande inomkoncerntransaktioner. Inom statssekreterargruppens sekretariat pågår en fördjupad studie av informationsbearbetningen och beslutsstrukturen – styrningen och kontrollen – i några utvalda företag.

Vissa aspekter av det internationella företaget är svåra att belysa enbart från nationella utgångspunkter och kan därför mer meningsfullt behandlas på internationell nivå. Detta gäller skatteproblematiken, där vi från svensk sida aktivt medverkar i OECD:s skattekommitté för att komma till rätta med de skatteproblem som multinationella företag kan ge upphov till. På samma sätt deltar vi från svensk sida i andra specialkommittéer och expertgrupper, särskilt i OECD och FN.

Slutligen har, som jag tidigare nämnt, Carl Lidbom frågat när regeringen tänker lägga fram förslag om koncessionslagstiftning för utländska företag och deras verksamhet i Sverige. Den utredning under landshövding Eckerberg som har i uppgift att se över den svenska etableringslagstiftningen fick en något utvidgad sammansättning vid förra årets slut. De nya ledamöter som ingick i utredningen måste helt naturligt få viss tid till sitt förfogande för att sätta sig in i ofta tekniskt mycket komplicerade frågeställningar, vilket medfört att utredningsarbetet blivit försenat. Det är därför för tidigt att ha någon uppfattning om tänkbara förslag inom detta område.

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret.

Det var ett fylligt svar – och det är i och för sig tacknämligt – men risken är väl den att det kanske ändå inte gav riktigt de besked som jag hade efterlyst om var regeringen står när det gäller de mycket besvärliga problemen med kontroll av internationella investeringar och multinationella företag. Jag kan inte hjälpa att mitt intryck är att en hel del av problemen har sopats under mattan i detta interpellationssvar på ett mycket behändigt sätt.

Det är visserligen riktigt som industriministern påpekar att ett stycke på väg är vi ense, och det är ju bra det. Vi är eniga om att det inte finns några enkla lösningar på dessa bekymmer med internationella investeringar och multinationella företag. Vi är också överens om att någon återgång till allmän protektionism inte är i Sveriges intresse – och det

*Om behovet av
kontroll över
internationella
investeringar*

är viktigt att vi är ense på den punkten. Men när vi är ense om att ändå få till stånd den kontroll av företagens investeringar i olika länder och av deras verksamhet som behövs är det nödvändigt med både internationellt samarbete och åtgärder på det nationella planet. Jag är dock rädd för att mycket längre än så sträcker sig icke enigheten.

Det internationella samarbetet skall jag ta upp först. Där pågår ju i FN ett arbete med en uppförandekod, motsvarande den som vi redan har fått för industriländerna i OECD. Det är viktigt att det arbetet fortsätter och att Sverige även fortsättningsvis är aktivt engagerat i det. Ändå har industriländernas kod ganska nyligen antagits av OECD, och någon revision blir inte aktuell förrän 1979. Den dag revisionen blir aktuell är det naturligtvis av betydelse att Sverige agrerar aktivt för att få mera effektiva internationella bestämmelser riktade till företagen.

Men så mycket mer kan nog för dagen icke göras i OECD-sammanhanget, och man skall inte vänta några mycket snabba resultat av arbetet i FN. Det gör att de nationella åtgärderna i stället träder mer i förgrunden, om vi för ögonblicket inte kan – i varje fall inte mycket snabbt – komma vidare med det internationella samarbetet.

I en interpellationsdebatt den 12 april i år fick industriministern frågan av min partikamrat Jan Bergqvist om han ville vara med om snara åtgärder för bättre kontroll av de multinationella företagens verksamhet i Sverige. Industriministern svarade då att "herr Bergqvist måste rimligen vara underrättad om det internationella arbete som pågår och där Sverige spelar en mycket aktiv roll. Detta motiverar ju i hög grad att vi avvaktar utfallet av de internationella förhandlingar som bedrivs på det här området beträffande koder som skall reglera samhällets och staternas syn och verksamhet visavi de multinationella företagen."

Jag hoppas att detta uttalande var något av ett olycksfall i arbetet, för det kan väl inte ändå vara tanken – och i och för sig får jag inte heller det intrycket av det här interpellationssvaret – att man skall vänta med det nationella arbetet i avbidan på resultat i det internationella. Men det vore bra om industriministern i dag ville skingra varje möjlighet till missuppfattning på den punkten och bekräfta att det behövs åtgärder på det nationella planet och att de måste sättas in med kraft och skyndsamt, oavsett parallelliteten med det internationella samarbetet.

Det är också i hög grad främst de nationella åtgärderna som jag har ställt i centrum för min interpellation. Om vi går över till att se litet på sakproblemen, så kan man i stort sett dela in dem i två kategorier. Den ena kategorin gäller investeringar som svenska företag gör utomlands och deras inverkan på samhällsekonomin och sysselsättningen i Sverige, osv. Problemets dimensioner behöver vi nog inte ha några delade meningar om. Det är inget tvivel om att det pågår en utomordentligt stark aktivitet från de svenska företagens sida på det här området. 1975 investerade svenska företag för 1,5 miljarder kronor utomlands, och 1976 var investeringarna utomlands uppe i 3,5 miljarder kronor. För i år finns naturligtvis inte någon helårssiffra. Men om man bedömer vad som hit-

Fredagen den
11 november 1977

*Om behovet av
kontroll över
internationella
investeringar*

tills har skett och tror att utvecklingen fortgår i samma takt under resten av året, så hamnar vi på den prognostiserade siffran 5,1 miljarder.

Det är alltså fråga om en utomordentligt snabb ökning av de svenska företagens investeringar utomlands. Vad får det för konsekvenser för samhällsekonomin i Sverige, för näringsstrukturen, för sysselsättningen på kort och på lång sikt? Det är naturligtvis utomordentligt angeläget att få svar på dessa frågor. Vad har vi för möjligheter att kontrollera det hela?

Om vi till att börja med ser till de kontrollinstrument som vi i dag har, så tycks valutalagstiftningen ge ganska bräckligt underlag, trots de ändringar vi genomförde 1974. För alla ansökningar om investeringar utomlands är avlagsprocenten bara 5 om man räknar på antalet ansökningar. Ser man i stället till de utomlands investerade beloppen, är avlagsprocenten bara 2. Det tyder på att det kontrollsystem som vi har i dag är utomordentligt svagt. Vad kan det bero på? Det är olika faktorer. Jag tror att de som är involverade i detta i riksbanken och sitter och prövar investeringarna utomlands måste säga sig att det är oerhört svårt att kritiskt granska företagens uppgifter. Om företaget säger att den här investeringen i det och det landet är gynnsam för svensk export och på lång sikt dessutom för sysselsättningen i Sverige, så är det väldigt svårt för riksbankens folk att motbevisa det. Numera skall sådana här ärenden behandlas även inför representanter för facket – i styrelsen eller i MBL-förhandlingar. Det är likadant för dem – det är oerhört svårt att på nuvarande material bedöma företagens egna kalkyler.

Där kan naturligtvis den utredning som industriministern har tillsatt och som skall titta på de samhällsekonomiska effekterna i stort av internationella investeringar ha en viss betydelse. Men detta berör naturligtvis också administrationen och dess effektivitet. Det finns ytterst få människor i riksbanken som sysslar med detta. Det sker ytterst litet av kontroll f. n.

Företagskontrollen är, som jag redan sagt, utomordentligt svår att genomföra, men det borde åtminstone kunna ske en efterhandskontroll. Man borde kunna konstatera i efterhand om företagen verkligen använt pengarna till det som de har begärt att få använda dem till. Man borde ju kunna kontrollera i efterhand om investeringarna fick de effekter för sysselsättning och annat i Sverige som påstods i samband med ansökan. Här finns enligt min mening ett utrymme för att förstärka resurserna, och det bör ske. Det är en angelägen uppgift.

Vidare kan man fråga sig: Är kanske lagstiftningen fortfarande för svag? Vissa ändringar av valutalagstiftningen har genomförts, men tyvärr blev det ju så att de borgerliga under förra valperioden med lottens hjälp lyckades något försvaga den lagändring som vi önskade genomföra. Med den skrivning av lagtexten som riksdagen antog är det bara när en investering utomlands skulle kunna åstadkomma utomordentlig skada för vårt lands intressen som man kan avvisa den. Investeringen måste vara negativ ur sysselsättningssynpunkt eller ur regionalpolitisk synpunkt om

den skall kunna avvisas.

Vad har den nya regeringen för inställning till de här frågorna? Delar den min och socialdemokratin inställning att det här fortfarande finns brister som man måste ta itu med? Det gäller inte bara att skaffa sig bättre utredningsunderlag rent allmänt utan också att förstärka resurserna i riksbanken, att undersöka möjligheterna att förstärka lagstiftningen ytterligare, kanske t. o. m. titta på vårt engagemang i OECD om så blir nödvändigt. Är den nuvarande regeringen beredd att i den utsträckning som behövs värna om svenska intressen genom en effektivare kontroll av svenska investeringar utomlands?

Att jag ställer frågan så här litet envist har något att göra med den aktivitet som regeringen hittills har utvecklat på området. Utöver den utredning som herr Åsling signerat direktiven för och som i största allmänhet skall forska ut hur det i verkligheten förhåller sig på det här området har ju också Gösta Bohman tillsatt en utredning om ändringar i valutalagstiftningen, och den går rakt emot de tankar som herr Åsling i svaret antyder att han delar. Den är ju inriktad på att man skall minska kontrollen av svenska investeringar utomlands. Den är ju inriktad på att man skall försöka klara sig med generella tillstånd och inte pröva varje enskilt fall om ett företag skall få eller inte få göra en investering utomlands. Den är ju inriktad på att svenska företag skall få större frihet att låna upp pengar utomlands om det passar dem, att få större frihet att emittera aktier utomlands osv.

Vilken viljeinriktning har regeringen? Delar ni vår uppfattning att man här behöver en bättre kontroll för att kunna slå vakt om svenska nationella intressen, sysselsättning och annat, eller är inställningen den som man kan utläsa av direktiven till Gösta Bohmans utredning, att kontrollen skall avvecklas och avrustas, att det här kan sköta sig självt i större utsträckning än f. n.?

Detta var den ena kategorin av problem. Den andra kategorin av problem är de utländska investeringarna i Sverige och de utländska företagens verksamhet i Sverige. Jag vill genast säga att de problemen har litet andra dimensioner, bl. a. därför att de utländska företagen inte är så fruktansvärt intresserade av att investera i Sverige. Tendensen är snarast nedåtgående. I allmänhet har utländska företagsinvesteringar i Sverige under senare år legat på omkring 500 å 600 milj. kr. om året. Nu förefaller den siffran att sjunka Jag har inte heller i det här fallet möjlighet att ge en dagsaktuell siffra för 1977, av naturliga skäl, men en rimlig prognos säger att dessa investeringar i år borde bli under 700 milj. kr., vilket innebär en ganska kraftig sänkning av de utländska investeringarna i Sverige. Detta problem är på det sättet mindre, men det förhållandet att utländska investeringar i Sverige minskar och att det utländska intresset för att fortsätta att investera i Sverige över huvud taget inte är särskilt stort får inte medföra att vi utan vidare drar slutsatsen att det inte behövs någon kontroll utan att det är fritt fram.

Fortfarande är det på det viset att utländska investeringar i Sverige

Nr 25

Fredagen den
11 november 1977

*Om behovet av
kontroll över
internationella
investeringar*

Fredagen den
11 november 1977

*Om behovet av
kontroll över
internationella
investeringar*

kan vara bra, men de kan också vara skadliga. De kan vara bra därför att de tillför oss kunskande och skapar sysselsättningstillfällen eller annat. Men de kan också passa ganska illa in i det svenska samhällsmönstret och man får se upp, så att man får in företag som är beredda att uppfylla sina förpliktelser mot det svenska samhället och mot folket, så att de inte en dag hänsynslöst bara drar tillbaka sina investeringar i Sverige för att flytta pengarna till något annat land, där de ger ännu större avkastning.

Därför blir det av intresse att se vad som händer på det här fältet, när det gäller kontrollen av de utländska investeringarna i Sverige och kontrollen av hur de utländska företagen i Sverige sköter sig.

När herr Åsling tog över sitt ämbete satt en utredning under landshövdning Eckerberg, som i praktiken var nästan färdig med sitt arbete. Den var beredd att avlämna ett betänkande med förslag till koncessionslagstiftning för utländska företag. Men det blev, som sagt, ett regeringsskifte innan utredningen var färdig för ett justeringssammanträde. Bland herr Åslings första åtgärder var att gå in i utredningen – inte för att ändra dess direktiv, de fick stå kvar, men för att ändra sammansättningen, så att majoritetsförhållandena kastades om och så att nya lösningar kom att prövas. I och för sig är det riktigt, som herr Åsling säger, att när man satte in nya ledamöter i utredningen måste de få tid på sig att sätta sig in i de tekniskt komplicerade frågeställningar som det här gäller. Ja visst, men det är en viljeyttring och ett initiativ att man – i stället för att ta emot det förslag som är praktiskt taget färdigt och bearbeta det i departementet – väljer att ändra utredningens sammansättning, så att utredningsarbetet försenas minst ett år. Resultatet är att det i dag råder total förvirring i denna utredning. Det finns ingen som i dag kan utlova något vettigt majoritetsförslag. Risken förefaller vara att utredningen kommer att gå fram på tre olika linjer och att regeringen får välja fritt vilken linje som eventuellt kan passa.

Det finns ett stort behov av en uppstramning på den här punkten. När man har ställt till det för sig så som industriministern har gjort i det här fallet vet jag inte riktigt vad man skall göra för att rätta till det hela. Men ett bidrag till klarhet vore det kanske om industriministern i dag kunde göra klart att han delar min uppfattning att det behövs en etableringskontroll för utländska investeringar i Sverige, att denna bör vara heltäckande – det finns brister i den nuvarande lagstiftningen – och att den också bör vara förenad med kontroll av de utländska företagens fortlöpande verksamhet i Sverige, alltså en koncessionslagstiftning av den typ som vi åsyftade på den tiden när vi satt i regeringsmakten.

Jag hoppas att industriministern vill försöka ge svar på dessa komplicerade frågor.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Carl Lidbom tycker att mitt ganska långa svar, som var en rätt heltäckande redovisning av situationen på det här området, inte

*Om behovet av
kontroll över
internationella
investeringar*

gav något egentligt nytt. Jag måste återgälda vänligheten med att säga att den utförliga kommentar som Carl Lidbom har bestått mitt svar med egentligen inte heller har gett något nytt. Vi har inte sopat problemen under mattan. Statssekreterargruppen fortsätter med oförändrade ambitioner. Vi har tillsatt ett par utredningar i nyckelfrågor. Det har vi gjort – det var ingenting som den förra regeringen gjorde. Vi har alltså i hög grad varit aktiva i de här frågorna.

Jag efterlyser konkreta handlingsalternativ från Carl Lidbom. Jag har inte i hans kommentar till mitt svar lyckats hitta något som innebär att man från oppositionens sida skulle vara beredd att vidta några andra åtgärder än dem som regeringen har vidtagit.

Det är ett positivt inslag i Carl Lidboms anförande som jag vill notera med glädje, nämligen när han säger att protektionismen inte kan vara något alternativ för oss i detta land. Med tanke på den debatt som vi nu möter i näringspolitiken är det ett befriande konstaterande, och jag hoppas att det ställningstagandet också når fram till den tidigare regeringskollegan Gunnar Sträng, som nyligen har förvänat en omvärld med att uttala sig för nya protektionistiska strävanden.

Carl Lidbom beskyllde mig vid en svarsdebatt i våras för att vara för optimistisk beträffande möjligheterna att i internationella fora komma till rätta med de problem som de multinationella företagen skapar. Jag vågar trots allt påstå att det finns en grund för den optimism som jag då gav uttryck för. Vi har en växande internationell opinion och ett växande internationellt medvetande om de komplikationer som företagens internationalisering medför för fackföreningsrörelser och nationella regeringar.

Men jag kan försäkra Carl Lidbom att den försiktiga optimism jag hyser självfallet inte innebär att jag skulle förtrötta när det gäller att pröva vägar att nationellt komma till rätta med detta problem – det vittnar väl också det arbete som bedrivs om. Vi tänker inte lämna någon möda ospard i det sammanhanget.

Det finns brister – det är vi överens om. Men innan man framlägger konkreta förslag måste man ändå rimligen låta tillsatta utredningar göra sina analyser och framställa förslag. Det var ett förfarande som också den gamla regeringen tillämpade. Skall man se Carl Lidboms argumentering här som en ny attityd från oppositionens sida till utredningar?

Utredningar bör, om de skall vara meningsfulla, vara förutsättningslösa. De bör också få den tid att arbeta som erfordras.

När Carl Lidbom här tecknar en bild av den utredning om valutapolitiken som initierats i ekonomidepartementet använder han direktiven mycket vårdslöst. Han tar upp *ett* hypotetiskt alternativ men inte de andra. Han konstaterar inte att det är en *förutsättningslös* utredning, vilket det är. Valet av utredningsman är en garanti för att den utredningen kommer att vara förutsättningslös och bedrivs med all den sakkunskap som kan tänkas. Jag vågar samma omdöme beträffande den utredning som jag har initierat, den om de näringspolitiska konsekvenserna av sven-

*Om behovet av
kontroll över
internationella
investeringar*

ska företags internationella etableringar. Den kommer att bedrivas med målmedvetenhet och skyndsamhet, och när dess resultat föreligger skall jag inte tveka att också utnyttja det materialet till att framlägga förslag för regering och riksdag om konkreta åtgärder.

De svenska företagens ökade utlandsetableringar får man se mot bakgrund av det givna konjunkturläget. Jag skall erkänna att jag är oroad över volymen. Den utredning som generaldirektör Eric Pettersson nu leder skall analysera konsekvenserna av dessa utlandsetableringar, och innan den utredningen föreligger är det för tidigt att avge något konkret omdöme. Detsamma gäller den Eckerbergiska utredningen om koncessionslagstiftningen.

Respekten för utredningars integritet och uppgift att arbeta förutsättningslöst måste rimligen innebära att man kan godta en viss försening. Vi bedömde att det behövdes en viss komplettering av sammansättningen för att utredningen skulle få möjligheter att allsidigt bedöma frågan. Då får man också acceptera den försening det medför. Jag skulle vilja fråga Carl Lidbom, som säger att det uppstått ett års försening, om han i de utländska företagsetableringar som skett i Sverige det senaste året kan spåra någonting som skulle vara förenat med missbruk av multinationella företags position. Det är ju så, Carl Lidbom, att utländska och svenska företags nyetableringar i vårt land i detta konjunkturläge har varit mycket begränsade. Den skada som en fördröjning av den Eckerbergiska utredningen möjligen skulle kunna åstadkomma är därför mikroskopisk.

CARL LIDBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att industriministern och jag får börja vänja oss vid våra omkastade roller. Om jag inte sade så mycket nytt i mitt anförande enligt Nils Åslings recension kanske det hade något att göra med att det faktiskt är det ansvariga statsrådet som skall svara och jag som skall fråga. Det är industriministern som skall komma med nyheterna och synpunkterna med anledning av de frågor som jag ställer. Jag är tacksam om jag får svar åtminstone i en andra replik på några av dem.

Jag frågade bl. a.: Anser industriministern att vi behöver skaffa oss bättre kontrollmöjligheter för de svenska investeringarna utomlands? Är industriministern i så fall beredd att medverka till en upprustning av valutamyndighetens resurser? Är industriministern beredd att eventuellt överväga en lagstiftning med mera tändar i i stället för den avveckling av valutalagens kontrollinstrument som skymtar i Gösta Bohmans utredningsdirektiv?

När det gäller de utländska investeringarna i Sverige ställde jag frågan om industriministern var beredd att nu försöka klara ut situationen. Utredningen jobbar i ett helt förvirrat läge. Somliga vill inte ha någon kontroll alls över utländska företag i Sverige, andra vill ha en etableringskontroll och en tredje falang vill ha kontroll både vid etableringstillfället

och under företagets livstid så länge det är verksamt i Sverige. Detta borde kanske klaras ut. Om industriministern hjälper dem på traven kanske de rent av kan få fram ett majoritetsförslag – det vore inte så dumt. När industriministerns parti satt i opposition var centerns ledamöter på samma linje som socialdemokratin och ville ha en koncessionslagstiftning på detta område.

Förutsättningslösa utredningar i all ära, jag tror inte att industriministern innerst inne själv har den uppfattningen att en utredning för att vara meningsfull måste vara förutsättningslös. Det beror väl på; beträffande somliga utredningar har man allt skäl att tala om vad man vill för att sedan låta utredningen hitta tekniken att nå fram till det mål som det ansvariga statsrådet och regeringen har fastställt. Den Eckerbergska utredningen om kontroll av utländska företag i Sverige, som industriministern övertog, är ingen förutsättningslös utredning. Viljeinriktningen är angiven i direktiven. Så länge den inte har ändrats bör den följas i arbetet.

Låt mig till sist klara ut detta med vad som förenar och vad som skiljer oss när det gäller protektionismen.

Det är väl bra att vi är överens om att en återgång till protektionismen inte är i Sveriges intresse. Jag tror inte heller att någon debattör på vår sida har menat något annat. Vad som har skymtat i den allmänna debatten är att man kanske är tvungen att skydda sig mot viss konkurrens beträffande vissa särskilt utsatta industrier – teko- och stålindustrierna – från länder som exporterar till oss på helt orimliga villkor. De svenska teko- och stålindustriernas svårigheter är sådana att man måste skänka någon eftertanke åt vad som händer med våra handelsförbindelser med exempelvis Sydkorea, Hongkong, Singapore, Taiwan m. fl. sådana länder.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag uppfattade Carl Lidboms tidigare inlägg så, att han menade att han hade alternativa vägar som man skulle kunna gå fram, men några konkreta konklusioner kom inte. Det var därför jag tillät mig efterlysa de alternativ som han gav intryck av att han företrädde. I själva verket upplever jag det så att Carl Lidbom accepterar och ansluter sig till det handlingssystem som den nuvarande regeringen har utvecklat i dessa frågor.

När det gäller Carl Lidboms direkta fråga till mig om jag är beredd att ta ett fast grepp om utlandsinvesteringarna, så vill jag svara: Ja, det är jag, om den utredning som arbetar med denna fråga visar att detta är nödvändigt och ett nationellt intresse. I så fall skall vi inte tveka. Men vi bör rimligen låta utredningen visa vilka konsekvenser för näringspolitiken utlandsinvesteringarna haft.

När det gäller den Eckerbergska utredningen säger Carl Lidbom att den jobbar i ett förvirrat läge. Jag tror att det är en betydande överdrift. Att en utredning hamnar i ett läge där meningarna bryts mot varandra är dess bättre ingenting ovanligt. Sedan måste utredningen samla sig

*Om behovet av
kontroll över
internationella
investeringar*

till förslag om riktlinjer. När dessa föreligger får vi värdera dem mot varandra och pröva vilka förslag som kan vara värda att föra vidare, sedan vi också hört remissinstanserna. Det är en självklarhet. Det intressanta är att Carl Lidbom med sin tystnad på den punkten vidgår att det dröjsmål som här har uppstått inte vållat någon skada, eftersom vi praktiskt taget inte haft någon utlandsetablering under det här året.

Sedan preciserade Carl Lidbom sin inställning när det gäller protektionismen. Fortfarande är det så, att de svepande formuleringar som används från socialdemokratisk sida i den nyprotektionistiska våg som man lanserat faktiskt är av den arten att vi kan frukta att vår trovärdighet när det gäller att hävda vår traditionella frihandelslinje kan komma att ifrågasättas. Jag skulle vilja be Carl Lidbom, som på den här punkten tydligen har samma uppfattning som jag, att se till att man tar argumenteringen med en viss försiktighet. Det kan annars bli dyrköpta erfarenheter för svensk industri. Carl Lidbom har ju från sitt tidigare ämbete egna erfarenheter av detta.

CARL LIDBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte driva den här debatten i det oändliga. Ett av skälen till att jag ändå måste begära ordet för att säga några få ord är att industriministern hela tiden försöker kamma in mig på sin sida. Låt oss betona enigheten så långt en sådan finns, men också framhålla skiljaktigheterna där sådana finns.

Det är ingalunda så att jag kan vara ense med industriministern när det gäller de utredningsdirektiv som Gösta Bohman har skrivit och som innebär en nedrustning av valutalagstiftningen och valutakontrollen. Om de tankar som ligger bakom direktiven fullföljs innebär det att vi tappar greppet över de svenska investeringarna utomlands. Jag hoppas att Nils Åsling skall tala sin kollega Gösta Bohman till rätta, så att utredningen kan komma fram till ett bättre resultat än det som direktiven tyder på.

Det är ingalunda så att jag är ense med industriministern om att uppskovet med den Eckerbergiska utredningen är motiverat. Utredningen var nästan färdig med sitt arbete då man satte in nya ledamöter – politiker med anknytning till moderaterna och Industriförbundet – och kastade om majoritetsförhållandena, splittrade upp diskussionerna och hamnade i en hopplös situation. Det hade varit mer praktiskt att låta utredningen avge sitt betänkande. Sedan kunde regeringen ha kompletterat det bäst den velat eller ändrat förslagen efter remissbehandlingen. Det var onödigt att hantera saken på detta sätt.

Industriministern påstår att jag – om inte annat så genom min tystnad – menar att ingen skada har skett. Det är en förhastad slutsats. Jag tror att det här långa dröjsmålet är till skada. Det är inte bara fråga om kontrollen över utländska nyetableringar i Sverige – vi är överens om att dessa f. n. inte är så många. Det är också en fråga om vilken kontroll vi skall ha över utländska företag som redan är verksamma i Sverige. Det är inte så särskilt länge sedan ett företag höll på att sätta både Varberg

och Solna fullständigt på hasorna. Företaget tillverkade kassaapparater här, men man ville dra sig tillbaka och tillverka dem i en annan del av världen, där arbetskostnaderna var lägre. Nog finns det skäl även i nuläget för att snarast möjligt skärpa uppsikten över och kontrollen av de utländska företagen i Sverige.

När det gäller den stora frågan om protektionism eller inte, så tror jag inte att vi skall den driva debatten här – och framför allt inte en debatt om hur andra debatterar. Industriministern vet mycket väl var socialdemokratin står. Ni är lika medvetna som vi om att Sverige är ett litet land som behöver hela världen som marknad, att vi har tjänat och tjänar mycket på frihandel som princip och att vi därför är motståndare till protektionism. Men det kan inte hjälpas att denna accept av frihandel från vår sida alltid har varit villkorlig i den meningen att frihandel är bra om man också klarar de sociala problem som kan vara förknippade därmed. Under förutsättning att man kan garantera människor sysselsättning och trygghet och att man har en rimlig regional balans i landet är frihandel bra. Det är när attackerna mot sysselsättningen blir för jobbiga och när de attackerna beror på att vissa länder – länder med oerhört dåliga löner, oerhört dålig arbetsmiljö – missbrukar frihandel, producerar till underkostnader och hotar en svensk näring, exempelvis tekoindustrin, som man måste sätta sig ner och fundera över dessa problem. Det lär inte heller herr Åsling komma ifrån.

BO SIEGBAHN (m):

Herr talman! Den interpellation som förre handelsministern Carl Lidbom har riktat till industriminister Åsling om bl. a. multinationella företag och som har besvarats i dag är verkligen ett märkligt dokument från både principiella och sakliga synpunkter. Visserligen har industriministern besvarat en del frågor men han har av naturliga skäl avstått från att närmare analysera interpellationens formuleringar. Jag skall därför ägna mig något åt det.

Carl Lidbom hävdar inledningsvis att en utredning på sin tid fick i uppgift att, som han formulerade det, "utreda frågan om en heltäckande koncessionslagstiftning för utländska företag i Sverige". Då det var Carl Lidbom själv som utformade direktiven för utredningen borde han veta vad han talar om. I själva verket sade direktiven emellertid inte alls detta. Man pekade på vissa problem som utlandsägda företag kunde ge upphov till och framhöll att sådana problem kunde lösas antingen med koncessionslagstiftning eller med andra åtgärder och att utredningen skulle granska alla sådana metoder. Carl Lidbom var sålunda på den tiden, får man förmoda, inte alls övertygad om att en koncessionslagstiftning var det enda saliggörande. Mot den bakgrunden är det så mycket underligare att den enda konkret formulerade frågan i interpellationen fått den provocerande lydelsen: "När tänker regeringen lägga fram förslag om koncessionslagstiftning beträffande utländska företag och deras verksamhet i Sverige?" Formuleringen påminner något om den gamla skämt-

Fredagen den
11 november 1977

*Om behovet av
kontroll över
internationella
investeringar*

frågan: Har du slutat att slå din hustru?

Normalt bör man icke avslöja de tankar som har framförts eller de beslut som har fattats i en utredning som ännu inte avslutat sitt arbete. Men eftersom Carl Lidbom själv, både i sin interpellation och här i dag, gör avslöjanden om vad han tror har beslutats i utredningen, anser jag mig oförhindrad att i någon mån lyfta på förlåten. Det är säkerligen inte Carl Lidbom obekant att det enda beslut som fattats är att koncessionslagstiftning icke har stöd av utredningsmajoriteten och därför i dag saknar aktualitet. Däremot vill jag inte yttra mig om vilka slutsatser regeringen i sinom tid eventuellt kan komma till.

Härmed är jag inne på en annan väsentlig principiell fråga. Carl Lidbom klagar över att regeringen icke lämnat besked om var den står i olika frågor, bl. a. om de multinationella bolagen. Nej, det är riktigt att regeringen på sistnämnda punkt inte efter sitt tillträde lämnat nya direktiv till utredningen. Men skulle den verkligen ha gjort det? Enligt min uppfattning kan en regering tillsätta en utredning när man står inför ett problem eller ett problemkomplex som kräver lösningar. Om det icke råder ganska stor enighet i riksdagen om i vilken riktning lösningarna skall sökas bör utredningen i detta avseende vara förutsättningslös, i varje fall när det gäller en parlamentarisk utredning. Mot detta har tidigare socialdemokratiska regeringar ofta syndat. Man har krävt ett visst slags lösning och endast lämnat åt utredningen att närmare utforma denna. Har man samtidigt begärt att representanter för partier i opposition, eventuellt med helt andra synpunkter, skall ingå i en sådan utredning får ju dessa i realiteten ingen vettlig funktion, annat än möjligen som något slags gisslan, vilken i bästa fall kan tänkas duka under för trycket från regeringsrepresentanterna. Poängen med vårt utredningssystem bör väl just vara att utredningarna inte står under regeringens kommando utan ges stor frihet att tänka ut olika lösningar. Först när ett sådant material föreligger har en regering anledning att ta ställning. Även om en regering tillsatt en utredning och haft en ganska bestämd uppfattning om vad den skulle resultera i, kan det tänkas att utredningsresultatet och remissvaren leder in på andra tankar. Det finns sålunda ingen som helst anledning att i dessa avseenden rikta någon kritik mot regeringen, utan man bör tvärtom uttala sin uppskattning av att utredningar ges full tankefrihet.

När därför Carl Lidbom i sitt anförande säger att det vore lämpligt att industriministern anmodade utredningen att komma fram till det ena eller andra resultatet, då måste jag på det bestämdaste protestera. Jag skulle för min del lämna en utredning där jag var tvungen att skriva under ett resultat som jag eventuellt inte gillade. Sådana utredningar skulle vara helt meningslösa för dem som omfattar en inriktning med avvikande uppfattning.

Jag vill ta upp ännu en märklig tankegång i Carl Lidboms interpellation. Han påstår att utredningen strax före valet 1976 var så gott som färdig, men att därefter "fattade beslut rivits upp". I sitt anförande nyss kom

han tillbaka till detta påstående att utredningen var nästan färdig, men samtidigt påstod han att det egentligen bara var en justering som fattades. Här tycks Carl Lidbom märkligt nog vara något illa informerad. Såvitt jag vet hade inga definitiva beslut fattats och ingen omröstning ägt rum. En annan sak är att utredningens majoritet drev arbetet i en viss riktning.

Carl Lidbom hävdar också att utredningsarbetet "förefaller att ha avsomnat eller kört fast" – enligt Carl Lidbom skulle detta väsentligen vara beroende på att utredningens sammansättning efter höstens val och regimskiftet ändrats, och självfallet beklagar han detta. Båda dessa uttryck är felaktiga. Däremot är det riktigt att utredningen har fördröjts genom ändring av dess sammansättning, och i och för sig kan jag beklaga denna fördröjning. Men vems är felet? Den tidigare utredningen, som sålunda Carl Lidbom tillsatte, innehöll fyra socialdemokratiska representanter. Bland dem ingick en representant för TCO, och ehuru denna organisation i princip skall vara politiskt neutral kan man konstatera att dess representanter i olika utredningar, märkligt nog, nästan undantagslöst är starkt socialdemokratiskt förankrade. Däremot hade inte Carl Lidbom ansett det lämpligt att i utredningen ta med representanter för folkpartiet och moderata samlingspartiet. Det är sålunda först nu dessa partier genom egna representanter kunnat göra sina synpunkter gällande.

Är det mot den bakgrunden underligt att utredningar, i det nya politiska läget måste ta sig en ny funderare? Eller menar Carl Lidbom verkligen att den nya riksdagsmajoriteten endast skall ha till uppgift att driva igenom en tidigare majoritets tankegångar?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om förslag till riksdagen rörande den framtida byggadministrationen

Statsrådet BIRGIT FRIGGEBE erhöll ordet för att besvara *Per Bergmans* (s) den 8 november anmälda fråga, 1977/78:127, och anförde:

Herr talman! Per Bergman har frågat mig om byggadministrationsutredningens förslag, såvitt de faller under min beredning, kommer att föranleda proposition till riksdagen under innevarande budgetår och – om så är fallet – vilka delar av utredningsförslaget som då avses bli prövade.

Byggadministrationsutredningens förslag har mött ett mycket stort intresse i de mer än 300 remissvar som inkommit till bostadsdepartementet. Remissinstansernas bedömningar av förslagen har i väsentliga avseenden varit delade. Därför måste alla de synpunkter som framförts gås igenom mycket noggrant.

Ärendet bereds med sikte på att förslag skall lämnas till riksdagen under innevarande budgetår. Beredningen omfattar självfallet alla förslag som utredningen lagt fram. Det är emellertid inte möjligt att under på-

Fredagen den
11 november 1977

*Om ökat bostads-
byggande, m. m.*

gående beredning lämna svar på vilka frågor som kommer att få en slutlig behandling i den planerade propositionen.

PER BERGMAN (s):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Det är litet förvånande att departementet efter nästan ett helt års funderande inte kan lämna ett klarare besked i denna fråga än att man har siktet inställt på att lämna en proposition under innevarande budgetår och att man inte fixerat sina ståndpunkter så pass mycket att man vet vilka av de huvudfrågor som betänkandet berörde som kommer att tas upp.

I det läget får jag stanna vid att tacka för svaret och uttala en from förhoppning om att denna proposition inte skall röna samma öde som en del andra propositioner har rönt i departementet, nämligen att bli utsatta för nästan litet generande dröjsmål.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om ökat bostadsbyggande, m. m.

Statsrådet BIRGIT FRIGGEBÖ erhöll ordet för att besvara *Christer Nilssons* (s) den 5 oktober anmälda interpellation, 1977/78:20, till bostadsministern, och anförde:

Herr talman! Christer Nilsson har frågat bostadsministern

1. vilka åtgärder hon överväger att vidta för att öka bostadsbyggandets omfattning och då särskilt när det gäller flerfamiljshus,
2. vilka åtgärder hon överväger att vidta för att reducera de aviserade hyreshöjningarnas effekt för den enskilde.

Enligt fastställd ärendefördelning är det jag som skall besvara interpellationen.

Ansvar för bostadsförsörjningen är delat mellan staten och kommunerna. Kommunerna har huvudansvaret för planering och genomförande av bostadsbyggandet. Staten anger ramarna för kommunernas verksamhet i lagstiftning och genom att anvisa finansieringsmöjligheter och lämna lån och bidrag.

Även om kommunerna således har ansvaret för bostadsbyggandets omfattning och inriktning är det självklart nödvändigt att regeringen följer utvecklingen med hänsyn till bl. a. riskerna för bostadsbrist. Bostadsbyggandet har hittills i år legat på en alltför låg nivå. Regeringen har därför vidtagit åtgärder bl. a. för att få en bättre anpassning av lånetaket till prisförändringarna. Höjningarna av lånetaket för stalliga bostadslån har avvägs så att flerfamiljshusbyggandet stimuleras särskilt. I framtiden kommer lånetaket att anpassas till prisförändringar betydligt oftare än som hittills har varit fallet. Påbörjandet av nya bostadshus kommer att underlättas när lånetaket med en mycket begränsad fördröjning avspeglar ett aktuellt byggprisläge.

Det finns skäl att anta att igångsättningen bl. a. som en följd av regeringens åtgärder blir högre under senare delen av året än den var under det första halvåret. Under hösten har det också skett en successiv förbättring av påbörjandet. Antalet lägenheter i de ansökningar om bostadslån som har kommit in till länsbostadsnämnderna är hittills i år ungefär detsamma som motsvarande period förra året. Antalet påbörjade bostadslägenheter totalt i år bör därför inte bli nämnvärt lägre än genomsnittet för åren 1975 och 1976.

Jag övergår nu till frågan om hyreshöjningarna. Hyreshöjningarna har otvivelaktigt varit stora under senare år, men de har inte avvikit mycket från den allmänna prisutvecklingen. Många bostadsföretag anser sig emellertid inte kunna få täckning för sina kostnader trots hyreshöjningarna. De ökade kostnaderna beror främst på ökade underhållskostnader, höjda priser på bränsle, höjda kommunala taxor och ökade lönekostnader. Hyrorna bestäms i förhandlingar mellan bostadsföretagen, hyresgästerna och deras organisationer. Regeringen skall inte ingripa i hyressättningen. Att balansera de ökade kostnaderna för drift, underhåll och bränsle med en generell sänkning av den garanterade räntan, som hyresgäströrelsen har föreslagit, skulle innebära en ökad generell subvention som skulle utgå även till betalningsstarka hushåll. I det statsfinansiella läge som råder och som måste leda till återhållsamhet och till omsorg om de betalningssvaga grupperna är jag inte beredd att stödja ett sådant förslag.

Bostadsbidragen har stor betydelse när det gäller att begränsa effekterna av höjda bostadskostnader, framför allt för hushåll med låg inkomst eller många barn. Regeringen beslutade därför nyligen att föreslå riksdagen att de övre hyresgränserna för statskommunala bostadsbidrag till barnfamiljer höjs från den 1 april 1978. Härigenom reduceras hyreshöjningarnas effekt för främst barnfamiljer med låga inkomster. Jag vill vidare erinra om att ca 100 000 pensionärer fr. o. m. nästa år kommer att kunna få bostadsbidrag enligt de regler som gäller för statskommunala bostadsbidrag till hushåll utan barn.

Regeringens förslag innebär också att de allmänna barnbidragen höjs från den 1 april 1978 i syfte att förbättra barnfamiljernas ekonomiska situation.

Jag kan således konstatera att det under den senaste tiden har beslutats flera åtgärder för att lösa problem på de områden som Christer Nilssons frågor gäller. Jag kommer givetvis att noga följa utvecklingen och överväga ytterligare åtgärder.

CHRISTER NILSSON (S):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Friggebo för svaret.

Som framgår av interpellationen befinner sig hyres- och bostadsmarknaden i en krissituation. Kostnaderna inom bostadsproduktionen har ökat mycket snabbt under de senaste åren. Tendensen har varit särskilt påtaglig under sista kvartalet 1976 och under första kvartalet 1977. Följden har blivit att man f. n. tvekar att sätta i gång nya bostadsprojekt. Detta sker

Fredagen den
11 november 1977

*Om ökat bostads-
byggande, m. m.*

samtidigt som vi har bostadsbrist i två tredjedelar av landets kommuner och allt fler av landets byggnadsarbetare står utan sysselsättning. Interpellationen tar också upp läget på hyresmarknaden. Årets hyresförhandlingar kommer att bli mycket besvärliga, och bostadsföretagen yrkar på hyreshöjningar som flertalet hyresgäster inte har råd att betala.

Mot den här bakgrunden utmynnar interpellationen i två frågor:

Vad vill statsrådet Friggebo göra för att öka bostadsbyggandets omfattning?

Vilka insatser överväger statsrådet att vidta för att reducera aviserade hyreshöjningar?

Jag skall först kommentera den del av svaret som berör bostadsbyggandets omfattning.

Huvudorsaken till den låga bostadsproduktionen är kostnadsutvecklingen. Det räcker inte att bara förändra låncregler, utan man måste också komma till rätta med kostnaderna inom bostadsproduktionen.

Redan i våras föreslog den socialdemokratiska oppositionen prisstopp på byggnadsmaterial. Samtidigt som prisstopp införs måste orsakerna till kostnadsutvecklingen utredas. Det är beklämmande att statsrådet Friggebo inte kan eller vill göra något för att stoppa den snabba utvecklingen av byggnadskostnaderna.

Av interpellationssvaret att döma räknar statsrådet Friggebo med att ca 50 000 lägenheter påbörjas i år. Antalet färdigställda flerfamiljshus kommer kanske att ligga på omkring 15 000. Detta innebär att byggandet under 1977 kraftigt understiger den målsättning som lades fast i propositionen 1974:150 och i 1975 års långtidsutredning. Vi borde ha byggt minst 65 000 lägenheter i år.

I dag har två tredjedelar av landets kommuner brist på lägenheter. Det finns kommuner där mellan 3 000 och 10 000 människor väntar på en lägenhet. Det är ungdomar, ensamstående och nybildade familjer som i första hand drabbas av bostadsbristen. Även om bostadsförmedlingarnas statistik över antalet bostadssökande har fel och brister, så är det ett faktum att många människor i dag köar för en lägenhet.

Statsrådet Friggebo vill nu öka bostadsbyggandet genom att anpassa lånetaket till prisförändringarna. Det finns ingen utanför regeringen som anser att den åtgärden är tillräcklig för att öka byggandet av flerfamiljshus. Statsrådet Friggebo bör nu lyssna till den socialdemokratiska oppositionen. I vårt sjupunktsprogram och i Olof Palmes tal till metallarbetarna finns förslag som skulle öka bostadsbyggandet.

En ökad satsning på bostadsbyggandet skulle stimulera ekonomin och skapa sysselsättning. Det är inte bara byggnadsarbetare utan också tillverkare av möbler och hushållsmaskiner, för att ta några exempel, som får mera jobb när byggandet ökar.

Bostadsföretagens hyreskrav är, som jag sade tidigare, rekordhöga i år. Det finns bostadsföretag som begär mellan 30 och 50 kr./m² i hyreshöjning. Dessa krav ställs i en situation där stora löntagargrupper har fått sin levnadsstandard sänkt med 2-3 %. I det läget måste regeringen

ingripa för att reducera hyreshöjningarnas effekt för den enskilde. Jag måste säga att det är tveksamt om regeringens förslag att höja bostadsbidragen kommer att innebära några förbättringar. Höjningen borde dock ske den 1 januari 1978, då hyrorna höjs.

Samtidigt som regeringen meddelar att bostadsbidragen skall höjas säger man att den nedre gränsen i bidragssystemet så småningom kommer att höjas. Det betyder att regeringen Fälldin ger med ena handen och tar tillbaka med den andra. Det finns alltså ingen garanti för att regeringens förslag innebär bestående förbättringar. För vissa hyresgäster kan det t. o. m. bli försämringar.

Vi skall också observera att inflationen gör att många hushåll – ca 12 % – fallit ur bostadsbidragssystemet. Detta har enligt bostadsstyrelsen lett till att statsbidragen kommer att minska med 140 milj. kr. Dessa 140 miljoner kan jämföras med vad regeringen påstår sig ha höjt bostadstilläggen med, 110 miljoner. Slutsatsen måste bli att anslagen till bostadsbidragen blir lägre eller i stort sett oförändrade.

Regeringens höjning av bostadsbidragen kan bli en skenreform. Det är tveksamt om hyreshöjningarna verkligen kommer att täckas av ökade bostadstillägg. En höjning av barnbidraget med 13:33 kr. i månaden förändrar inte situationen nämnvärt. Landets hyresgäster får hoppas att socialdemokraternas linje vinner i riksdagen: 300 kr. per barn i förbättrade bostadsbidrag och höjda hyres- och inkomstgränser.

Min slutsats blir att det interpellationssvar som statsrådet Friggebo lämnat i dag ger intryck av en bostadsminister som inte vet vad hon skall göra för att lösa problemen på hyres- och bostadsmarknaden.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Statsrådet **BIRGIT FRIGGEBE:**

Herr talman! Låt mig något kommentera Christer Nilssons inlägg.

Jag delar inte hans beskrivning att vi i dag har bostadsbrist i två tredjedelar av landets kommuner. Christer Nilsson bygger förmodligen den uppgiften på resultatet av en enkät som bostadsstyrelsen har gjort. Men den enkäten ger inte belägg för en sådan tolkning att vi i dag har en bostadsbrist i två tredjedelar av kommunerna. I den undersökningen sägs det nämligen också att det kan vara på det sättet att man i en del kommuner har brist på en viss lägenhetstyp, samtidigt som man har överskott på andra lägenhetstyper. Och då är det ju en bedömningsfråga, om man vill kalla det för bostadsbrist eller inte. Jag tolkar det inte som en bostadsbrist – med den klang som ordet har från 1960-talet. Då hade vi verkligen en omfattande bostadsbrist.

Däremot är det min uppfattning att vi har behov av ett ökat bostadsbyggande för att undvika en kommande bristsituation. De åtgärder som regeringen har vidtagit skall ses mot den bakgrunden.

Sedan är det naturligtvis riktigt att bostadsbyggandet inverkar på sys-

selsättningen. Christer Nilsson säger att allt fler byggnadsarbetare nu blir utan arbete. Låt mig då visa på några siffror. Vid månadsskiftet september-oktober 1977 hade vi 3 058 arbetslösa byggnadsarbetare. Det är något fler än vid samma tidpunkt förra året. Vad man kan vara oroad för är utvecklingen fram på vårkanten. Men uppfattningen att vi i dag skulle ha omfattande problem med sysselsättningen i byggnadsbranschen delar jag inte.

Men det är viktigt att vi får ett ökat bostadsbyggande och att igångsättningen blir starkare nu under hösten för att undvika sysselsättnings-svårigheter fram på vårkanten. Därför är det glädjande att kunna konstatera att antalet ansökningar om bostadslån till länsbostadsnämnderna nu ökar. Det är ett tecken på att vi kommer att få en ökad igångsättning. De senaste siffrorna visar också på det. Under september månad i år påbörjades byggandet av fler lägenheter än under samma månad förra året. Detta beror främst på att vi fick en ökad igångsättning när det gäller byggande av flerfamiljshus. Det är också en effekt av de åtgärder som regeringen har vidtagit.

Sedan bara en liten kommentar till resonemanget om bostadsbidragen. De inkomster som ligger till grund för bostadsbidragen är några år gamla. Det är klart att kraftiga löneökningar – och sådana inträffade för några år sedan – inverkar på om människor får bostadsbidrag eller inte. Det är alltså inte den här regeringen eller den här riksdagen som fastlagt grunderna för människornas bostadsbidrag i fjol och i år. Det är under den tiden som människor har ramlat ut ur bostadsbidragssystemet.

Självfallet har det beslut som regeringen nu fattat om höjning av bostadsbidragen effekt när det gäller de enskilda barnfamiljerna. Hade vi avstått från att lägga fram förslag för riksdagen, hade det naturligtvis inte inneburit någon förbättring. Man kan alltså konstatera att de förslag om höjning av bostadsbidragen och barnbidragen som regeringen framlagt för riksdagen innebär en klar förbättring.

CHRISTER NILSSON (s):

Herr talman! När man lyssnar på statsrådet Friggebo får man intryck av att hon försöker att bagatellisera de problem som finns på hyres- och bostadsmarknaden. Jag lyssnade på henne vid en debatt i Norrköping i måndags. Även då försökte hon att bagatellisera de svåra problemen på bostadsmarknaden. Man förstår Byggnadsarbetareförbundets andre ordförande Bertil Whinberg, när han i LO-tidningen skrev: "Man blir nästan desperat över bostadsdepartementets brist på förståelse för branschens problem."

Så till bostadsköerna! Jag framhöll att bostadsförmedlingarnas statistik har brister, men jag vill rekommendera statsrådet Friggebo att läsa Vår Bostad nr 11 i år. Där kan man få veta att det i Varberg köar 3 080 människor för att få en lägenhet. I Eskilstuna uppgår kön till 6 900, och i Sundsvall väntar 10 000 människor på en lägenhet. Läser fru Friggebo den artikeln får hon också veta hur de människor som står i bo-

stadskö upplever sin situation. Efter det att hon läst den artikeln upplever hon kanske problemen litet mera allvarligt.

Beträffande bostadsstödet hävdade jag i mitt första inlägg att regeringens förslag om förbättrade bostadsbidrag är dåligt. Varför? Jo, därför att man bara skjuter den gräns uppåt inom vilken bostadstillägget utgår. De boende kommer sannolikt inte att få bostadstillägg för fler hundralappar av hyran än tidigare. I vissa fall kommer man t. o. m. att få bidrag för en mindre andel av hyran i dag. Även efter den här debatten framstår reformen som något av en luftreform.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om bostadspolitiken

Statsrådet BIRGIT FRIGGEBE erhöll ordet för att besvara *Tore Claesons* (vpk) den 7 oktober anmälda interpellation, 1977/78:24, till bostadsministern, och anförde:

Herr talman! Tore Claeson har frågat bostadsministern

1. om bostadsministern delar uppfattningen att situationen på bostadsmarknaden är krisartad och att ett prisstopp på hyrorna nu måste införas,

2. om regeringen kommer att föreslå fortsatt prisstopp på byggnadsmaterial och söka åstadkomma prissänkningar,

3. om regeringen har för avsikt att föreslå någon sänkning av den garanterade räntan och/eller ge särskilda lån och bidrag till de allmännyttiga bostadsföretagen,

4. vilka åtgärder regeringen tänker föreslå för att öka bostadsbyggandet i flerfamiljshus, saneringen av äldre hus och byggandet av kollektivhus,

5. om regeringen planerar några åtgärder i syfte att komma åt den tilltagande fastighetsspekulationen och handeln med bostadslägenheter,

6. om regeringen är beredd att föreslå sådana ändringar av miljöförbättringsbidragen att de kommuner och bostadsföretag som bäst behöver dem också får råd att utnyttja bidragen,

7. om regeringen överväger något förslag i syfte att avskaffa de ekonomiska orättvisorna mellan olika upplåtelseformer i boendet,

8. när det kommer förslag till förbättring av bostadsbidragen och vad förslaget kommer att innehålla,

9. vad regeringen avser att göra för att förbättra kommunernas möjligheter att förvärva mark och upplåta den mot tomträtt, och

10. om regeringen förbereder några förslag till lagändringar då det gäller bygg-, mark-, hyres- och saneringslagstiftningen och när i så fall sådana förslag kan förväntas.

Interpellationen avser frågor, som enligt fastställd ärendefördelning berör såväl bostadsministern som mig. Eftersom huvuddelen av frågorna

Nr 25

Fredagen den
11 november 1977

Om bostadspolitiken

Fredagen den
11 november 1977

*Om bostadspoliti-
ken*

berör mitt ansvarsområde har interpellationen överlämnats till mig för att besvaras i ett sammanhang.

Många av Tore Claesons frågor är en upprepning av frågor som nyligen har besvarats i riksdagen. Av naturliga skäl finner jag det därför lämpligt att till stor del hänvisa till dessa svar. Vissa frågor övervägs i samband med budgetarbetet.

Frågan om hyresstopp och hur jag allmänt ser på hyresutvecklingen och bostadsbyggandet har jag utvecklat i ett interpellationssvar till bl. a. Tore Claeson den 13 oktober. Jag vill nu tillägga att jag i det statsfinansiella läge som råder och som måste leda till återhållsamhet och till omsorg om betalningssvaga grupper inte är beredd att föreslå en generell sänkning av den garanterade räntan med en procentenhet, som bl. a. hyresgäströrelsen har föreslagit. En sådan åtgärd skulle innebära en ökad generell subvention som skulle utgå även till betalningsstarka hushåll. Regeringen kommer däremot att föreslå riksdagen att de övre hyresgränserna för bostadsbidragen till barnfamiljer höjs redan den 1 april nästa år. Samtidigt höjs enligt förslaget de allmänna barnbidragen. Ytterligare förändringar av bostadsbidragen kommer att övervägas i samband med budgetpropositionen för budgetåret 1978/79.

Hur regeringen ser på frågan om prisstopp på byggnadsmaterial behandlade jag i interpellationssvaret den 13 oktober. Handelsministern har nyligen i riksdagen redovisat regeringens åtgärder med anledning av att det allmänna prisstoppet upphörde vid utgången av oktober månad.

Den 25 oktober besvarade jag en fråga av Inga Lantz om boendemiljöbidragen. I den frågan ber jag alltså att få hänvisa till det svar som jag då lämnade.

Jag ber också, beträffande frågan om fastighetsspekulation och handel med bostadslägenheter, att få hänvisa till bl. a. mitt svar den 13 oktober och det svar som jag lämnade till Oskar Lindkvist den 7 november.

När det gäller kommunernas möjligheter att förvärva mark och upplåta den med tomträtt vill jag framhålla att regeringen inte överväger någon förändring av nuvarande förutsättningar. Frågan om anslag till markförvärvslånefonden behandlas på sedvanligt sätt i regeringens budgetarbete.

Vad slutligen beträffar frågan om förberedelser av förslag till lagändringar, vill jag, beträffande lagstiftning om markanvändning och byggande, hänvisa till ett av bostadsministern nyligen lämnat interpellationssvar till Per Bergman.

Då det gäller övriga förslag till lagändringar vill jag erinra om att förslag från bl. a. hyresrättsutredningen (SOU 1976:60), byggadministrationsutredningen (SOU 1976:26) och boende- och bostadsfinansieringsutredningen (SOU 1975:51, 52) bereds i regeringskansliet.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret på min interpellation.

I interpellationen har jag försökt att kort teckna bakgrunden till si-

tuationen på bostadsmarknaden. Jag har tagit upp det minskade bostadsbyggandet och snedvridningen av produktionen mot allt fler småhus. Vidare har jag pekat på minskningen av bostadssaneringen och arbetslösheten bland byggnadsarbetarna och i hela byggbranschen.

Byggmaterialkostnadernas mycket kraftiga ökning liksom de stora ökningarna av själva byggkostnaderna, bränsle, skatter, kommunala taxor och avgifter, underhållsmateriel och tjänster redovisas i interpellationen som starkt bidragande orsaker till den krisartade situationen. Fastighetspekulationen och handeln med bostadslägenheter har tagits upp liksom de ekonomiska orättvisorna mellan olika boendeformer.

Jag har också pekat på de dåliga bostadsmiljöerna och på den ökade åtskillnad mellan människorna och den sociala isolering som följer av den situation vi har. Den bostadsbrist som gör sig alltmer märkbar i många kommuner har uppmärksamats, liksom hyreshöjningar som saknar motsvarighet under efterkrigstiden.

I anslutning till dessa och andra problem som jag försökt beskriva har jag sedan ställt tio frågor som direkt hänger samman med interpellationstexten. Frågorna har också ett direkt samband med hundratusentals hyresgästers mycket allvarliga problem att få pengarna att räcka till och hur man skall klara nya hyreshöjningar. Tyvärr tycks inte statsrådet Friggebo ta lika allvarligt på situationen, att döma av svaren eller de uteblivna svaren på några av frågorna.

I svaret hänvisas i stor utsträckning till svar som har getts – delvis på helt andra frågor – vid olika tillfällen under oktober månad och under måndagen och tisdagen denna vecka. Vidare hänvisas till att handelsministern nyligen gett en redogörelse i riksdagen för det allmänna prisstoppets upphörande, till förslag från tre olika utredningar som bereds i regeringskansliet och till regeringens budgetarbete.

Även om statsrådet Friggebo inte ville göra någon närmare utläggning som svar på de frågor hon ansåg redan var besvarade, kunde det kanske ha varit på sin plats med en liten sammanfattning. Det kan nämligen hända att flera människor än Tore Claeson är intresserade av interpellationen och svaret på den, människor som inte har samma möjligheter som jag att gå tillbaka till svar som lämnats och inlägg som gjorts tidigare här i kammaren. Jag vill gärna vädja till statsrådet Friggebo att hon fortsättningsvis försöker tänka på det; jag tror att det har en viss betydelse.

Av interpellationssvaret framgår bl. a. att regeringen inte är beredd att föreslå en generell sänkning av den garanterade räntan med 1 %, vilket t. ex. hyresgäströrelsen har föreslagit. Det hänvisas till att en sådan åtgärd skulle innebära en generell subvention, som skulle utgå även till betalningsstarka hushåll. Till detta vill jag säga att de subventioner som redan nu utgår via den garanterade räntan ju har en sådan konstruktion. Det är bara det att dessa subventioner är flera gånger större än vad hyresgäströrelsens förslag skulle innebära. Om man dessutom begränsar sänkningen till att avse de allmännyttiga bostadsföretagen blir det ett betydligt lägre belopp som behövs, och därtill når man en större kategori

låg- och mellaninkomsttagare. Som bekant utgör dessa en stor majoritet av de allmännyttiga bostadsföretagens hyresgäster.

Man kan f. ö. ställa frågan hur relationen mellan de subventioner det på detta sätt skulle bli fråga om och de subventioner som i olika former utgår till villa- och radhusägare rimmar med omsorgen om betalnings-svaga grupper. Det är som bekant de med de högsta inkomsterna och de största villorna som blir mest gynnade. Vidare: Är det inte bättre att ta de utgifter, som en sänkning av räntan för allmännyttan skulle föra med sig, via statsbudget och statsskatt i stället för att lasta över på kommunerna att klara en del av kostnaderna via kommunalskatten, som är mycket orättvisare och slår mycket hårdare mot de betalnings-svaga?

Det går inte att lösa problemen med de höga hyrorna genom att hänvisa till förhandlingar på hyresmarknaden. Man kan inte förhandla sig fram till en lösning av bostadskrisen, den kan bara lösas på politisk väg. Hyresgästernas förhandlare gör säkert sitt och sätter nu in alla krafter på att hålla emot nya höjningar i de allmännyttiga bostadsföretagen. Men bolagen kan motivera det mesta i sina höjningskrav, och vanliga prutningar kommer man inte långt med. Det sociala ansvaret för bostads- och hyrespolitiken måste ligga hos statsmakterna. Nu har detta ansvar i stället i praktiken flyttats över till förhandlingsparterna på hyresmarknaden.

Hyresgäströrelsens ledning har tagit ett steg i rätt riktning med sitt krispaket. Det kan dämpa höjningarna i nybyggda hus och förbättra bostadsbidragen. Men det räcker inte, man måste gå längre.

De statliga subventionerna skall bara ges till allmännyttiga företag. Då kan man tvinga de privata fastighetsägarna att också stoppa hyreshöjningarna och på längre sikt göra det ointressant att äga hyreshus. Det skall enligt min uppfattning inte löna sig att äga hyreshus, och det skall inte löna sig att äga lägenhet i stället för att hyra den.

Hyresgäströrelsens krisprogram är bra därför att det skulle ge en lägre hyra. Det innehåller krav på lägre ränta för bostadsbyggandet som vpk sedan länge har föreslagit. 1 % lägre ränta skulle sänka årshyran med 10–11 kr. per kvadratmeter, dvs. omkring 70 kr. i månaden för en normal trea. Men vi är kritiska mot att privata byggare skall ha samma förmåner som de kommunala bolagen och stiftelserna.

Krisprogrammet är emellertid alltför begränsat och måste kompletteras med bl. a. ett hyresstopp och mera långsiktiga åtgärder. Vpk och många hyresgäster kräver ett hyresstopp som ett led i kampen för en ny bostadspolitik, som sätter stopp för spekulationen i boendet.

Herr talman! I interpellationssvaret hänvisas också till att förslag kommer om en höjning av de allmänna barnbidragen. Även dessa har ju samma konstruktion som ett generellt bostadsstöd; barnbidrag utgår ju även till vad statsrådet kallar betalningsstarka hushåll. Höjningen av de övre hyresgränserna för bostadsbidrag från den 1 april nästa år är helt nödvändig men hjälper ju inte dem som fått hyreshöjningar den 1 oktober

eller som får det 1 januari. Dessutom kommer ändå de flesta hushållen inte att få någon förbättring enligt regeringsförslaget, då deras hyror redan nu ligger över gränsen, även enligt det nya förslaget.

Klart är att pensionärer, barnfamiljer och låginkomsttagare måste er- hålla bostadsbidrag för att kunna betala de höga hyror som marknads- krafterna och regeringarna tillsammans har åstadkommit. Det är nöd- vändigt att förbättra dessa bidrag, och detta är en del av en solidarisk bostadspolitik. Men det betyder samtidigt att Pettersson via skattsedeln skall hjälpa barnfamiljen Andersson att klara hyran. Båda skall fortsätt- ningsvis i vanlig ordning utplundras av byggmästare som blir miljonärer, allehanda spekulanter och skojare, och en regering som i sin underdå- nighet gentemot kapitalisterna tackar dem med ekonomiska fördelar, så att de inte skall sticka utomlands med pengarna.

För hyresgästernas del gäller att hyran är direkt kännbar i de enskilda hushållens ekonomi. Den blir en allt tyngre post, den driver på inflationen och den är ett led i den ständigt pågående attacken mot det arbetande folkets reallönenivå och levnadsstandard. Hyreshöjningarna drabbar både direkt och indirekt en stor mängd människor.

Varför har vi då från vpk:s sida sedan flera år tillbaka gett våra förslag till subventioner och stöd en så bestämd inriktning på att stödet i första hand skall ges till de allmännyttiga bostadsföretagen? Där har man ju s. k. självkostnadshyror, och där tar man ju inte ut några vinster, utan där förhandlar man med hyresgästerna om hyran, osv.

”Självkostnader” är emellertid inte något slags nettokostnad. De är snarare marknadspriset för en färdigställd fastighet, ett marknadspris vari ingår priset för de pengar som lånats till bygget, marknadsränta, och priset – inkl. tidigare spekulationsvinster – på tomtmarken, monopol- vinster på byggmaterialet och företagsvinster för de privata byggföretag som har uppfört fastigheten.

Jag har i en tidigare debatt med Birgit Friggebo utvecklat vår syn på de allmännyttiga bostadsföretagen, deras roll och uppgifter, men jag skall nu ändå inte bara hänvisa till det jag tidigare sagt. Vi ser de all- männyttiga bostadsföretagen som nödvändiga instrument för en social bostadspolitik och anser inte att ägande och förvaltning av hyreshus skall vara någon uppgift för privata vinstintressen. Vi anser att man skall göra slut på det förhållandet att privatkapitalet kan tjäna pengar i själva förvaltningsledet, på själva boendet. Vi anser att statliga subventioner i fortsättningen bara skall ges till allmännyttiga och kooperativa bo- stadsföretag.

En sänkning av den garanterade räntan för de allmännyttiga bostads- företagen och ränte- och amorteringsfria lån för att klara dessa företags sociala följdkostnader och allmänna kostnader, som privata bostadsfö- retag inte har, skulle lösa de akuta problemen för allmännyttan och dess hyresgäster. Räntesänkningen skulle i runda tal göra 10 kr. per kva- dratmeter, och tilläggs lån för sociala och allmänna kostnader, som inte borde få belasta alla hyresgäster, kan uppskattas till minst samma stor-

Om bostadspolitiken

leksordning. Det betyder att man med sådana åtgärder kan förhindra nu begärda hyreshöjningar utan att behöva riskera sämre service och underhåll för hyresgästerna. Det skulle också betyda stopp för hyreshöjningar i det privata bostadsbeståndet, eftersom enligt bruksvärdesprincipen allmännyttan är prisledande även för dessa hyror. Ett genomförande av sådana förslag är inte mer orealistiskt än vad det är att låta orättvisorna mot bostadshyresgästerna i förhållande till villaägarna bestå.

Herr talman! När det gäller frågan om kommunernas möjligheter att förvärva mark och upplåta den med tomträtt säger statsrådet Friggebo att regeringen inte överväger någon förändring av nuvarande förutsättningar. Jag beklagar detta, och det gör säkert också många kommuner i vårt land. Den påtagliga försämring som genomfördes 1975 genom förkortningen av amorteringstiden för markförvärvslån var olycklig och har fått skadliga konsekvenser för kommunerna. Den har försämrat möjligheterna att bedriva en aktiv markpolitik och tränga tillbaka privatbyggmästare, byggmaterialproducenter och med dem lierade bankintressen. Bostadsstyrelsen har som bekant också föreslagit en återgång till vad som gällde före 1976, nämligen att amorteringstiden förlängs från 7 till 10 år.

Jag tror att vpk:s och bostadsstyrelsens bedömning är riktig och menar att den förkortning av amorteringstiden som skedde på förslag av den socialdemokratiska regeringen var ett misstag som snarast måste rättas till. Vi kommunister har under många år kritiserat markspekulationen och föreslagit åtgärder som kan underlätta för kommunerna att äga marken och upplåta den med tomträtt. Vi har framhållit tomträttens fördelar och dess principiella innehåll, som kan uttryckas så att den bidrar till att avprivatisera en del av bostadsmarknaden. Vi har understrukt betydelsen av att det finns större möjligheter för kommunerna att tillämpa tomträtt som ett av de mest effektiva instrumenten att begränsa markspekulationen i vårt land. Många gånger har vi också framhållit hur viktigt det är att samhället äger all mark som behövs för samhälls- och bostadsbyggande, och att marken inte får betraktas eller behandlas som någon vara som köps eller säljs på en marknad, som andra privata ägodelar.

Det behövs en rad förändringar, bl. a. på tomträttens område, för att förhindra att kommunerna gör sig av med kollektivt ägd mark och för att underlätta för kommunerna att i ökad utsträckning tillämpa tomträtt. Hit hör även den för kommunerna och därmed också hyresgästerna betydelsefulla frågan om bättre villkor för markförvärvslån och som en följd därav mera pengar till lånefonden.

Skall talet om bostaden som social rättighet inte bara bli meningslöst prat, måste sådana bostadspolitiska åtgärder som vi från vpk och hundratusentals hyresgäster kräver genomföras. Det måste då vara åtgärder som har en bestämd inriktning på att stoppa hyreshöjningarna och som kan leda till sänkta hyror för hyresgästerna.

Mot bakgrunden av det rådande läget på bostads- och hyresmarknaden

måste man fråga sig om vi inte nu har en situation vilken innebär att bostaden är en marknadsvara som följer samma lagar som olika varor i marknadsekonomin. Att moderaterna i regeringen tycker detta är riktigt, det vet vi sedan tidigare, men att centern och folkpartiet i sak, i handling, inte gör mera för att leva upp till tidigare deklARATIONER och uttalanden är något förvånande.

Lovsången om marknadskrafternas fria spel och underlåtenheten att ta itu med det gör att bostadsmarknaden snart bara fungerar för dem som har en hög inkomst eller är förmögna. Den enskilde individen får enligt teorin om bostaden som en marknadsvara den bostad som passar honom bäst. Har man inte råd att konkurrera om de bästa bostäderna får man avstå och ta det som återstår, och de som har det allra sämst ställt skall kunna få hjälp av samhället.

Detta marknadsekonomiska resonemang är givetvis helt oacceptabelt. Bostadspolitiken i praktisk tillämpning får inte innebära ett ständigt lap-pande och lagande av ett system som bygger på vinst- och spekulations-intressen. Samhället skall inte pumpa in hur mycket pengar som helst via bostadsbidrag, lånebidrag och subventioner till de privatintressen som finns på kapitalmarknaden: markägande, byggmaterialproduktion, bostadsbyggande och bostadsförvaltning. Samhället måste återupprätta och utveckla det politiska målet att bostaden skall vara en social rättighet och uppfylla målet genom att ta itu med vinst- och spekulationsintressena i samtliga led i bostadens tillkomst, ägande och förvaltning.

Herr talman! Jag har uppehållit mig ganska länge vid de här problemen, men jag har ställt mina tio frågor om bostadspolitiken därför att de här problemen är mycket allvarliga för många, många människor i vårt land. Jag måste säga att jag nog hade väntat mig att få mera konkreta svar på de konkreta frågor jag ställt. Jag är faktiskt besviken över det sätt varpå min interpellation har behandlats. I förhoppning om att ändå kunna få några fler frågor besvarade vill jag upprepa några av frågorna eller vissa delfrågor, där inget eller mycket knapphändiga besked har getts.

1. Delar Birgit Friggebo uppfattningen att situationen på bostadsmarknaden är krisartad?

2. Är Birgit Friggebo beredd att inte bara uppmärksamt följa bygg-materialbranschens prissättning utan också att förorda ett återinförande av prisstoppet?

3. Kan Birgit Friggebo tänka sig att biträda förslaget om särskilda lån och bidrag till de allmännyttiga bostadsföretagen för att klara en del av deras kostnadsökningar?

4. Vilka åtgärder tänker regeringen föreslå för att öka bostadsbyggandet i flerfamiljshus, saneringen av äldre hus och byggandet av kollektivhus?

5. Överväger regeringen något förslag i syfte att avskaffa de ekonomiska orättvisorna mellan olika upplåtelseformer i boendet?

Låt mig slutligen säga, bl. a. med utgångspunkt i interpellationssvaret, att det är något kraftlöst och darrhant med regeringens bostadspolitik. Det finns inget radikalt i denna politik. De fantastiska hyresstegringarna

kan förklaras, men regeringen föredrar att tåga med det och lappar litet här och var för att upprätthålla skenet av att den för en social bostadspolitik. Om man menade allvar skulle man som en första åtgärd genomföra ett hyresstopp, sänka räntan och ge bidrag till de allmännyttiga bostadsföretagen för att sedan gå vidare och ta itu med alla vinst- och spekulationsintressen på bostadsmarknaden.

Statsrådet BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Vid förhandlingar på hyresmarknaden har ju fastighetsägarna och hyresgästernas organisationer direkta möjligheter att avväga hyrorna mot hur bostäderna ser ut och vilket innehåll som ges boendet i olika lägenheter och i olika områden. Därför skall vi inte ha någon statlig styrning när det gäller hyressättningen eller något hyresstopp. Det är viktigt att man för ut det på så lokala nivåer som möjligt, där människor har möjligheter att direkt påverka situationen.

Det är självklart att samhället i form av kommuner, riksdag och regering alltid har ett övergripande ansvar. Det gäller i stort sett alla frågor. Det har bl. a. på bostadspolitikens område tagit sig det uttrycket att vi har ett kraftigt statligt stöd både till bostadsbyggande och bostadskonsumtion.

Vi har ett läge med begränsade resurser. Regeringen har sagt att det viktigaste nu är att klara sysselsättningen, och det sätts in enorma resurser för det ändamålet. Därtill skall vi se till att vi klarar omsorgen om barnen och de äldre. Det är den prioritering i den övergripande ekonomiska politiken som vi har gjort.

Jag har då sagt att jag i ett läge som detta inte anser det riktigt att föreslå ytterligare generella subventioner när det gäller bostadskonsumtionen. Däremot är det viktigt att man styr resurser och insatser till dem som har svårast att värja sig när det kommer prishöjningar och hyreshöjningar. Därför har vi valt att höja barnbidragen och bostadsbidragen. Då säger Tore Claeson att barnbidragen också är generella bidrag. Ja, till barnfamiljer, som har en större försörjningsbörda än familjer utan barn. Bakom beslutet om det stödet ligger också en avvägning av vilka som har det största behovet av samhällets stöd.

Sedan sade Tore Claeson att för dem som redan i dag ligger över de övre hyresgränserna blir det inte någon effekt av det beslut som regeringen har fattat om höjning av de övre hyresgränserna. Självfallet får de tillgodogöra sig den bit som ligger mellan de gamla och de nya övre hyresgränserna, där bostadsbidragen täcker 80 % av den ökade hyreskostnaden.

När det gäller formerna för byggande och förvaltande, vem som skall äga osv. har Tore Claeson och jag helt olika åsikter. Jag har inte någon dogmatisk syn i den frågan. De som arbetar inom de allmänna ramar som samhället ställer upp skall få göra det, oavsett om de är enskilda fastighetsägare eller allmännyttiga bostadsföretag.

Låt mig bara säga, även om jag inte tycker att det skulle behöva sägas

i den här talarstolen, att den bostadspolitik som förs i landet självfallet utgår från att alla människor skall ha rätt till en god bostad till ett vettigt pris, så att de kan efterfråga den. Det är utgångspunkten för den politik som regeringen för – som inte heller innebär någon ändring i förhållande till hur mittenpartierna har agerat i riksdagen tidigare.

Tore Claeson ansåg sig inte ha fått svar på alla frågor. Jag skall då kort lämna några ytterligare svar. Han frågar om jag delar uppfattningen att situationen på bostadsmarknaden är krisartad. Jag delar inte den uppfattningen, men situationen inger oro och måste som alltid ägnas stor uppmärksamhet. Det är också den stora uppmärksamheten som har gjort att vi har vidtagit de många åtgärder under hösten som vi har gjort.

När det gäller prisstopp på byggnadsvaror kan jag bara hänvisa till tidigare lämnat svar. Även handelsministern har lämnat ett svar här i riksdagen och angett att det inte är aktuellt att införa prisstopp igen. Däremot har vi givit SPK nya riktlinjer för hur prisövervakningen för framtiden skall ske. Det innebär att det kommer att ske en intensivare prisövervakning än tidigare.

Låt mig säga att jag delar uppfattningen att kollektivhus är ett bra boendevalternativ för många. Det finns inga hinder i exempelvis bostadsfinansieringsförordningen mot att man bygger kollektivhus. Det är kommunerna som har ansvaret för bostadsförsörjningen, och däri ingår att de skall hålla sig informerade om de önskemål och behov beträffande boendeform som invånarna har.

Bostadsstyrelsen har i dagarna iordningställt en informationsskrift om kollektivhus. Den riktar sig till kommuner men också till bostadsföretag, projektörer och hyresgäster och innehåller olika slag av lokalprogram och andra regler för sådana hus.

Tore Claeson ställde en sista fråga, nämligen om regeringen överväger något förslag i syfte att avskaffa de ekonomiska orättvisorna mellan olika upplåtelseformer. Låt mig bara ta tillfället i akt att bekräfta något som redan omtalats i tidningarna, nämligen att regeringen avser att föreslå riksdagen att förändra villabeskattningen.

TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Friggebo för det svar som hon lämnade i sitt inlägg nu och som inte fanns med i interpellationssvaret. Låt mig då säga några ord till dessa besked.

Det förvånar mig att Birgit Friggebo med den sakkunskap och den bakgrund hon har inte har uppfattat att situationen är i allra högsta grad krisartad för flera hundratusen hyresgäster här i landet. De ser nämligen f. n. inte någon möjlighet att klara hyreshöjningar av den storleksordning som har begärts från den 1 januari och varom i de flesta fall förhandlingar fortfarande pågår. Att säga att situationen är krisartad är att ta till i underkant. Jag har inte använt starkare uttryck i sammanhanget, men jag tror nog att det är en riktigare beskrivning att säga att det råder kris på bostadsmarknaden. Det räcker inte med att ägna det här upp-

Fredagen den
11 november 1977

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

märksamhet. Det måste naturligtvis vidtas konkreta åtgärder av ett helt annat slag och av en helt annan omfattning än regeringen hittills gjort. Sedan har jag noterat att det inte är aktuellt med något återinförande av prisstopp på byggnadsmaterial, trots att alla som haft tillfälle att närmare studera den frågan är helt överens om att det är mycket viktigt och angeläget för att hålla boendekostnaderna nere. Om det på något område utöver matpriserna och hyrorna är angeläget med ett prisstopp, så är det just när det gäller byggnadsmaterial. Jag beklagar att Birgit Friggebo inte anser det aktuellt f. n. – det är nämligen f. n. vi kan notera mycket stora prisökningar på detta område.

Jag noterar med tillfredsställelse att bostadsstyrelsen nu har tagit initiativ för att popularisera den mycket vettiga form som kollektivhusen utgör och kan komma att utgöra för många familjer. Birgit Friggebo säger att det finns inga hinder för kommunerna att planera och bygga, och det finns inga lånehinder i förhållande till byggandet av flerfamiljshus. Det vet jag, och det tror jag att kommunerna vet också. Men vad som behövs i den nuvarande situationen är särskilda stimulansåtgärder i syfte att förmå kommunerna att slå in på den här linjen. Jag skall inte gå närmare in på det, utan jag vill bara säga att jag tror det är hög tid att verkligen göra detta om vi inte skall förlora en för det svenska folket mycket värdefull boendeform.

Jag vet att regeringen har för avsikt att lägga fram förslag beträffande villabeskattningen som kommer att få viss effekt då det gäller att komma till rätta med orättvisorna i olika upplåtelseformer. Men låt mig i det sammanhanget notera att man inte har varit konsekvent; man har inte föreslagit någon höjning av procentsatserna för villor som är taxerade till mer än 200 000 kr. Det är framför allt där som man bör sätta in stöten när man skall göra någonting på detta område.

Herr talman! Jag tackar alltså för de kompletterande svar som jag har fått. Jag vill uttrycka förhoppningen att det i budgetpropositionen i januari månad kommer att finnas något fler positiva förslag som kan få betydelse för landets hyresgästers möjligheter att klara sina problem än de som vi hittills har sett.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om planerade ändringar i lagen om anställningsskydd, m. m.

Arbetsmarknadsministern PER AHLMARK erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara

dels *Lars Ulanders* (s) den 11 oktober anmälda interpellation, 1977/78:29,

dels *Anna-Greta Leijons* (s) och *Bernt Nilssons* (s) den 13 oktober anmälda interpellationer, 1977/78:38 resp. 39, och anförde:

Fredagen den
11 november 1977

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

Herr talman! Lars Ulander har frågat mig vilka regler i anställningskyddslagen som jag anser behöver förändras och vidare om regeringen planerar ytterligare förändringar i de under senare år beslutade lagarna på arbetslivets område.

Anna-Greta Leijon har frågat mig vilka konkreta avsnitt i arbetsgivarnas kritik av anställningsskyddslagens nuvarande regler om kollektivavtal resp. tillämpningen av kollektivavtal som har föranlett mig att begära att förslag till ändringar i lagen skyndsamt läggs fram.

Bernt Nilsson har frågat mig om jag är beredd att omgående och i samråd med de fackliga organisationerna genomföra en informationskampanj, riktad till arbetsgivarna, om anställningsskyddslagens rätta innebörd. Jag besvarar interpellationerna i ett sammanhang.

När anställningsskyddslagen antogs i december 1973, hade riksdagsbeslutet föregåtts av tre års utredningsarbete. Genom 1971 års provisoriska lagstiftning, de s. k. äldre lagarna, hade också vissa praktiska erfarenheter vunnits. Uppslutningen i riksdagen kring trygghetslagarnas principer var stor. Man hade emellertid klart för sig, liksom i fråga om annan arbetsrättslig lagstiftning under senare år, att lagstiftningens verkningar måste följas noga och att man i ljuset av praktiska erfarenheter måste vara beredd att justera eller komplettera lagstiftningen.

Det har också skett. Sålunda justerades förtroendemannalagen, en av de övriga s. k. Åmanlagarna, redan efter en kort tid. Det gällde bl. a. fackligt arbete på övertid. Nya lagregler trädde i kraft den 1 juli 1975, dvs. efter ett år. Efter ytterligare ett år beslöt regeringen att uppdraga åt den nya arbetsrättskommittén att göra en allmän översyn av den lagen. Också den fjärde av Åmanlagarna, arbetstvistlagen, har setts över och nya lagregler har trätt i kraft den 1 juli 1977.

På den kollektiva arbetsrättens område togs initiativet till en kommittéuppföljning av medbestämmandelagen redan innan den lagen hade trätt i kraft.

Det ligger således helt i linje med dessa tidigare ställningstaganden att regeringen nu tillkallar en kommitté för att mer systematiskt ta över det uppföljningsarbete som under de gångna tre åren har bedrivits inom arbetsmarknadsdepartementet.

Låt mig så komma till Lars Ulanders och Anna-Greta Leijons frågor. Direktiven till den nya kommittén har på *en* viktig punkt fått en mera bestämd inriktning. Kommittén skall söka finna anordningar som ger de anställda ett förstärkt anställningsskydd vid driftsinskränkningar och som samtidigt ger arbetsgivarna ökade möjligheter att bära det ekonomiska och sociala ansvaret mot de anställda. Bakom de direktiven ligger framställningar från både arbetstagar- och arbetsgivarhåll.

Kommittén skall i övrigt behandla framställningar som har kommit in till arbetsmarknadsdepartementet, frågor som har uppmärksamats i riksdagen och problem i samband med lagen som arbetsmarknadsparterna själva vill aktualisera. Dessa frågor skall kunna bli föremål för en obunden och saklig debatt inom den nya kommittén. Mot den bakgrun-

Fredagen den
11 november 1977

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

den vill jag här i riksdagen inte göra uttalanden som på något sätt skall binda ett framtida ställningstagande.

En sak vill jag dock framhålla i detta sammanhang. Som fastslås i direktiven är det en grundförutsättning för kommitténs arbete att anställningstryggheten inte får urholkas. Däremot behöver anställningskyddslagen ses över lagtekniskt och samordnas med annan lagstiftning, främst medbestämmandelagen. Vad saken i övrigt gäller är att genom nya studier och nya förslag föra reformarbetet vidare på ett sätt som tillvaratar både arbetstagarnas anspråk på ett fullgott anställningsskydd och hela samhällets intresse av att det skapas förutsättningar för en dynamisk och långsiktigt bärkraftig företagsamhet.

Så ytterligare en sak rörande Anna-Greta Leijons fråga. Det har från företagarkåll bl. a. gjorts gällande att man skulle vara mer benägen att anställa nytillträdande på arbetsmarknaden – särskilt ungdomar – om möjligheterna till provanställning vidgades. Mot den uppfattningen har framför allt LO rest invändningar. Som med önskvärd tydlighet framgår av direktiven ankommer det på den nya anställningsskyddskommittén att i fråga om tidsbegränsade anställningar bedöma i vad mån det finns fog för kritiken att lagstiftningen och kollektivavtalen inte har fungerat på ett tillfredsställande sätt. Först om så visar sig vara fallet skall kommittén överväga sådana jämkningar i lagstiftningen att den medger en rörlighet inom arbetslivet som är önskvärd från samhällets sida utan att dess syfte förändras. Jag har alltså inte uttryckt mig på det sätt som Anna-Greta Leijon i sin fråga vill göra gällande. Det framgår ju f. ö. av det avsnitt ur direktiven som Anna-Greta Leijon har citerat för att motivera frågan.

På Bernt Nilssons fråga rörande informationen kring anställningskyddslagen vill jag svara att man inom arbetsmarknadsdepartementet, både före och efter regeringsskiftet, på olika sätt har sökt bidra till att sprida information kring den arbetsrättsliga lagstiftningen. Vid sidan av de allmänna informationsinsatser som görs från statsmakternas sida och de ekonomiska bidrag som utgår till information och utbildning bör det ankomma på arbetsmarknadens parter att själva avgöra inriktningen av informationsverksamheten. Den saken slogs fast, när informationen och utbildningen kring medbestämmandelagen var föremål för riksdagens behandling.

Lars Ulander frågar också om regeringen planerar ytterligare förändringar i de senaste årens arbetsrättsliga lagstiftning. Vissa frågor kvarstår att lösa på semesterlagens område. Inom kort kommer också den saken att bli föremål för fortsatt utredningsarbete. Regeringen har också att ta ställning till utredningsförslag om en utvidgad förtroendemannalag och om förbättrade ledighetsregler för småbarnsföräldrar.

LARS ULANDER (s):

Herr talman! Jag får tacka för svaret. Det blev som jag väntade egentligen inte något svar på min fråga utan en mer allmänt hållen redogörelse.

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

Jag konstaterar också att arbetsmarknadsministern fattade beslutet om att utredningen skulle tillsättas i samband med SAF:s kongress. Detta var följdriktigt, eftersom kravet på att en sådan utredning skulle tillsättas kom från det hållet. För att undvika missförstånd vill jag säga att det som jag nu tar upp i mitt anförande är frågan om uppmjukning av trygghetslagen.

Den 31 maj, i samband med behandlingen av ändring av MBL, ställde jag en fråga till Per Ahlmark. Per Ahlmark var i kammaren men föredrog att inte svara. Min fråga då var i princip densamma som jag har ställt i min interpellation till arbetsmarknadsministern.

Vi vet att trygghetslagarna och övriga lagar som är till för att skydda de anställda är illa omtyckta av arbetsgivarna – enligt deras uppfattning är de moln på himlen – och att kampen för att dessa lagar skall urholkas oförtrutet går vidare. Från socialdemokratiskt och fackligt håll litar vi inte ett dugg på regeringen i de här frågorna. Den som läser arbetsgivarpressen kan konstatera att man där har ett helt annat förtroende för regeringen.

Jag har frågat Per Ahlmark: Vilka bestämmelser i trygghetslagen behöver ändras? På detta svarar inte Per Ahlmark utan säger endast att han inte vill göra några uttalanden. Då ställer jag frågan: Varför har utredningen i denna del tillsatts?

Det har hela tiden funnits en uppföljning i arbetsmarknadsdepartementet, och innan en utredning tillsätts måste man veta vad som är fel. Den tidning som jag har citerat i min interpellation har en rubrik i nr 9, augusti 1977, som lyder: *Vågar regeringen skicka ändrad Åmanlag i utlovade paketet till företagsamheten?* Denna fråga är naturligtvis riktad därför att regeringen har lovat att ta ett samlat grepp om arbetsmarknadslagarna. Regeringen vågade inte skicka med detta i företagarpaketet. Men utredningen var naturligtvis en kompensation för att lugna företagarna.

Folkpartiet har inte blivit bättre utan sämre i dessa frågor. När folkpartiet var i opposition stod partiet mot moderaterna som krävt förändringar av trygghetslagen. Centerpartiet, som i ett senare skede slog följe med moderaterna med krav om en utredning, fick också nej av folkpartiet. Är det här utredningsinitiativet ett bevis på miljöskada eller höll folkpartiet tidigare masken för att spela löntagarvänligt, medan partiet nu låter masken falla?

Per Ahlmark skulle lyssna på bättre rådgivare än SAF-kongressen och arbetsgivarpressen. Lyssna t. ex. på LO-juristerna Bo Bylund och Lars Viklund! Dessa jurister har i en artikel i DN den 4 oktober 1977 gett vissa goda råd och informationer. De säger bl. a. att SAF försöker lura Per Ahlmark att "skapa en ny anställningsform, en b-anställning som är avsedd för bl. a. ungdomar. --- Det vore bättre om Per Ahlmark med kraft sökte utreda de verkliga orsakerna till ungdomsarbetslösheten." Om man inte visste vilket sällskap Per Ahlmark har i regeringen

Fredagen den
11 november 1977

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

skulle man ge rådet: Lyssna på löntagarorganisationerna! Men det är naturligtvis en överlappsgärning att till moderater, centerpartister och folkpartister ge ett råd av den arten.

Jag vill ställa några kompletterande frågor till Per Ahlmark.

1. Tycker Per Ahlmark att trygghetslagarna fungerar dåligt för ungdomar?

2. Finns det några krav från LO-TCO om förändringar av trygghetslagarna?

3. Tror Per Ahlmark att LO-TCO skulle acceptera en lagstiftning som skulle diskriminera ungdomar, äldre, handikappade?

4. Vilka lagar står i tur att undersökas genom att arbetsgivarna har sagt ifrån?

ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! Låt mig först tacka arbetsmarknadsministern för svaret och inledningsvis klart deklarerat att jag i och för sig inte vänder mig mot att man gör en översyn av lagstiftningen. Det är, som Per Ahlmark säger i sitt svar, så att vi i den socialdemokratiska regeringen, under den tid vi satt, bedrev ett översynsarbete. Självfallet måste man mycket noga följa vad som händer med hela den arbetsrättsliga lagstiftningen.

Jag hoppas att diskussionen i den frågan därmed inte behöver föras vidare. Vi har aldrig vänt oss mot att man tittar på lagar som har genomförts. Men en översyn kan naturligtvis inte göras på måfå.

Varje framställning som kommer till ett departement kan inte föranleda att det tillsätts en utredning. En regering och ett statsråd måste göra en egen bedömning och gå igenom de framställningar och krav som kommer från olika håll för att se hur seriösa de är och hur mycket fakta som ligger bakom dem. Mot den bakgrunden och mot bakgrund av det jag har tagit upp i min interpellation – frågan om möjligheter att utöka provanställning och tidsbegränsade anställningar och om avtalens tillämpning i dessa sammanhang – frågar jag mig: Vad är det som ligger bakom översynen på dessa punkter? Vad är det arbetsmarknadsministern redovisar som grund för att han över huvud taget vill låta utreda dessa frågor?

Det är först ett uttalande i inrikesutskottets betänkande nr 1974:26 som gällde en motion av socialdemokraten Mats Hellström, i vilken han tog upp behovet av praktik i utbildningsväsendet och i arbetsmarknads-systemet. Den motionen behandlar också mycket annat än det som berör dagens diskussion. Den föranledde utskottet att konstatera att det på detta område pågick en hel del utredningsarbete. Utskottet hänvisade bl. a. till sysselsättningsutredningen och konstaterade att syftet med motionen var tillgodosett. Det förelåg ingen reservation i detta avseende.

Den andra grunden som Per Ahlmark tar upp för att på den här punkten låta genomföra en utredning är en motion till 1976/77 års riksdag som avlämnats av några moderater och som har nr 542. Den motionen kräver uppmjukningar i trygghetslagstiftningen och en direkt förändring av en

paragraf för att göra praktikanställning möjlig i en helt annan utsträckning än som görs i dag.

Låt mig säga att jag tycker att det är mycket märkligt att man i direktiven till en utredning hänvisar till en motion som riksdagen inte har behandlat! Jag har inte varit med i det här huset så särskilt många år, men under de år jag tillhört kammaren har något liknande aldrig förekommit. Jag har pratat med människor som har lång erfarenhet av arbetet i den här kammaren, men inte heller de har någonsin varit med om att ett statsråd i utredningsdirektiv har hänvisat till en motion som riksdagen ännu inte har behandlat.

Den tredje grunden för att Per Ahlmark vill utreda frågan är, som han säger, att flera organisationer har framhållit att företagen med hänsyn till anställningsskyddslagens regler tvekar att nyanställa arbetstagare, vilkas kvalifikationer är oprövade inom det tilltänkta arbetsområdet. Jag vill fråga Per Ahlmark: Vilka är dessa organisationer? Såvitt jag känner till är samtliga arbetsgivarorganisationer. LO och TCO har i många olika sammanhang klart och entydigt deklarerat att det på denna punkt inte behövs någon översyn. Man anser att lagens regler och vad som i övrigt gäller är tillräckligt.

Vad innebär då lagstiftningen? Det som står i själva lagparagrafen är att en anställning skall gälla t. v., om det inte finns något annat avtal. Avtal om att anställning skall ske för en viss tid, en viss säsong eller ett visst arbete får träffas bara om ett sådant föranleds av arbetsuppgifternas särskilda art. Men avtal om anställning för en viss tid får träffas, om avtalet gäller praktikarbete eller vikariat.

När det gäller provanställning finns ingenting skrivet i själva lagtexten, och det diskuterades när lagen kom till av departementschefen och utskottet. Departementschefen sade att frågan bör lösas på så sätt att arbetsmarknadsparterna ges möjlighet att genom kollektivavtal tillåta provanställning i den utsträckning det är påkallat, och utskottet godtog den ordningen. Det är innebörden av lagen.

Herr Ahlmark vill att man skall utreda inte bara själva frågan om hur lagen är formulerad utan också möjligheten att träffa avtal. Men har då arbetstagarorganisationerna när det gäller den möjligheten blockerat arbetsgivarnas intresse? Vad har Per Ahlmark i så fall för grund för den bedömningen?

Jag vill också, liksom Lars Ulander, ta upp den artikel i Dagens Nyheter av ett par LO-anställda som fanns för ett tag sedan. De säger: "Eftersom nu arbetsgivarna anser att en lagändring behövs måste de uppenbarligen vara missnöjda med gällande kollektivavtal på området. Det är därför förvånande när man vid en snabb rundringning hos de största LO-förbunden inom den privata sektorn, Metall, Fabriks och Handels med sammanlagt ca 700 000 medlemmar, får beskedet att respektive arbetsgivarförbund i årets avtalsrörelse inte framlagt några yrkanden om ökade rättigheter på denna punkt för arbetsgivarna."

Per Ahlmark säger i sitt svar att den här utredningen skall bedöma

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

Fredagen den
11 november 1977

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

tillämpningen av avtalen. Tänker sig Per Ahlmark att begränsa parternas möjligheter att tillämpa sina avtal?

Så till den fråga som är den centrala, och då kommer jag tillbaka till den motion som moderaten herr Oskarson m. fl. lagt fram och som Per Ahlmark tagit så stort intryck av att han låter den finnas med i direktiven till utredningen. I den motionen hävdas: "I en situation då en arbetsgivare inte säkert kan bedöma arbetskraftsbehovet på längre sikt, är han med hänsyn till de förpliktelser som trygghetslagstiftningen innebär självfallet mindre benägen i dag än tidigare att anställa folk." Jag vill fråga: Varför det? Lagen säger ju att kan en arbetsgivare inte sysselsätta en anställd till följd av arbetsbrist, då får han säga upp den anställde. Och det är punkt och slut med det.

Enligt moderaterna, som motionerat, har det här lett till att ungdomar fått svårigheter att skaffa sig praktisk erfarenhet. Men det är inte sant – lagen tillåter praktiskarbete.

Det är bara arbetsgivarorganisationerna som fört fram kravet på en översyn av trygghetslagstiftningen på den här punkten. Då vill jag fråga: Är det inte så att det bakom det kravet ligger en önskan att få anställa – provanställa, praktikanställa eller vad man vill kalla det – och sedan kunna låta anställningarna upphöra utan att det finns någon saklig grund för det? Det är kärnfrågan i hela den här diskussionen.

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Jag ber också att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret. Min fråga var:

"Är arbetsmarknadsministern beredd att omgående och i samråd med de fackliga organisationerna genomföra en informationskampanj, riktad till arbetsgivarna, om anställningsskyddslagens rätta innebörd?"

Svaret är väl närmast ett ja, vilket jag tolkar som ett nej.

I svaret anges att den borgerliga regeringen sökt bidra till att sprida information kring den arbetsrättsliga lagstiftningen. Jag måste då fråga: På vad sätt har den borgerliga regeringen försökt sprida den informationen? Det skulle vara intressant att få en precisering i det avseendet.

Det har också hänvisats till att det utgår ekonomiska bidrag till denna information. Min fråga blir då: Vilka ekonomiska bidrag utgår från staten till utbildning och information om anställningsskyddslagen?

Var i riksdagsbehandlingen av medbestämmandelagen har det fastslagits att parterna på arbetsmarknaden själva skall avgöra inriktningen av informationen om anställningsskyddslagen?

Herr talman! Jag vill påstå att arbetsmarknadsministerns uppgifter är felaktiga.

Jag förstår att arbetsmarknadsministern har mycket att göra och måste ta hjälp av folk i kanslihuset, men uppenbarligen är det en vilseförd arbetsmarknadsminister vi har här i dag, eller också är han okunnig på området. Jag har följt lagen om medbestämmanderätt ganska ingående i riksdagen men inte kunnat finna de uppgifter som arbetsmarknads-

ministern anger i svaret.

Något annat som talar för okunnighet är en passus i kommittédirektiven, som Anna-Greta Leijon nyss tog upp. Där står: "Visar det sig att anställningsskyddslagens regler om möjligheten att träffa kollektivavtal om provanställning eller tidsbegränsad anställning och tillämpning av kollektivavtalen inte fungerat på ett tillfredsställande sätt bör kommittén överväga jämkningar i lagstiftningen ---."

Det är emellertid inte bara de fackförbund som Anna-Greta Leijon nämnde som har slutit avtal, utan samtliga fackförbund på LO-sidan har slutit avtal om provanställning eller visstidsanställning med sin motpart. Avtalens innehåll varierar, men det är ändå avtal som är undertecknade av båda parter. Min fråga här blir: Vad är det som föranleder arbetsmarknadsministern att skriva dessa direktiv? Det är uppenbart att anställningsskyddslagen har fungerat även i detta avseende. Har Svenska arbetsgivareföreningen, SHIO och andra arbetsgivareorganisationer vilselett? Hur skall man annars förklara att de här frågorna skall utredas när avtalet finns? Parterna är ju överens. Man har slutit avtalen. Är det så att Per Ahlmark vill återinföra § 32?

Jag konstaterar att lagen om anställningsskydd inte lägger några hinder för att nyanställa ungdomar eller andra, och det påvisades ju också av Anna-Greta Leijon i hennes inlägg.

Men vad är det som händer på arbetsmarknaden i dag? Jo, företagen klarar krisen med naturlig avgång, och så slår sig företagsledarna för bröstet och tycker att de lyckats verkligen bra. Någon nyanställning sker inte. Och jag skulle vilja påstå att arbetsgivarna inte känner något ansvar för att ungdomen skall få jobb. Det får samhället klara av. Och detta anser jag vara utomordentligt allvarligt. Jag förmodar att arbetsmarknadsministern tagit del av Svenska arbetsgivareföreningens och SHIO:s skrift Rapport från småföretag. Om inte borde han göra det, och jag skulle vilja påstå att den också borde ge en allvarlig tankeställare.

Vad säger denna rapport, som gäller 50 företag? Jo, där redovisas att av 48 företag har 16 expanderat – men fyra av dessa företag väljer att avstå från order i stället för att öka antalet anställda. Av de 48 företagen har 13 medvetet avstått från att expandera – varav 11 avstår från order i stället för att nyanställa. Vidare står det att av nämnda 48 företag har 11 medvetet trappat ned verksamheten och radikalt reducerat antalet anställda. Mer än hälften av företagen, dvs. 28, struntar således i att ordna jobb för de nytillträdande på arbetsmarknaden. Man skyller på lagen om anställningsskydd, men det är fel! Den lägger inga hinder i vägen för att anställa någon. Avtal har slutits om provanställning osv. Det finns alltså inga hinder i det avseendet. Och jag är något förvånad över att Svenska arbetsgivareföreningen har undertecknat den här skriften.

Men om nu företagen sviker, Per Ahlmark, och inte tar sitt ansvar i en besvärlig tid, hur skall då jobben säkras för ungdomarna? Man tillämpar naturlig avgång men nyanställer ingen. Hur skall då jobben klaras?

Nr 25

Fredagen den
11 november 1977

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

Fredagen den
11 november 1977

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

Hur skall arbetsmarknadsminister Per Ahlmark ordna de 400 000 nya jobb som statsministern har varit ute och lovat? Ja, jag vet naturligtvis att ni inte svarar för varandra i regeringen utan glider undan, men statsministern har ju ändå gått ut och lovat detta. Och riksdagsman Per Ahlmark talade för ett par år sedan om garantier till ungdomen om arbete, praktik eller utbildning. Jag frågar: Var finns den garantin för de 40 000 ungdomar som är arbetslösa i dag? Kan arbetsmarknadsministern ge dem och mig ett besked om detta i dag?

Säkerligen vore det också bra att gå ut med en bred information om anställningsskyddslagen, eftersom den uppenbarligen feltolkas av företagen – i all synnerhet som arbetsgivarnas organisationer har undertecknat avtalen. Tala om för arbetsgivarna vad lagen innebär, så att de nyanställer och tar sitt ansvar för sysselsättningen! Kanske vore det också nyttigt om arbetsmarknadsministern funderade på detta och sedan gick ut till de privata arbetsgivarna och sade: Om ni inte kan ordna jobben, vem skall då klara dem?

Ja, staten måste förstås då på ett eller annat sätt gå in och ta initiativ för att skapa sysselsättning åt dessa ungdomar. Min rekommendation till arbetsmarknadsministern är därför: Ge information i stället för att utreda avsnitt i denna lag som inte behöver utredas!

Arbetsmarknadsministern PER AHLMARK:

Herr talman! Låt mig börja med det där sista som sades. Jag tar här inte upp någon allmän arbetsmarknadspolitisk debatt – det har vi många andra tillfällen att göra här i kammaren – utan jag besvarar bara de interpellationer som framställts till mig och som berör trygghetslagarna.

Bernt Nilsson tog upp frågan om en informationskampanj i samråd med de fackliga organisationerna, en kampanj riktad mot arbetsgivarna. Inget sådant krav – inte ens en antydning om det – har framförts till arbetsmarknadsdepartementet från organisationerna. Och liknande krav har heller aldrig tidigare framförts, vad jag känner till. Konsekvenserna av Bernt Nilssons resonemang skulle bli att arbetsgivarsidan en annan gång skulle kunna ställa krav på att tillsammans med departementet gå in i den fackliga informationsverksamheten.

Redan under den förra regeringens tid slogs det fast att departementet skall stå för den generella informationen, medan arbetsmarknadens parter skulle sköta information och utbildning av de egna medlemmarna. Detta är en mycket viktig princip. Den stod den gamla regeringen för. Den står den nya regeringen för. Och den kommer vi att hålla på.

Departementet gav redan på hösten 1974 ut en informationsbroschyr på 32 sidor, på svenska, engelska och invandrarspråken, vilken har spritts i bortåt 200 000 exemplar. Det har också tidigare hållits mängder av kurser, lagkommentarer finns i bokhandeln, och arbetsdomstolens domar ges nu ut i mer lättillgänglig form än tidigare.

Mot den bakgrunden har jag svårt att förstå att en informationskampanj skulle kunna ge något mer än vad tidigare insatser gett. Det är alldeles

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

klart att det i och för sig behövs fortsatt information, men inte på det sätt som Bernt Nilsson vill att den skall bedrivas. Jag utgår också ifrån att den nya anställningsskyddskommittén kommer att uppmärksamma informationsfrågorna. Men principen att departementet står för den generella informationen och organisationerna i huvudsak för informationen till sina egna medlemmar, tycker jag är viktig.

Sedan till Lars Ulander. Han säger att beslutet om en utredning kom i samband med Svenska arbetsgivareföreningens kongress. Detta är ren och skär demagogi, och Lars Ulander vet det. Här hade en arbetsgrupp i arbetsmarknadsdepartementet jobbat ungefär tre år, under den gamla regeringen och under den nya, för att samla in informationer och skrivelser från olika håll. Redan två veckor före SAF-kongressen hade jag gjort ett utkast till direktiv till den här utredningen och sänt över det till LO, TCO och SAF.

LO hade alltså utkastet till direktiv i god tid *före* SAF-kongressen. Det fanns inget som helst samband med SAF-kongressen. Jag förstår inte varför man fortsätter att sprida denna myt, när vi vet att den är så i grunden felaktig.

Varför har då utredningen tillsatts? Jo, det finns en hel rad problem med den här lagen. Hur skall man kunna öka tryggheten för löntagarna vid permitteringar och friställningar? Kan man göra det genom trygghetsfonder eller inom ramen för en allmän arbetslöshetsförsäkring? Detta tar jag upp i direktiven. LO gjorde i våras en uppvaktning hos mig. Man sade att man ville ha förändringar av permitteringsreglerna i den här lagen, och det tas också upp i direktiven till utredningen. Sedan gäller det ett förstärkt ekonomiskt skydd för den anställde vid uppsägnings- och permitteringssituationer. Det tas också upp i direktiven. Vi diskuterar frågan om provanställning och debatten härom på olika håll, vidare problem som gäller nytillträdande på arbetsmarknaden, framför allt ungdomar och kvinnor. Vi har också tagit upp en översyn av reglerna i anställningsskyddslagen för långtidssjuka.

Det finns alltså en hel rad problem som aktualiseras på olika sätt och som den här utredningen skall se på. Det är ju skälet till att den tillsatts.

Lars Ulander frågade om det finns något krav från LO om en förändring av den här lagen. Jag nämnde just permitteringsreglerna, där det föreligger ett krav på ändring.

Vad planeras i övrigt då det gäller arbetsrättslagar eller lagar beträffande arbetslivet? Jag sade i interpellationssvaret till Lars Ulander att det snart tillsätts en utredning om vissa av semesterreglerna. Vi skall ta ställning till förslag om en utvidgning av förtroendemannalagen och till förslag om ledighetsregler för småbarnsföräldrar. Jag har svarat redan tidigare om det.

När Lars Ulander talar verkar det som om det skulle ligga någonting betänkligt i att man efter de nästan tre och ett halvt år som den här lagen varit i kraft ser över den. Men riksdagen har ju gång på gång enhälligt sagt ifrån att det är klart att man skall se över lagen när man

Fredagen den
11 november 1977

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

vunnit erfarenheter.

Man fattade beslut 1973 och inrikesutskottet skrev då: "Utskottet delar uppfattningen att det är angeläget att man med uppmärksamhet följer konsekvenserna av den föreslagna lagstiftningen. --- Sedan en tid gått och man fått erfarenhet av verkningarna av lagstiftningen kan det finnas skäl att pröva om lagarna bör effektiviseras i något hänseende."

Det sades alltså 1973. Liknande uttalanden förekommer i senare betänkanden, t. ex. i inrikesutskottets betänkande 1975/76:17. Där står det bl. a. att utskottet har förutsatt att man inom arbetsmarknadsdepartementet tar upp både de justeringar, som kan visa sig nödvändiga, och frågan om en mera allmän utvärdering av lagstiftningen med ledning av de erfarenheter som gjorts. Detta uttalande gjordes alltså av riksdagen för snart två år sedan.

Skulle vi strunta i riksdagens uttalanden? Skulle den nya regeringen säga att det bara är ett skämt att riksdagen har begärt att man skall se över de här lagarna? Lars Ulander tycks mena det, eftersom han anser att det är betänkligt att man följer upp ett uttalande som riksdagen under enighet ställt sig bakom.

Det har vidare gjorts en rad framställningar från organisationer och enskilda och även en del riksdagsuttalanden. Man har gjort ett omfattande kartläggningsarbete inom arbetsmarknadsdepartementet. Det föreligger nästan 200 domar i arbetsdomstolen rörande anställningsskyddslagen. Flera av dem vittnar om behovet av en samordning med annan lagstiftning och en djupare analys av vissa rättsfrågor.

Jag vill också erinra om att anställningsskyddslagen inte var föremål för någon lagrådsgranskning. Också det kan vara en anledning till att det är av intresse att se på vissa juridiska frågor i dessa sammanhang. Glädjande nog har tillströmningen av anställningsskyddsmål i arbetsdomstolen avtagit något, och det kan tas som ett tecken på att inledningsskedet nu är över.

Lars Ulander kom sedan in på något – som jag tycker att det är trevligt att han har uppmärksammat – nämligen folkpartiets ärorika historia vad gäller anställningstryggheten. Folke Nihlfors från folkpartiet motionerade 1957, för 20 år sedan, första gången om lagskydd mot obefogad uppsägning. Det har motionerats och reserverats i frågan gång på gång senare, framför allt av folkpartiledamöter som haft sin förankring i tjänstemannarörelsen. De har också ibland fått stöd av socialdemokratiska riksdagsmän med förankring inom TCO.

Ett tiotal folkpartister har under de gångna åren utomordentligt aktivt i utskott och i kammare arbetat för en utbyggnad av anställningsskyddet men röstats ned av de andra partierna. Det är naturligtvis rent struntprat att det parti som framför allt varit pådrivande när anställningsskyddet byggts upp skulle vara berett att riva ned det igen. Det ligger inte ett uns av trovärdighet i ett sådant påstående. Tvärtom: jag har både i utredningsdirektiven och i interpellationssvaret sagt att lagen i grunden är bra. Men också en bra lag kan förbättras. Ingen lag kan vara så helig

att man inte får undersöka hur den verkat, för att se om man kan dra några slutsatser av erfarenheterna.

Det gläder mig att Anna-Greta Leijon har en betydligt mera nyanserad inställning. Hon säger att det är självklart att man mycket noga följer vad som sker med arbetsrättslig lagstiftning. Precis – det är självklart. Och Anna-Greta Leijon har alldeles rätt i att det inte ligger några onda avsikter i att man gör detta självklara.

Sedan undrar hon ändå, för att komma med någon kritik: Vilken utgångspunkt har regeringen när man vill göra denna översyn? Det framgår ju av direktiven, där vi tar upp en hel rad punkter. Låt mig peka på en sådan, som jag antar att Anna-Greta Leijon själv känner en hel del för, nämligen anställningsskyddet för långtidssjuka. Anna-Greta Leijon deltog våren 1976 i en debatt om den saken i riksdagen, och hon utlovade då en utredning. Det är en av de punkter som kommer att tas upp av den nya kommittén. Den fullföljer alltså i det avseendet en av Anna-Greta Leijon själv beställd utredning.

SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! Det är med stigande förvåning man följer diskussionerna kring lagen om anställningsskydd. Allt fler undrar vad som egentligen ligger bakom den utredning som nu har tillsatts.

I statsrådet Ahlmarks och regeringens direktiv till utredningen framhålls på ett ställe: "De anställdas befogade krav på trygghet i anställningen ifrågasätts inte i dag i det svenska samhället." Men är det verkligen så? Från arbetsgivarhåll har åtskilliga krav framställts vars inriktning sannerligen inte gällt att förstärka de anställdas anställningsskydd. Och hur är det t. ex. med kraven på att provanställning skall införas utan det skydd ett avtalsvillkor innebär? Vi har också rader av utfall från arbetsgivarhåll mot lagen om anställningstrygghet att hänvisa till.

En av de frågor som har rönt den största uppmärksamheten är konsekvenserna av lagen om anställningstrygghet för arbetsgivarnas ekonomi. Även denna fråga finns ju med i direktiven, trots:

1. att ändringen i förmånsrättslagstiftningen av ett enigt utskott 1975 ansågs undanröja en negativ verkan på företagets kreditvärdighet av lagen om anställningstrygghet och

2. att det av de utskottsbetänkanden som det hänvisas till i direktiven framgår att frågan om garantifonder för uppsägningslöner av riksdagen hänskjutits till företagsskatteberedningen. Dess betänkande läggs ju fram i slutet av den här månaden.

Dessutom kan man hänvisa till att det åtminstone finns ett försäkringsbolag, som för resten snart lär få en mycket uppmärksam chef, som erbjuder en försäkring genom vilken riskerna med uppsägningslöner kan försäkras bort – en försäkring som kan få till effekt att den personalplanering som lagen om anställningstrygghet syftade till undergrävs.

Nu undrar jag: Kan Per Ahlmark ge besked om varför företagsskatteberedningen, som har tittat på den här frågan, över huvud taget inte

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

nämns i direktiven? Varför säger man det inte rent ut när man hänvisar till inrikesutskottets betänkande där saken redovisats? Där står det nämligen att företagsskatteberedningen skall behandla de här frågorna utan tidsutdräkt.

Per Ahlmarks direktiv togs av regeringen i oktober. Företagsskatteberedningens betänkande kommer nu i november. Frågan är: Har hetsen från arbetsgivarna varit så svår att Per Ahlmark blivit tvungen att föregripa företagsskatteberedningen på detta område?

Under debatten här har hänvisats till en broschyr, Rapport från småföretag. Jag hoppas att statsrådet har tagit del av den. Den kommer från Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges hantverks- och industriorganisation. Nu frågar jag: Anser statsrådet att de ståndpunkter som framförs i den här broschyren står i överensstämmelse med direktivens ord – jag upprepar dem – att de anställdas befogade krav på trygghet i anställningen inte ifrågasätts i dag i det svenska samhället?

Att man nu försöker angripa trygghetslagarna innebär ett angrepp på tryggheten i det svenska samhället. Svensk fackföreningsrörelse gick ut i den senaste valrörelsen och uppmanade medborgarna: Rösta nu inte bort tryggheten på valdagen! Vi menar att vi har åtskilliga exempel på att tryggheten för medborgarna i vårt samhälle börjar rivras upp. Vi är utomordentligt oroade av vad den här utredningen kan komma fram till på basis av de direktiv som jag här något har recenserat.

LARS ULANDER (s):

Herr talman! Per Ahlmark säger att mitt inlägg var ren och skär demagogi. I och för sig är säkert Per Ahlmark rätte mannen att betygsätta demagoger, men jag vill påstå att han i det här fallet inte har lyssnat på vad jag har sagt.

Han tar upp en fråga där han pekar på folkpartiets ärorika historia. Jag sade att folkpartiet i opposition hade gjort ett hyggligt jobb när det gällde att slå vakt om tryggheten i anställning, men jag påstod också att när folkpartiet sedan kom i regeringsställning var det inte lika lätt att agera längre. Per Ahlmark talade om två betänkanden från inrikesutskottet, men jag skulle vilja föreslå honom ett studium av inrikesutskottets betänkande 1975/76:33. Där behandlades en motion från moderaterna och centern med krav om utökning av den grupp som finns i departementet, och man krävde vidare en utredning av den här frågan. Då gick emellertid folkpartiet samman med socialdemokraterna och avstyrkte motionen med en motivering som säger att "om det, sedan ytterligare erfarenheter vunnits, anses lämpligt med en mera allmän utvärdering av lagstiftningens verkningar får det förutsättas att den frågan aktualiseras i anslutning till gruppens arbete."

Vad är det som har hänt sedan dess när det gäller frågan om anställningstryggheten? Såvitt jag begriper ingenting annat än att man från arbetsgivarhåll har tryckt på aldeles otroligt.

I min interpellation har jag gett ett exempel från tidningen Företagaren,

där man säger sig ha fått löfte av herr Åsling om att flera av de här lagarna skall ses över. Med vetskap om den syn man från på det hållet har på arbetsmarknadslagarna i allmänhet och trygghetslagen i synnerhet är det helt klart att den översynen skall företas i försämrande syfte.

Jag ställde frågan till Per Ahlmark den 31 mars, men då fick jag inget svar. Det som har hänt mellan den 31 mars och nu är helt enkelt att man har kommit med det här förslaget till utredning.

LO och TCO har, som Per Ahlmark vet, reagerat oerhört surt på detta. Gunnar Nilsson i LO sade i ett tal den 23 september: "Den företagar-kampanj som betraktades för knappt rumsren i Jönköping under väl-rörelsen uppträder nu i SAF:s talarstolar i Älvsjö. Knappt har deras kongress slutat förrän arbetsmarknadsministern beskäftigt viftar med en utredning om uppmjukning av trygghetslagarna – även kallade Åmanlagarna."

Lennart Bodström i TCO har sagt på ungefär samma sätt. Han är orolig för vad som komma skall genom den här utredningen.

Per Ahlmark får säga vad han vill; jag är alldeles övertygad om att detta är ett beställningsarbete men något som Per Ahlmark vill ge sken av att ha kommit från honom själv. Tiden som gått och de debatter som nu har förekommit ger klara belägg för att det förhåller sig så som jag säger.

I själva sakfrågan var det en TV-debatt häromkvällen, där man från arbetsgivarhåll från början skildrade vilka faser trygghetslagarna medförde för sysselsättningen. När man hade kommit till slutet på den debatten hade emellertid fasorna reducerats till att bli en fråga om de företag som icke hade slutit avtal. – Jag är litet rädd för den nu sittande regeringen när det gäller den här typen av frågor, eftersom ni inte "kan" arbetsmarknaden "från vår sida av bordet", som det brukar heta.

ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! Arbetsmarknadsministern frågade mig om jag inte var nöjd med att frågan om de långtidssjukas situation togs upp här; jag hade ju varit med om att utlova en översyn.

Jag skulle vilja fråga arbetsmarknadsministern: Är det över huvud taget nödvändigt att lägga in den frågan i ett sådant här utredningsarbete? Kan inte den lösas på ett enklare och snabbare sätt? Och varför har han inte i det avseendet sagt – om han nu menar att det absolut måste vara en utredning – att frågan skall behandlas skyndsamt? Kraven från arbetsgivarhåll på uppmjukningar av anställningstryggheten och utredningen om den frågan har han ju bedömt som så angelägna att de skall behandlas skyndsamt.

Jag försökte så klart som möjligt säga förut att det är självklart att vi skall ha ett översynsarbete om den här lagstiftningen. Det gör väl nästan ett patetiskt intryck när Per Ahlmark står här och frågar om man skall strunta i riksdagens beslut och riksdagens synpunkter på översyn i olika avseenden. Den omsorg om riksdagens arbete som Per Ahlmark

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

visar här stämmer inte med det förakt för riksdagens arbetsformer som han har visat genom att i direktiven ta upp en motion som riksdagen inte har behandlat. Vi skall ha ett översynsarbete, men vi skall inte ha det efter alla framställningar från olika håll. Ett statsråd kan inte få vara så okritisk i sin verksamhet att han låter alla framställningar som kommer in gå vidare till utredning.

Och vad sade Per Ahlmark om den punkt som jag speciellt har tagit upp? Ja, egentligen väldigt litet, men han sade bl. a. att vi tar upp provanställning, som det från olika håll har resonerats om. Olika håll – det är i det här sammanhanget arbetsgivarorganisationerna. Vad är det t. ex. man säger i den här SAF-resolutionen som man tog? Jag citerar igen: "Åmanlagarna måste förbättras så att de inte längre försvårar nyanställningar. Behovet av rätt man på rätt plats måste beaktas mera. Begreppet 'saklig grund' för uppsägning måste ges en realistisk innebörd."

Jag skulle också vilja fråga Per Ahlmark vad han konkret menar med det han säger i svaret till oss här i dag på s. 3 när han talar om dessa krav: "Först om så visar sig vara fallet skall kommittén överväga sådana jämkningar i lagstiftningen att den medger en rörlighet inom arbetslivet som är önskvärd från samhällets sida ---." Vad är en rörlighet inom arbetslivet som är önskvärd från samhällets sida?

Kravet på provanställningar har framförts från arbetsgivarhåll. Arbets- tagarorganisationerna har sagt att de regler som gäller i dag är till fyllest. Det är möjligt för parterna på arbetsmarknaden, som jag förut sade, att avtala om provanställning i den utsträckning som är påkallad. Det finns inget skäl att ha några andra bestämmelser än de som här gäller.

Det är alltså så att alla de önskemål som har framförts om en översyn av trygghetslagen på den här punkten – jag betonar det igen – kommer från ett och samma håll, från arbetsgivarhåll.

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Först till den fråga som jag ställde inledningsvis i mitt anförande, nämligen på vad sätt den borgerliga regeringen sökt bidra till att sprida information kring lagen om anställningsskydd. Nu säger Per Ahlmark att staten har gett ut ett antal broschyrer angående anställningsskyddslagen. Jag har inte sett någon sådan. Men det är möjligt att så har skett fastän det har förbigått mig. Jag skulle gärna vilja ta del av broschyrerna och vill också fråga: Vem har fått dessa broschyrer?

Sedan vill jag upprepa min andra fråga: Vilka ekonomiska bidrag utgår för att sprida information kring den här lagstiftningen? Den frågan fick jag inget svar på.

Var i medbestämmandelagen står det att parterna själva skall sköta den här informationen? Är det inte så, Per Ahlmark, att man blandar ihop medbestämmandelagen och lagen om anställningsskydd?

Jag har föreslagit att man skulle sätta i gång en informationskampanj, riktad till arbetsgivarna i första hand. Det har jag gjort med anledning av arbetsgivarnas tolkning av lagen. De beskyller lagen om anställnings-

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

skydd för att vara orsaken till att de i dag inte kan anställa folk och då framför allt ungdomar. Jag pekade på att det finns 40 000 arbetslösa ungdomar och frågade hur man skulle klara jobben för dem. Då svarade arbetsmarknadsministern att han inte ville ha någon allmän arbetsmarknadsdebatt kring de här frågorna. Detta är väl ändå, herr arbetsmarknadsminister, frågor som direkt berör lagen om anställningsskydd! Arbetsgivarna tar ju den lagen till intäkt för att inte anställa ungdomar. Men det viftar arbetsmarknadsministern bara bort och säger: Det här vill jag inte diskutera.

Vad är det som händer på arbetsmarknaden? Jo, man klarar problemen genom naturlig avgång. Sedan rekryteras inga ungdomar. Hur skall det bli i fortsättningen? Skall arbetsmarknadsministern hålla på att pumpa in pengar till arbetsgivarna för att de skall bedriva utbildning i all oändlighet? Är det inte nödvändigt att angripa de här problemen, att starta en informationskampanj och tala om för arbetsgivarna hur lagen skall tolkas, när de uppenbarligen feltolkar den?

Hur skall de 400 000 nya jobben annars tas fram? Hur skall de garantier som riksdagsmannen Per Ahlmark var ute och lämnade för ett par år sedan infrias, om man inte angriper dessa problem inne i företagen? Vill man inte göra det och företagen vägrar att anställa ungdomar, måste problemen lösas på något sätt av statsmakterna. Annars blir det ju så småningom en hel mängd ungdomar som inte får någon sysselsättning.

Vi har, som redan framhållits, i och för sig ingenting emot att lagstiftningen ses över, men det är uppenbart att direktiven till utredningen om översyn av lagen om anställningsskydd är ensidiga och till arbetsgivarnas fördel. Vi har ställt frågor angående vissa avsnitt i direktiven men har inte fått något besked.

Till sist: Jag tycker för min del att det är ohederligt av Svenska arbetsgivareföreningen att gå ut med den här skriften. Först har man slutit avtal med LO-förbunden över hela linjen, sedan kommer man fram med den här skriften och ropar på arbetsmarknadsministern, skrämmer med att det går snett och att man måste angripa problemen genom att ändra lagen om anställningsskydd. Det gör man därför att man på arbetsgivar sidan vill ha tillbaka de gamla bestämmelserna om arbetsgivarens rätt att fritt antaga och avskeda personal, dvs. man vill införa § 32 bakvägen. Och detta tar arbetsmarknadsministern upp utan vidare, utan att lyssna på löntagargorganisationerna. Jag tycker att det är svagt.

Arbetsmarknadsministern PER AHLMARK:

Herr talman! Jag tycker att det är svagt av Bernt Nilsson att inte förstå att tillsätter man en statlig utredning, så sänder man över till den utredningen de skrivelser, motioner och riksdagsuttalanden som gjorts i ärendet. Därmed tar man inte ställning till de enskilda skrivelserna, motionerna eller uttalandena.

Det är väl helt naturligt att arbetsmarknadens parter och de olika parterna i utredningen får granska de här olika skrivelserna. Om sedan

Fredagen den
11 november 1977

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

Bernt Nilsson känner behov av att polemisera mot SHIO och SAF så gör det, men skäll inte på regeringen. Vi har inte tagit ställning till de olika enskildheterna utan i stället bett en statlig kommitté att utreda de här frågorna.

Bernt Nilsson efterlyser en informationskampanj. Jag talade om för Bernt Nilsson att det för några år sedan gavs ut en informationsbroschyr i 200 000 ex. och på flera språk. Då säger Bernt Nilsson: Jag har inte sett den! Nej, men ungefär 100 000 – jag går inte i god för den exakta siffran – gick till Landsorganisationen. Det är klart att vi kan sända över en informationsbroschyr om Bernt Nilsson känner sig okunnig om de här frågorna. Men kom inte och säg att det är "svagt" av regeringen när Bernt Nilsson inte ens har tagit reda på grundförutsättningarna för de frågor som han själv tar upp i sin interpellation.

Anna-Greta Leijon frågar: Vad menas med rörlighet på arbetsmarknaden som önskvärd från samhällets sida? Det är flera saker, och frågan har diskuterats av en hel rad socialdemokrater och andra i många sammanhang. En viktig sak är att underlätta för ungdomar att få jobb, också i ett trängt arbetsmarknadsläge.

Eftersom ni oavbrutet citerar arbetsgivarskrifter – ni finner ju inget förgräpligt i vad regeringen har sagt utan måste citera annat – skulle jag kunna återge vad en socialdemokratisk tidning i Östersund skrev när man hade läst mina direktiv till den nya utredningen på den här punkten. Jag citerar Länstidningen i Östersund: "Problemet med ungdomsarbetslösheten är stort och svårlöst. Men det får naturligtvis inte bli så att man spelar ut den äldre arbetskraften mot de arbetslösa ungdomarna.

Dessa farhågor kan dessbättre betraktas som undanröjda när Ahlmark nu presenterat utredningsdirektiven. Enligt dem får man närmast intrycket att den anställdes trygghet skall förstärkas."

Jag håller helt med den socialdemokratiska Länstidningen i Östersund. Så förhåller det sig, och det är svaret på Anna-Greta Leijons fråga.

Sivert Anderssons anförande var delvis litet svårt att förstå. Jag kan inte riktigt begripa att konkurslönegarantierna skulle kunna klara de här problemen. Pengarna där har i stort sett tagit slut på grund av det stora antalet konkurser. Jag kan mycket väl tänka mig att det kan behövas andra regler för att garantera de anställdas trygghet. Jag tycker inte heller att en lagstiftning som skall garantera löntagarnas trygghet skall behöva lita på ett enda försäkringsbolag. Jag fattade inte riktigt om Sivert Andersson menade på det viset. Och företagsskatteberedningens eventuella förslag om skattefria vinstfonderingar – det har inte lagts fram ännu – hjälper inte *alla* företag och därmed inte heller *alla* anställda.

Lars Ulander bara upppepar att det var SAF-kongressen som ledde till den här utredningen. Han är tydligen totalt lomhörd eftersom han inte bryr sig om att Landsorganisationen, TCO och SAF hade utkastet till direktiv ett par veckor före SAF-kongressen och att vi också hade fått reaktioner från exempelvis TCO före denna kongress. Ändå säger

han att det var SAF-kongressen som gjorde att man fattade beslutet om utredning.

Det är alltså rent prat. Men Lars Ulander bryr sig inte om hur det förhåller sig utan han fortsätter att prata på, fastän alla människor som känner till det här vet att man i TCO och LO (Lars Westerberg) hade direktiven ett par veckor före SAF-kongressen.

Sedan till insinuationerna om att folkpartiet skulle vara berett att riva ned den anställningstrygghet för människor som vi varit med om att opinionismässigt bygga upp och i riksdagen rösta för. I minst 20 år har det liberala partiet arbetat för detta i riksdagen – Folke Nihlfors, Cecilia Nettelbrandt, Sven Gustafson, Gerda Höjer och många andra.

Det är alldeles självklart att strävandena att öka anställningstryggheten ligger helt i linje med mitt arbete: Målet är att öka tryggheten men också att se över en lag för att ta reda på om den kan göras bättre. Ingen lagstiftning kan ju vara så helig att man inte ens får titta på den när man fått erfarenheter av den.

Vi har tagit upp riksdagsuttalanden, motioner och skrivelser från organisationer och gett till den här kommittén. Jag tycker att det är fullständigt naturligt att göra så. Därmed har man inte sagt att jag håller med om det som står i det jag sänder över till kommittén! Det är helt omöjligt, eftersom olika skrivelser säger olika saker. Men det är kommitténs sak att titta på det här materialet och utreda frågorna i enlighet med direktiven.

När det gäller provanställning sade inrikesutskottet år 1973, vilket riksdagen ställde sig bakom: "Om utvecklingen visar att det föreslagna systemet inte fungerar på ett tillfredsställande sätt får frågan tas upp på nytt."

Nu skall vi studera om det här fungerar på ett tillfredsställande sätt – i enlighet med vad riksdagen begärde 1973.

Varför skall man då se över bestämmelserna om provanställning och allt sådant? Ja, dels därför att riksdagen har begärt det, dels därför att vi har en rad kollektivavtal som är helt olika. Man kan jämföra exempelvis industritjänstemannaavtalet med verkstadsavtalet. De bygger på skilda principer. Det kan ge erfarenheter av hur det fungerar. Och det finns mängder av arbetsplatser där det över huvud taget inte finns en chans till provtjänstgöring, därför att de inte har något kollektivavtal. Man kan se också på de erfarenheterna. Vi har nu medbestämmandelagen som vi inte hade när anställningsskyddslagen trädde i kraft och som ger de anställda mycket större chans än tidigare att påverka personalplaneringen.

Anna-Greta Leijon säger att det är bara arbetsgivare som vill ha tillstånd en förändring här. Låt oss gå till lagens andlige fader själv och se vad han säger! Vad säger arkitekten bakom Åmanlagarna, Valter Åman? Jag skall ordagrant citera en intervju i en tidning.

Frågan till honom lyder: "Tycker du att man bör göra den utredning av trygghetslagens verkningar som Per Ahlmark beslutat göra?" Valter

Fredagen den
11 november 1977

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

Åman svarar: "Ja, det tycker jag bestämt. Det kan säkert vara nyttigt. Alla vet vi hur lagen ser ut. Men kunskapen om hur den tillämpas är mycket sparsam."

Valter Åman har givit flera intervjuer. Jag har här en utskrift av en mycket lång intervju från TV-Aktuellt, där han helt stöder tanken på en översyn av lagen. Är Valter Åman en företrädare för arbetsgivarintressena? En man som i decennier jobbat i fackföreningsrörelsen och i tjänstemannarörelsen – har han plötsligt förvandlats till något slags reaktionär figur som man inte skall bry sig om? Åman var alltså ordförande i den utredning som ledde till de här lagarna.

Jag skulle kunna ta en rad exempel ur riksdagsprotokoll som visar att folkpartiet var det parti som tidigast på allvar förde fram tanken på lagstiftning om anställningsskydd. Det förslaget röstades ned av andra partier. Statsrådet Lidbom, som stod bakom lagen om anställningsskydd, sade i riksdagen att han inte i något enda sammanhang ifrågasatt äktheten i folkpartiets önskemål att få till stånd en sådan lagstiftning. Carl Lidbom och andra socialdemokrater i riksdagen, t. ex. herr Fagerlund, har talat om att det rör sig om en komplicerad lagstiftning och att det efter en tids erfarenhet kan vara lämpligt att ompröva den. Anna-Greta Leijon har i riksdagen lovat att vissa frågor på anställningsskyddslagsområdet skulle utredas. Vidare har alltså Valter Åman själv sagt att lagen naturligtvis måste ses över nu när man fått ökad erfarenhet.

Men när jag tar hänsyn till allt detta = allt det som hänt under dessa år, alla beställningar som gjorts, alla skrivelser som kommit, all ökad insikt som vi har fått – då säger man: Det är ett beställningsarbete från Arbetsgivareföreningen!

Det verkar ibland som om man på sina håll inte trodde att anställningsskyddslagen skulle uthärda en kritisk och saklig granskning. Jag för min del tror på anställningsskyddslagen. Jag tror att det i grunden är en bra lag. Jag tror att den tål en översyn av en statlig utredning. Men kan vi göra den lagen bättre skall vi naturligtvis göra det. Och det är en uppgift som en statlig utredning nu får ta itu med.

ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! Per Ahlmark fortsätter att räkna upp krav som kommit från olika håll på en översyn av trygghetslagarna. Han säger att det är naturligt att man sänder över dessa krav till utredningen, och så nämner han bl. a. motioner. Men det, Per Ahlmark, är onaturligt; det har inte hänt tidigare i den här riksdagen att ett statsråd i utredningsdirektiv tagit upp en motion innan riksdagen har behandlat den.

Sedan säger Per Ahlmark också att det är naturligt att man sänder över dessa krav utan att ta ställning till dem. Jag trodde i min naivitet att det fanns vissa partier som hade velat komma till regeringsmakten och som har jobbat för det under många långa år för att bli någonting annat än en brevlåda eller ett postkontor som vidarebefordrar handlingar. Regeringen kan inte handla så okritiskt att man tillsätter utredningar

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

på grund av vilken framställning som helst.

Sedan fick jag, Per Ahlmark, inget svar på frågan vad som menas med en rörlighet som är önskvärd från samhällets sida. Det tycker jag är beklagligt, för det är en viktig fråga i detta sammanhang.

Jag har tålat om att arbetsgivarintressena har kommit med krav. Jag ger Per Ahlmark rätt i att det inte bara är de – det finns andra. Gösta Bohman sade i valrörelsen 1976 apropå frågan om trygghetslagarna:

Jag tror jag vågar garantera att en av de första åtgärderna som en ny regering skall genomföra är att studera vad som verkligen har blivit konsekvenserna av detta. I dag börjar allt fler bli på det klara med, även på andra håll än vårt, att de här lagarna slog för hårt, att de var för vagt skrivna och att direktiven var skrivna så att det var nästan omöjligt, även om det fanns legitima skäl, att avskeda en person.

Är det fråga om att utreda möjligheterna att genomföra provanställning på det sätt som man från arbetsgivarhåll är intresserad av, att man vill luckra upp det som är saklig grund för en uppsägning för att därigenom kunna underlätta för arbetsgivarna att som det heter placera rätt man på rätt post? Kommunaltjänstemannaförbundets tidning är en av de tidningar på TCO-kanten som har varit väldigt oroade över arbetsmarknadsministrarnas direktiv när det gäller översynen, och nästan desperat säger man: Minskning av anställningstryggheten är ett brutalt och ineffektivt recept då man söker råda bot på ungdomsarbetslösheten.

SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! Arbetsmarknadsministern hade svårt att förstå vad jag sade. Kanske det vore dags då att tillsätta en utredning för att klara ut på vem det beror att det är så svårt att förstå vad jag säger?

Det utskott som behandlade frågan har konstaterat att ändringar i förmånsrättslagstiftningen innebär att man på det sättet kommer ifrån svårigheterna med kreditvärdigheten. Frågan om uppbyggandet av s. k. trygghetsfonder, som också har behandlats i sammanhanget, överfördes till företagsskatteberedningen. Jag kan inte säga annat än att det måste betecknas som märkligt att man i direktiven till den här utredningen, där man ger nytt bränsle åt brasan, över huvud taget inte nämner det faktum att vi snart får ett förslag. Vad det förslaget innehåller vet inte jag, och det vet väl inte heller arbetsmarknadsministern.

I direktiven talar man om att visar det sig att anställningsskyddslagens regler om möjligheter att träffa kollektivavtal om provanställning eller tidsbegränsad anställning och tillämpningen av kollektivavtalet inte fungerat på ett tillfredsställande sätt bör kommittén överväga sådana jämkningar i lagstiftningen att de medger den rörlighet inom arbetslivet som är önskvärd från samhällets sida utan att dess syfte förändras. Vidare säger man att sådana ändringsförslag bör läggas fram skyndsamt. Vi vet ju vad som ligger bakom dessa krav. I verkstadsavtalet lyder första momentet i paragrafen om anställningens ingående och upphörande:

”Med stöd av lokal överenskommelse kan arbetsgivare och arbetare

Fredagen den
11 november 1977

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

utöver lagens bestämmelser skriftligen komma överens om anställning för begränsad tid. Sådan överenskommelse kan träffas i fall, där sociala, medicinska eller andra särskilda skäl föreligger och får ej överstiga tre månader.

Anställning av skolorgdom under ferier gäller för begränsad tid."

Är det något fel på den här bestämmelsen? Den har tillkommit beroende på att Svenska metallindustriarbetareförbundet har mycket dåliga erfarenheter av att företagen när de kunde provanställa folk utnyttjade möjligheten att skaffa sig både ett A-lag, B-lag och C-lag, varvid B- och C-lagen oftast fick stå utanför portarna.

Medge att det är förklarligt att vi är oroade!

Jag har framför mig broschyren från SAF-SHIO. I denna broschyr krävs följande åtgärder:

"Småföretagarens arbetssituation måste förbättras. Det stora antalet nya lagar och föreskrifter tar alltför mycket av de mindre företagens resurser i anspråk."

Jag är mycket oroad om detta skulle slå igenom i utredningsarbetet. Vi kommer i nästa vecka att besluta om en lagstiftning som sannerligen inte kommer att minska de lagar och föreskrifter som småföretagarna har att ta hänsyn till. Jag syftar på arbetsmiljölagen.

Det oroar oss också att företagarnas krav på trygghet måste tillgodoses på motsvarande sätt som löntagarnas. Känslan av osäkerhet hos företagarna på grund av lagstiftningen under 1970-talet måste brytas.

Vi är också oroade över följande formuleringar:

"Lagen om anställningsskydd --- måste liberaliseras så att vi får en större rörlighet och effektivitet på arbetsmarknaden. Lagen hämmar företagens vilja att nyanställa och expandera och skapar därigenom arbetslöshet, främst bland yngre och oskolad arbetskraft. I första hand bör lagen ändras så att man får möjlighet att tillämpa prov- och visstidsanställning."

Det är alltså fråga om att man skall få tillämpa prov- och visstidsanställning utan det avtalsvillkor som i dag föreskrivs i lagstiftningen. Förstå att vi är oroade över att de kraven okritiskt skickas över till utredningen med den kommentaren att de lagändringar som kan komma att föreslås bör genomföras skyndsamt!

Det är inte genom att riva upp tryggheten som man håller arbetslösheten borta. Vi får inte fler sysselsättningstillfällen därför att företagen får frihet att göra sig av med folk ungefär hur som helst.

LARS ULANDER (s):

Herr talman! Per Ahlmark säger att jag bara upprepar. Dessutom är jag lomhörd också. Det skall bli intressant att se vad han ger mig för beteckning efter det här anförandet.

Per Ahlmark säger att Lars Westerberg och TCO hade haft direktiven och att det är ett bevis för att SAF-kongressen inte var det viktiga. Med den inställning som både LO och TCO har till den här utredningen måste

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

det vara en överloppsgärning att till vissa personer i dessa organisationer skicka de direktiv som var spikade i regeringen och som skulle gälla för den här utredningen. Jag begriper inte varför inte Per Ahlmark säger som det är nämligen att det var tajmat så att det skulle komma på Arbetsgivareföreningens kongress, inte minst mot bakgrund av vad jag tidigare har bevisat genom uttalanden i arbetsgivarpressen ända från mars månad.

Per Ahlmark rekommenderade mig att läsa 1973 års betänkande. Jag har kvitterat det med att rekommendera Per Ahlmark att läsa inrikesutskottets betänkande 1975/76:33, där folkpartiet ställde upp på socialdemokraternas linje och mot moderater och centerpartister avstyrkte förslaget om en utredning som skulle få den här utformningen.

Vad är det som har hänt sedan dess? Per Ahlmark säger att trygghetslagen skulle uthärda en kritisk granskning. Ja, det är jag aldeles övertygad om att den skulle göra. Men däremot är det problematiskt om den skulle uthärda en behandling av Gösta Bohman, Nils G. Åsling och Per Ahlmark. Det är det vi är rädda för – att regeringen, när utredningen slutligen kommer tillbaka och det skall bli en proposition, kommer att skriva vad regeringen tycker. Anna-Greta Leijon berättade nyss vad Gösta Bohman gick ut och talade om under valrörelsen, och då är det kanske naturligt att vi är synnerligen oroliga.

När det gäller själva lagstiftningen vill jag upprepa frågan till Per Ahlmark: Tror Per Ahlmark att LO-TCO skulle acceptera en lagstiftning som skulle diskriminera ungdomar, äldre, handikappade? Vad som egentligen har sagts i utredningen är ju, som Sivert Andersson var inne på, att man måste göra förändringar för att klara sysselsättningsfrågorna. Till detta säger de stora löntagarorganisationerna: Låt bli det där! Jag delar helt den uppfattningen.

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Jag måste återkomma till arbetsmarknadsministerns svar på min interpellation, där han säger att det har gjorts allmänna informationsinsatser i form av en broschyr. De må kanske vara så. Det skulle ha skickats 100 000 exemplar till Landsorganisationen. Detta känner jag inte till, men såvitt jag kan förstå har det uppenbarligen inte gått några exemplar till Svenska arbetsgivareföreningen eller SHIO. De kan tydligen inte den här lagen, så finns det något exemplar kvar skulle jag rekommendera arbetsmarknadsministern att skicka det till dessa arbetsgivarorganisationer. Eller också är broschyren så svårtolkad att de omöjligt kan förstå vad som menas med den.

Det sägs också i svaret att det skulle utgå ekonomiska bidrag för information om lagen om anställningstrygghet. Jag har frågat två gånger: Vad består de ekonomiska bidragen i, hur stora är de och vem får dem? Jag frågar en gång till. Jag har också frågat två gånger förut: Var i medbestämmandelagen står det att arbetsmarknadens parter skall sköta informationen om lagen om anställningstrygghet? Jag har inte fått något

Fredagen den
11 november 1977

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

svar på det heller, och jag skulle vara tacksam om jag kunde få det.

Det har pekats på att kommittédirektiven är ensidiga, och jag vill på den punkten fråga än en gång: Det har slutits avtal på samtliga LO-områden om att det får finnas provanställning och visstidsanställning. Vad är det för fel på detta eftersom det är så nödvändigt att utreda just det? Jag är övertygad om att det behövs information till arbetsgivarna, och jag tycker att arbetsmarknadsministern skulle se till att sådan information kommer till stånd snarast möjligt.

Det har påpekats att riksdagsmannen Ahlmark på sin tid krävde garantier för dessa ungdomar som nu inte får anställning – dessa 70 000 ungdomar som är arbetslösa. Hur skall detta klaras? Hur skall de garantierna komma fram? Tror arbetsmarknadsministern att de 70 000 ungdomarna kommer att få arbete genom att rörligheten ökar, genom att man gör en översyn av lagen, när lagen uppenbarligen fungerar på ett riktigt sätt? Det är arbetsgivarna som obstruerar i det fallet – det visar ju tydligt den skrift som SAF och SHIO har gett ut. Och hur skall då jobben klaras? Det här vill inte arbetsmarknadsministern ta upp till diskussion – för att inte tala om de 400 000 jobben som statsministern har utlovat.

Här måste väl ändå ges ett besked till dessa 70 000 ungdomar om hur de skall få sin sysselsättning ordnad. Det gör man inte genom att skicka ut kommittédirektiv till utredningen om lagen om anställningskydd. För att komma till rätta med det problem som det är fråga om behövs helt andra åtgärder.

Arbetsmarknadsministern PER AHLMARK:

Herr talman! Jag förstår mycket väl att Bernt Nilsson vill tala om något annat sedan han medgett att han inte alls känner till den broschyr som gått ut i 200 000 exemplar och som han frågat om i sin interpellation. Jag kan naturligtvis vid ett annat tillfälle med Bernt Nilsson ta upp frågan om arbetsmarknadspolitik, om ungdomsåtgärder, om beredskapsarbeten, om praktiktjänstgöring, om arbetsmarknadsutbildning, om sättet att stärka det svenska näringslivet så att man kan få fram flera jobb. Det har vi diskuterat flera gånger tidigare i kammaren, och det kommer vi att göra också i fortsättningen. Allt detta kan vi diskutera i andra sammanhang. Men de nu aktuella interpellationerna, av vilka Bernt Nilsson framställt en, gäller Åmanlagarna.

När det gäller informationen kan jag dela den uppfattning som Inge-mund Bengtsson gav uttryck för i en proposition om medbestämmandelagen. Han gör följande principförklaring som jag vill ställa mig bakom:

”Jag är inte beredd att mera i detalj föreskriva på vilket sätt organisationerna skall bedriva utbildningen kring den nya arbetsrättsliga lagstiftningen. Jag anser inte heller att statsmakterna bör föreskriva i vilken utsträckning parterna bör samarbeta i informations- och utbildningsfrågor. Frågor som rör formerna för förhandlingar över ett brett fält av arbetslivet måste i hög grad ta sin utgångspunkt i parternas egna be-

dömningar av sin organisation och sina arbetsmetoder. Det bör därför i första hand åvila parterna själva att med de förutsättningar som ges i det följande, avgöra inriktningen av informations- och utbildningsinsatserna.”

Bernt Nilsson har med sin interpellation försökt undergräva denna principiella syn. Men jag ansluter mig till den, och därmed är vår diskussion på den här punkten avslutad.

Anna-Greta Leijon frågar: Är regeringen ett postkontor? Kan vilken framställning som helst leda till en utredning?

”Vilken framställning som helst!” Om riksdagen i flera omgångar begär en översyn, är det då ”vilken framställning som helst”? Är riksdagen vilken institution som helst som man inte behöver bry sig om? Jag trodde att regeringen hade att ta hänsyn till vad riksdagen säger.

Landsorganisationen har begärt ändringar av permitteringsreglerna i den här lagen. Är Landsorganisationen vilken organisation som helst?

Näringslivets organisationer har begärt en utredning. Är det att betrakta som ”vilken framställning som helst”?

Valter Åman, som var ordförande i den utredning som gjorde utkastet till dessa lagar – de ändrades sedan av regeringen på vissa punkter – har sagt att det är självklart att man skall göra en översyn. Är Valter Åman vem som helst?

Sivert Andersson frågar: Vad är det för fel på verkstadsavtalet? Jag vill inte recensera några kollektivavtal. Det vore alldeles fel av mig att göra det. Jag vill bara peka på att det finns andra avtal med ett annat innehåll – industritjänstemannaavtalet från år 1975 ser helt annorlunda ut. Vad är det för fel på industritjänstemannaavtalet? Jag besvarar inte heller den frågan. Erfarenheterna av dessa olika avtal – och de är många – är det kommitténs uppgift att titta på. Det vore alldeles fel om regeringen gick in och nu bedömde olika kollektivavtal. Det vore verkligen att skriva parterna på näsan vad de skall komma överens om.

Sivert Andersson avslutade sitt anförande med att antyda att man i framtiden skall få avskeda folk hur som helst! Men själva utgångspunkten i direktiven till den här utredningen är ju att denna lag har varit oerhört viktig och att den bör förstärkas. Direktiven säger ju i inledningen:

”Lagen (1974:12) om anställningsskydd utgör en viktig länk i reformarbetet på arbetsrättens område. Sedan lagen trädde i kraft den 1 juli 1974 har den – tillsammans med kraftfulla insatser inom arbetsmarknadspolitiken – bidragit till att hålla nere antalet uppsägningar och permitteringar under den senaste lågkonjunkturen. Flera domar i arbetsdomstolen (AD) vittnar också om lagens betydelse som skydd mot obefogade uppsägningar eller avskedanden.”

Direktiven fortsätter i samma anda på flera andra ställen. Vi stryker således under lagens betydelse i dessa avseenden. Trots detta försöker Sivert Andersson att antyda att jag tycker precis tvärtom, nämligen att man skall kunna avskeda folk hur som helst.

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

Fredagen den
11 november 1977

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

Med Lars Ulander är det meningslöst att diskutera. Han påstår först att det är SAF-kongressen som beslutat om det här. När han sedan får reda på att direktiven fanns i god tid *före* SAF-kongressen sade han att de var "tajmade" för att passa SAF-kongressen.

Jag undrar om också riksdagens uttalande 1973 var in-tajmat för att passa SAF-kongressen eller om riksdagens uttalande ett par år senare var in-tajmat för att passa SAF-kongressen. Eller om Valter Åmans uttalanden i TV-Aktuellt och Expressen var in-tajmade för att passa SAF-kongressen!

Om vi har en oerhört viktig, komplicerad och för många människor angelägen lagstiftning och det kommer in skrivelser, uttalanden, motioner och riksdagsbeslut – skall då regeringen strunta i dem? Skall vi säga: Vi bryr oss inte om vad riksdagen säger, att LO vill ändra på en viktig punkt, att näringslivets organisationer vill ha en översyn, att Valter Åman säger att det nu efter tre och ett halvt år är naturligt med en översyn? Skall verkligen en regering vara så lomhörd för många människors krav och synpunkter från olika håll att den inte ens tillsätter en utredning?

Vi har tillsatt den här utredningen, och direktiven har tagit upp en hel rad problem som är viktiga för många människor. Och jag utgår från att det här arbetet kommer att bedrivas konstruktivt och med en känsla för anställningstrygghetens betydelse i ett välfärdssamhälle. Jag hoppas också att det framtida arbetet på arbetsrättens område kommer att präglas mer av den enighet som burit upp de stora reformerna på arbetslivets område under senare år och mindre av det misstänkliggörande av avsikterna bakom de här direktiven som kommit fram i den här debatten.

LARS ULANDER (s):

Herr talman! Det här blir mitt sista inlägg i denna debatt. När det gäller SAF-kongressen har jag naturligtvis inte sagt att den beslutat om utredningsdirektiven. Men alldeles klart – det har jag väl visat tidigare i mitt resonemang om hur det hela växt fram – kom detta till för att tillfredsställa arbetsgivarnas krav på en förändring.

Sedan säger Per Ahlmark fortfarande att riksdagen begärt en översyn. Det måste gälla 1973 års betänkande från inrikesutskottet som låg till grund för det uttalandet. Men jag har vid flera tillfällen – och här vill jag påstå att Per Ahlmark varit lomhörd – sagt att vi hade det här uppe i riksdagen 1976, och då avslog folkpartiet tillsammans med socialdemokraterna ett krav på översyn av den här lagen från centern och moderaterna.

Per Ahlmark för ett resonemang om vilka fler som begärt denna översyn och säger att Valter Åman har begärt det. Ja, det är möjligt att han vid något tillfälle sagt så, men här måste väl ändå arbetsmarknadsministern vara en större auktoritet än den som fram till 1972 utredde den här frågan. Och då är det väl ännu viktigare att få besked om vad

arbetsmarknadsministern har för synpunkt.

Klart är ändå att Gösta Bohmans valrörelse och näringslivet varit de starkaste påtryckarna. Jag skall inte fortsätta den här debatten för egen del, men en sak är klar – att vi skall följa frågan med verklig uppmärksamhet.

ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! Per Ahlmark sade att regeringen måste ta hänsyn till vad riksdagen uttalar. Ja, men borde då inte regeringen åtminstone för syns skull vänta tills riksdagen fattat sitt beslut – även om man vet att man har en betryggande majoritet?

Vi kommer tillbaka till den här diskussionen om ungefär 14 dagar. Jag skall därför bara sluta med ett konstaterande som är mycket viktigt i sammanhanget: Löntagarna och de anställda har inte begärt en översyn av möjligheterna att träffa kollektivavtal om provanställning eller tidsbegränsad anställning, och löntagarna och de anställda har inte heller begärt en översyn av tillämpningen av kollektivavtalen.

SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! Arbetsmarknadsministern säger att jag har påstått att den borgerliga regeringen avser att genomföra sådana förändringar att folk kan avskedas hur som helst.

Jag sade nog inte riktigt så. Jag sade att vi inte genom att riva upp de bestämmelser som värnar om tryggheten håller arbetslösheten borta. Vi får inte fler sysselsatta om företagen får frihet att göra sig av med folk. Med det syftar jag, herr arbetsmarknadsminister, på det genomslag i direktiven som kraven från de arbetsgivarkretsar vi tidigare åberopat har fått. Vi menar att det verkligen föreligger en uppenbar risk när man skriver direktiv på det sätt som här skett och beställer skyndsamma åtgärder för att kunna se över möjligheten till provanställning. Och i systemet med provanställning ligger – det vill jag då gärna understryka – rätten att göra sig av med folk. Det är precis den kalla innebörden i dessa direktiv. Det är precis detta som ligger bakom de skrivningar som vi bl. a. har i verkstadsavtalet. Och det vore orimligt om vi inte reagerade på ett utredningsdirektiv som alldeles uppenbart har en sådan innebörd att en ändring måste komma till stånd. Vi ser ett beställningsverk i detta, och jag kan försäkra att vi inom den fackliga rörelsen är utomordentligt oroadade inför de framtidsutsikter som här skisseras upp.

Arbetsmarknadsminister Per Ahlmark har vid ett par tillfällen under den här debatten hänvisat till Valter Åman och sagt att han har haft vissa synpunkter på frågan. Valter Åman har ett mycket långt förflutet när det gäller frågan om anställningstrygghet. Han satt sekreterare under förhandlingarna i Saltsjöbaden 1938. År 1939 stod han som författare till ett avsnitt i LO:s tidskriftsserie, där han med tillfredsställelse noterade att § 32 nu kunde föras till historien. Han hade, som alla vet, grymt

Nr 25

Fredagen den
11 november 1977

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

Nr 25

Fredagen den
11 november 1977

*Om planerade
ändringar i lagen
om anställnings-
skydd, m. m.*

misstagit sig i bedömningen av det rådande läget 1939, och jag är rädd för att han har gjort det nu igen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Föredrogs och hänvisades
Propositioner

1977/78:31 till civilutskottet
1977/78:40 bil. 3 till skatteutskottet
i övrigt till näringsutskottet
1977/78:41 till lagutskottet
1977/78:47 till näringsutskottet
1977/78:48 till konstitutionsutskottet
1977/78:50 och 57 till civilutskottet
1977/78:60 till skatteutskottet
1977/78:61 bil. 1 till socialutskottet
bil. 2 till socialförsäkringsutskottet
bil. 3 till civilutskottet

§ 13 Föredrogs och hänvisades
Motioner

1977/78:29 och 30 till lagutskottet
1977/78:31 till arbetsmarknadsutskottet
1977/78:32 till försvarsutskottet

§ 14 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningar 1977/78:65–67

§ 15 Anmälades och bordlades

Propositioner

1977/78:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1977/78
1977/78:59 om särskilt arbetsmarknadspolitiskt stöd inom stålindustrin
m. m.
1977/78:62 om följdlagstiftning till 1976 års reform beträffande tryckfriheten

§ 16 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1977/78:10 med anledning av motioner om tidpunkten för allmänna val
m. m.

Finansutskottets betänkanden

1977/78:1 med anledning av propositionen 1976/77:130 med förslag till riktlinjer för modernisering av det statliga budgetsyste-
met jämte motioner

- 1977/78:2 med anledning av motioner om en sedel av valören 500 kronor och om en ny tiokronorssedel
1977/78:3 med anledning av motion om försäljningen av staten tillhörig fast egendom
1977/78:4 med anledning av motioner om riktlinjer för offentlig upphandling
1977/78:5 med anledning av motioner om fördelningspolitisk forskning m. m.

Justitiekommitténs betänkanden

- 1977/78:3 med anledning av motion om straffrättsligt ansvar för onykerhet vid förande av traktor
1977/78:4 med anledning av motion om tillämpningen av narkotikastrafflagen
1977/78:5 med anledning av motion om invandrades valbarhet som nämndeman
1977/78:6 med anledning av motion om omröstningsreglerna i brottmål
1977/78:7 med anledning av motion angående försäljningen av Alcotest och Alcolyser
1977/78:8 med anledning av motion om brottsbalkens regler om obehörig befattning med hemlig uppgift
1977/78:9 med anledning av motioner om tillämpningen av lagstiftningen angående ansvar för funktionärer i offentlig verksamhet m. m.
1977/78:10 med anledning av propositionen 1977/78:2 med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m. (ang. tillstånd att bedriva verksamhet som advokat i aktiebolag)

Socialutskottets betänkanden

- 1977/78:1 med anledning av propositionen 1976/77:149 om arbetsmiljölag m. m. jämte motioner
1977/78:5 med anledning av motion om anvisningar rörande behandling med kortvåg, mikrovåg och ultraljud
1977/78:6 med anledning av motioner om akupunktur, hälsohem och vissa naprapater

Utbildningsutskottets betänkanden

- 1977/78:1 med anledning av förslag av riksdagens revisorer beträffande redovisningen av statligt understödda forskningsprojekt vid universitet och högskolor
1977/78:2 med anledning av motion om viss forskning rörande foster-skador
1977/78:3 med anledning av motion om undervisningen i maskinskrivning i gymnasieskolan
1977/78:4 med anledning av motioner om skolstart m. m.
1977/78:5 med anledning av motion om cancerforskning

Fredagen den
11 november 1977

*Anmälan av
interpellationer*

§ 17 Anmäldes och bordlades

Motioner

1977/78:33 av *Svante Lundkvist m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:37 om vårjakt efter sjöfågel
1977/78:34 av *Olle Aulin*

med anledning av propositionen 1977/78:44 om godkännande av över-
enskommelse mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om kom-
munalt samarbete över nordiska riksgränser

1977/78:35 av *Rolf Hagel* och *Alf Lövenborg*

med anledning av propositionen 1977/78:49 om inflationsskydd för in-
komstskatteskalen, m. m.

§ 18 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kam-
markansliet

den 11 november

1977/78:68 av *Iris Mårtensson (s)* till statsrådet Britt Mogård om maskin-
förutbildning i gymnasieskolan:

Sedan 1959 har för byggbranschens del frågan om en ny systematiserad
maskinförutbildning varit föremål för överläggningar mellan berörda
parter.

Hos sammanlagt 21 myndigheter, arbetstagar- och arbetsgivarorgani-
sationer, som står bakom MUK (maskinförutbildningskommittén),
finns gemensamma intressen när det gäller förbättrad yrkesutbildning
för blivande förare av bygg- och skogsmaskiner.

Alltför ofta får man läsa i pressen om ungdom som utan utbildning
kört bygg- och skogsmaskiner.

Utbildningsfrågorna löses ej om de praktiska delarna skjuts över på
företagen. Med hänsyn till den nyckelposition maskinförarna intar i det
moderna samhället är det nödvändigt att en fast utbildning etableras
inom ramen för den allmänna gymnasieskolan.

I propositionen om den nya arbetsmiljölagen är inskrivet: "Ej sällan
är arbetsuppgifterna av sådan art att arbetstagare måste ha särskild kun-
skap och erfarenhet med hänsyn till fara för ohälsa eller olycksfall som
är förbundet med arbetet. Som exempel på sådana uppgifter kan skötsel
av tryckkärl, förande av kranar, truckar och grävmaskiner samt spräng-
ningsarbete med vissa kemiska medel anföras."

Med hänvisning till det anförda vill jag till statsrådet Britt Mogård
ställa följande frågor:

1. Instämmer statsrådet i arbetsmarknadsministerns uttalande i vad
gäller behovet av utbildningen för förande av kranar, truckar och gräv-
maskiner?

2. Är statsrådet i dag beredd att förorda försöksverksamhet på gymnasienivå för maskinförarutbildning och att medverka till att ekonomiska medel ställs till dess förfogande?

Nr 25

Fredagen den
11 november 1977

1977/78:69 av *Sture Palm* (s) till utbildningsministern om utvecklingen inom den kommersiella kultursektorn:

*Anmälan av
interpellationer*

Frågan om maktkoncentrationen inom den kommersiella kultursektorn har vid olika tillfällen behandlats av riksdagen. En klart uttalad viljeyttring i dessa frågor gav också riksdagen till känna 1973 i anslutning till behandlingen av motionen 1973:448.

De krav som framfördes i motionen fick ett starkt stöd vid den omfattande remissbehandling som föregick såväl utskottsbehandling som riksdagsbeslut.

Utskottet motiverade sin anslutning till motionen med bl. a. följande:

”Utskottet vill för sin del kraftigt understryka betydelsen av att den politiska demokratin kompletteras inte bara med social och ekonomisk utan också med kulturell demokrati.” Utskottet framhöll vidare att det ”delar den uppfattning som uttalas både i motionen och i det övervägande antalet remissvar att det är angeläget att det både inom den offentliga och den privata sektorn skapas garantier för valfrihet och mångsidighet inom kulturutbudet, för ökad insyn och påverkan. Härigenom skulle människorna få bättre möjligheter att uppleva en berikande kulturmiljö. Utskottet anser också, i likhet med motionärerna, att en översyn och analys av det kommersiella marknadssystemet på kulturområdet är påkallad. Syftet med en dylik analys, som lämpligen skulle kunna inriktas på att sammanfatta och komplettera det nu pågående arbetet rörande olika delområden inom det kulturpolitiska fältet, bör vara att lägga en grund för åtgärder. En översyn med bl. a. dessa arbetsuppgifter bör komma till stånd.”

I propositionen 1974:28, som behandlade den statliga kulturpolitiken, erinrades om detta riksdagens beslut, och departementschefen anförde:

”Enligt min mening bör det bli en av de viktigaste uppgifterna för statens kulturråd att följa utvecklingen i fråga om det kommersiella kulturutbudet och att föreslå erforderliga åtgärder. Några av de frågor som behöver belysas kan bli föremål för en analys genom det utredningsarbete rådet får resurser att självt bedriva. Andra frågor kan komma att kräva utredningar i andra former.”

I anslutning till en motion vid 1977/78 års riksdag som behandlar likartade spörsmål skriver kulturutskottet bl. a.: ”Det bör framhållas att kulturrådet givit uttryck för den uppfattningen att rådets utredningsarbete i fråga om kulturkommersialismen intar en särställning bland rådets utredningsprojekt. Utskottet har sig bekant att planläggningen av utredningsverksamheten i fråga föregåtts av ingående överväganden om hur arbetet lämpligen skulle läggas upp. --- I kulturrådets uppdrag ingår att göra ett övergripande utredningsarbete avseende kulturkommersialismen.”

Fredagen den
11 november 1977

*Anmälan av
interpellationer*

*Meddelande om
frågor*

Några detaljerade upplysningar om hur detta utredningsarbete har avancerat och om tidsplanen för det fortsatta utredningsarbetet lämnas dock inte.

Med hänvisning till att fyra år förflutit – bl. a. för att invänta utredningar – sedan riksdagen tog beslut i dessa frågor anhåller jag om kammarens tillstånd att till utbildningsministern få rikta följande interpellation:

Är utbildningsministern beredd att lämna kammaren en utförligare redogörelse för hur utredningsarbetet om maktkoncentrationen inom den kommersiella kultursektorn fortskrider och hur arbetet fortsättningsvis kommer att bedrivas?

Kommer statsrådet – om det anses erforderligt – att förstärka kulturrådets resurser, så att dess intentioner kan fullföljas inom rimlig tid?

1977/78:70 av *Per Bergman* (s) till statsrådet Birgit Friggebo om prisutvecklingen på bostadsmarknaden:

I betänkandet CU 1976/77:40 redovisades att regeringen skulle låta låneunderlagsgruppen snabbt analysera prisutvecklingen på bostadsmarknaden. Syftet angavs vara att skaffa ett underlag för att bedöma orsakerna till höga överkostnader i enskilda låneprojekt. Utskottets socialdemokratiska ledamöter förutsatte i ett särskilt yttrande till betänkandet att man skulle undersöka anbuds nivåerna även i fall som inte gick till lånebeslut därför att priset var för högt. Undersökningen avsågs vara klar i juni 1977.

Utfallet av denna analys borde vara av stort intresse. Jag anhåller därför att till statsrådet Birgit Friggebo få ställa följande fråga:

Vill statsrådet redogöra för låneunderlagsgruppens analys av prisutvecklingen på bostadsmarknaden och för de slutsatser som kan dras därav?

§ 19 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 11 november

1977/78:140 av *Torsten Karlsson* (s) till arbetsmarknadsministern om åtgärder för att främja sysselsättningen inom stenindustrin:

Stenindustrin i vårt land kommer under den närmaste tiden att få besvärande sysselsättningsproblem, detta till följd av minskad byggnadsverksamhet. I vissa företag börjar man planera för utbildning för att klara situationen.

Byggnadsstyrelsen har ett anslag på 2,5 milj. kr. för upprustning av

Nordiska museets fasad, där svensk natursten ingår i materialet. Detta byggmaterial kommer företrädesvis från stenindustrier i Östergötland och på Öland.

Om projektet med Nordiska museet snabbt kunde starta och upphandlingen blev gjord, skulle detta underlätta sysselsättningen under den kommande vintern vid berörda företag.

Mot bakgrund av det anförda hemställer jag om att få ställa följande fråga till arbetsmarknadsministern:

Är statsrådet beredd att vidta snabba åtgärder för att förbättra sysselsättningsläget inom stenindustrin?

1977/78:141 av *Johan Olsson* (c) till arbetsmarknadsministern om det statliga stödet för finansiering av arbetsmiljöförbättringar:

1975 års riksdag beslutade om införandet av statligt stöd för finansiering av arbetsmiljöförbättringar inom de mindre företagen, s. k. arbetsmiljögarantilån.

Lån om högst 100 000 kr. kan erhållas av varje låntagare. Återbetalningstiden är sju år och löper med ränte- och amorteringsfrihet de två första åren. Lånen avsågs först att gälla fram t. o. m. den 31 december 1976 men förlängdes senare med ett år.

Lånen utnyttjades i ringa grad i början men har allteftersom de blivit mer kända utnyttjats i betydande utsträckning. De har verksamt bidragit till att genomföra angelägna förbättringar av miljön i många företag. Då låneformen ännu ej förlängts att gälla efter den 31 december 1977 vill jag fråga arbetsmarknadsministern om han avser att föreslå förlängning ytterligare något år.

1977/78:142 av *Eva Hjelmström* (vpk) till arbetsmarknadsministern om åtgärder mot viss hälsofarlig modellera:

Ett företag har under lång tid sålt en modellera, Bränni, till bl. a. barnstugor och ungdomsgårdar. Ett av de främsta försäljningsargumenten har varit att leran är brännbar också vid låga temperaturer. Anvisningarna på paketen anger 100–130 grader, eftersom i annat fall leran kan missfärgas. Det har nu visat sig att leran inte bara missfärgas vid högre temperaturer utan också utvecklar bensen, som är ett starkt cancerframkallande ämne. Produktkontrollnämnden beslöt för en tid sedan att klassa leran som miljö- och hälsofarlig. Trots detta fortsätter försäljningen. Någon information om ämnets farlighet har över huvud taget inte gått ut.

Att tillverkare på detta sätt utsätter barn och vuxna för cancerframkallande ämnen borde vara kriminaliserat.

Med hänvisning till det anförda vill jag till arbetsmarknadsministern ställa följande fråga:

Avser statsrådet att vidta åtgärder för att ändra lagstiftningen så att

Nr 25

Fredagen den
11 november 1977

*Meddelande om
frågor*

ett upprepande omöjliggörs, och avser statsrådet att vidta åtgärder för att omedelbart stoppa försäljningen av produkten?

§ 20 Kammaren åtskildes kl. 17.55.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert